NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXIX. ÉVFOLYAM. 1908. SZEPT.—OKT. VII—VIII. FÜZET.

MOLNÁR VIKTOR AZ ANGOLOKRÓL.*

«A magyar közoktatásügyi miniszter munka- és hatáskörе — mondja Molnár — sokkal tágabb, mint az ugyanolyan állású angol miniszteré. A közoktatásügy minden ágát felöleli ez a hatáskör és az általános műveltségre, irodalomra, művészetre, sőt a színházakra is kiterjed. Természetes tehát, hogy az az idő, melyet e munkakörbe vágó tapasztalatok kedveért itt töltöttem, rendkívül sokoldalú tevékenységben telt el. Megnéztem e Wallace gyűjteményt, a British és South Kensington múzeumokat és több más képtárt és múzeumot. Örömmel fogadtam a meghívást, hogy az angol Bankot és a telegraphhivatalt megtekintsem. Láttam Oxfordot és Etont és többet a legjobb elemi iskolák közül. A múzeumokban, az utcákon, a magánéletben sok megcsodálni és sok tanulni valót találtam.

Magyarországban úgy tekintünk Angliára, az angolra, mint az első országra, első nemzetre, melyet mintául választunk és

* Molnár Viktor, a vallás és közoktatásügyi miniszter államtitkára, mint köztudomású dolog, néhány hetet Angliában töltött, hogy Londonban a magyar kiállítást megtekintse és az angol tanügyi, művelődési intézményeket tanulmányozza. A «Standard», egyik előkelő újság, képviselője megintervievolta a közoktatásügy államtitkárát, melynek eredményét lapjában közölte volt. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy az érdekes nyilatkozatot folyóiratunk egy kedves munkatársa fordításában egész terjedelmében közölhetjük. Élénk világot vetnek e sorok Molnár Viktor egyéniségére is, aki mint a magyar közoktatásügynek egyik igazán alapos ismerője és gondozója, tapasztalatainak és tudásának erejével a *legfőbb különbséget* veszi észre, és belelát az angol közoktatásügy egész lényegébe, szervezetébe és könnyű módon előttünk is szemléletessé, világossá teszi.

követni akarunk. A legjobban megragadott engem az angol jellemnek erősen *gyakorlati jellege*. És különösen ezért — de sok más egyébért is — örülök annak, hogy 15 magyar pedagógus még szeptember havában ellátogat Londonba az erkölcsnevelési kongresszusra. Bámulatraméltó az angol népnek józan gondolkozása. Az ország minden intézménye visszatükrözi a *józan ész* és az intenzív, *erős egyéniség* megnyilatkozását. Ez az talán, amit legjobban csodálok, az egyéniséget, az egyénit az építkezésben, a művészetben, szokásokban, az angol ember egész magatartásában, életében. Minden kérdést, minden problemát a gyakorlati élet szempontjából méltat s nem indul a könyv után, melyből elméletileg tanult róla. A megitélésnek ez a — hogy úgy mondjam — *vállalkozó ereje* nincs meg ily mértékben a magyar lélekben. Mi más irányban fejlődtünk s én megvallom, bizonyos megelégedéssel nézem a mi *rendszerünket*, mely különösen elemi és középiskoláinkban fejlett ki legteljesebben. A tanítás természetesen nálunk is kötelező, a vallástanítást illetőleg pedig, merem mondani, előbbre vagyunk Angliánál, Mi teljes vallásszabadságot engedünk az iskolákban, a gyermekeket a vallásórákban felekezetek szerint külön csoportokban saját hitoktatóik tanítják. Nagyobb súlyt helyezünk nemzeti történelmünk és a földrajz tanítására. Ez politikai okokból is történik, amelyekbe nem akarok mélyebben belebocsátkozni. A rendszeres eljárásnak tulajdonítom, hogy az *általános tudás* — amit encyclopedikusnak is nevezhetnék — jól alapozott nálunk.

A műveltség szempontjából fontosnak tartjuk, hogy a gyermek tehetségének és fejlődésének megfelelően, már a tanulás első fokán bizonyos általános áttekintést nyerjen, melynek köre fokozatosan nagyobbodjék. Oly sok mindent láttam, oly sok szépet és jót, amióta itt vagyok, hogy igazán nehéz volna e pillanatban határozottan kijelölni, mit óhajtanék és mit lehetne az Önök rendszeréből Magyarországban meghonosítani. Könnyebb a kérdés másik részére válaszolni, miben lehetne az Önök tanítási rendszerét tökéletesíteni? Az Önök középiskolái többékevésbbé magánjellegűek. Én az állam kötelességének tartom

gondoskodni az eszközökről, hogy minden polgár tehetségének megfelelő irányban fejlődhessék és a tudásában előforduló hiányokat pótolhassa. Ez részben a szabad tanítással, részben a középiskolák fejlesztésével volna elérhető. Meggyőződésem szerint az alapvetés az állam feladata, rendszeresen az iskoláztatás csakis így történhetik. Az intellektuális fejlődést minden fokon és minden állásban megkönnyítené ez az eljárás. Rendszeresíteni kellene a tanügyet. Ily módon az általános műveltség és tudás, melyre az angol közoktatásügy eddig talán nem fordított kellő gondot, könnyen volna pótolható.

Mikor azonban az angol ujságiró azt kérdezte, vajjon nem épen a *tanítás szabadsága* eredményezi-e az angol egyéniség erős kifejlődését, akkor elgondolkozott a kérdezett és felelte: «Meglehet, hogy a rendszer túlságba vitele az egyéniség fejlődését veszélyezteti és hogy mi drága árt, nagy értéket adunk cserébe a rendszerért, melyre oly büszkék vagyunk. *Végtelen nagy veszteség volna Angliára nézve, ha az egyéniséget a rendszernek feláldozná*».

A POLGÁRI LEÁNYISKOLÁK ÚJ TANTERVE.

Közoktatásügyünk minden vonalán jelentős mozgalmat észlelhetünk. A törekvés az iskolák benső életét tökéletesebbé, a tanítás munkáját eredményesebbé, az iskola nevelőhatását mélyebbé és állandóbbá tenni talán sohasem volt erősebb, mint ma. Nemcsak a régmult tanulságai, a jelen tapasztalatai is sürgetve késztetik a kormányhatalmat, a társadalmat, a tanítóvilágot, hogy az iskolák belső fejlesztése által törekedjenek társadalmi, nemzeti és egyéni bajainkra orvosságot szerezni.

Ezért van, hogy közoktatásügyünk egész rendszerén keresztül napirenden van a szervezetek, tantervek, tanítási módszerek javítása, tökéletesítése. Igaz, hogy a meglevők a csaknem fél- vagy legalább is negyedszázados használatban sokat koptak s nem egészen illettek már a megváltozott viszonyok kereteibe. De az újítás, a régi rendszernek új szempontok szerint való átvizsgálása, a hiányok javítása és pótlása talán sehol sem annyira igazolt, mint az iskolai életben, melynek a kor szellemétől elmaradnia, elavult hagyományokhoz ragaszkodnia ép oly kevéssé szabad, mint ahogy nem szabad, folyton új elméletek és ki nem próbált módszerek után kapkodva, a haladás biztosságát veszélyeztetnie.

A mi iskoláink tervei általában rászorultak már a tatarozásra s az «Országos Közoktatási Tanács» bizony nagy és hasznos munkát végezett, midőn a közoktatási kormány kezdeményezésére a tanterv-revizió nagy művét végrehajtotta. Csak az utolsó néhány év alatt fejezte be a középiskolai tanterv átdolgozását és készített a gimn. és reáliskolai tantervhez uta-

sitást. Elkészítette a népiskolák és tanítóképzők új tantervét s a megfelelő utasításokat, átdolgozta a felsőbb leányiskolák tantervét, legutóbb pedig elkészítette a polgári leányiskolák új tantervét, melyet a vall. és közoktatási miniszter 1908 május 20-án 40,433 bocsátott közre.

Régi óhajtásuk teljesült az új tanterv kibocsátása által a polgári leányiskola tanítóinak. A közel 21 év óta érvényben levő, az 1887-ben 29,000. min. szám alatt kiadott régi tanterv ma már sok tekintetben nem elégítette ki a tantervhez jogosan kötött várakozásokat, mindenkor érezhető volt rajta, hogy a felsőbb leányiskolákra való tekintettel készült, s csupán némi módosítással alkalmazták a polgári leányiskolákban. Ez a tanterv volt t. i az. mely csaknem szóról-szóra megegyezett a felsőbb leányiskolák négy alsó osztályának tervével, mely épen azért egyik iskola szükségletének sem felelt meg teljesen.

A mai tanterv nagy meggondolással s az iskola szükségleteinek és feladatainak komoly szemmeltartásával készült. Évekig fúrtak faragtak a tanterven tanítótestületekben, polgári iskolai egyesületekben és szaklapokban s ami jó eszmét a szaktanácskozások és a szakirodalom felvetett, az mind utat találhatott a Közoktatási Tanács munkálataiba, mely a polgári iskola legkitünőbb tanerőinek, a legkiválóbb pedagógusoknak s az egyes tudományágak jeles szakembereinek meghallgatásával készült s igy mintegy a gyakorlati életből sarjadt. A sok szakvéleményt azonban gondos átdolgozással a tanács oly egységessé tette, hogy sem a stilus, sem a felfogás különbözősége sehol sem árulja el, hogy mozaikszerűleg készült művel állunk szemben.

Első tekintetre a tanterv nem sokat különbözik a régitől. Ha az általános óraterveket összehasonlítjuk a régi terv osztályonkénti heti 26—26 órájával szemben, az új tantervben is heti 26 órát találunk a három első osztályban s csak a IV-ik osztályban emelkedik az órák száma 28-ra, illetve ha a fakultatív francia nyelv heti 4—4 óráját a II—IV. osztályokban hozzászámítjuk, heti 30 illetve 32-re rúg a heti órák száma.

E látszólagos egyformaság dacára azonban mélyreható különbségeket találunk a tárgyak osztályonként való elrendezésében. A legfeltünőbb, hogy a magyar heti 13 órája (4+3+3+3) helyett a négy osztályban 16 órát, azaz osztályonként heti négy órát találunk azzal a megtoldással, hogy a helyi viszonyok szerint e szám az I. és II. osztályban — nem magyar ajkú vidékeken — heti egy órával megtoldható, míg a színmagyar vidékeken a német nyelvi órák száma növelhető az I. osztályban eggyel-eggyel a tantervben megengedett (2 + 3 + 3 + 2) óraszámhoz képest. A történet kimaradt a II. osztályból s az eddigi hét óra helyett (2 + 2 + 3) heti öt óra jut reá a III. és IV. osztályban (2 + 3). A földrajz összes óraszáma most is hat, de az eddigi 1—1 óra helyett, melylyel eddig a III. és IV. osztályban szerepelt, 2—2 órát nyert az első három osztályon keresztül. Állat- és növénytan egy órát nyert az I. osztályban, úgyszintén a vegytan a III-ikban és a fizika a IV-ikben. Az egészségtant az új tanterv szerint is heti két órában tanítjuk a IV-ik osztályban, míg a háztartástan a III-ik osztály heti két órája helyett a IV-ikben kap heti három órát. A számtan és mértan az összes óraszámban vesztett egyet az osztályonkénti 3—3 óra helyett 4 + 3 + 2 + 2 óra jutott neki; a női kézimunka megtartotta a III—IV. osztályokban a heti három órát, de az I-ben egyet veszítve csak két órában tanítják. Rajz heti két órával mind a négy osztályban, írás heti 1—1 órával csak az I. és II. osztályban foglal helyet, óraszáma három órával kisebb tehát a régi tantervben levő 13 óránál (4 + 4 + 3 + 2). Az ének most minden osztályban heti egy órát nyert, a régi tervben az I. osztályban két órával, a többiben ugyancsak heti 1—1 órával szerepelt. A testgyakorlás a III. osztályban nyert egy órát, az óraszám itt most osztályonként 2 + 2 + 2 + 1.

Az egyes tantárgyak anyagának felsorolásában a tanterv szövegezése szabatosabb és pontosabb, mindamellett a tanítónak a feldolgozandó tanítási anyag részleteinek kiszemelésében inkább enged szabad kezet. Nem igyekszik utasításokkal korlátokat

emelni a tanító cselekvési szabadsága elé — erre a nem betűszerinti értelemben kötelező «utasítások» lesznek hivatva, — de az anyag megjelölése által a tanító irányítására mégis megteszi a lehetőt. Így pl. a *magyar nyelvtan* tantervében az olvasmányok körét és minőségét egy-két olvasmánypélda megjelölésével jobban körvonalazza, míg a nyelvtani anyag szűkebbre vonása által a nyelvtanítást gyakorlatibbá, az olvasmányokkal szorosabban összefüggővé teszi. Az olvasmányok felsorolása természetesen nem teljes, de az első osztálytól kezdve utalja a tanitót, hogy az olvasást a nemzeti érzés fejlesztésének és a nemzeti irodalom ismertetésének szentelje, hogy a népies és művészi, a régi és modern irodalomra is legyen tekintettel, hogy az olvasmányokat a beszéd fejlesztésének és fogalmazás tanításának céljaira is felhasználja.

A *német nyelv* sokkal gyakorlatibb az új, mint régi tervben a beszélni tanítás a főcél s nem a grammatika, azért a terv az anyag kijelölésével a használandó — direkt — tanítási módra is rámutat. A jobb módszer és a szükséghez képest megengedett nagyobb óraszám kétségtelenül sikeresebbé fogja a német nyelv tanítását tenni az eddiginél.

A történet tanításának gerince teljesen a magyar nemzet története. Míg az I—II. osztályokban csak az olvasmányok alapján ismerkednek meg a nemzet nagy alakjaival, a III. és IV. osztályban a magyar nemzet történetével kapcsolatban tanulnak csupán egyetemes történetet. Az anyag kitünően van kiszemelve, a világtörténet korszakos eseményei közül csak azok, melyek hazánk történetével kapcsolatba hozhatók és azok, melyek az emberiség életének, haladásának fordulópontjai.

A *földrajz* különösen az anyag helyesebb beosztása által tünik ki. A II. osztályban a földrajzi alapismeretek mellett Magyarország földrajzát tanulja a gyermek, főkép természeti viszonyait tekintve. A másodikban Európát (Ausztriát kissé részletesebben) és Ázsiát, a harmadikban a többi világrészt s befejezi Magyarország földrajzával, melyet a közigazgatás, közgazdaság és miveltség jelen állapotára való tekintettel tárgyalnak. E tárgy

tanítása kapcsolatban a magyar nyelvvel és történettel, jövőre teljesen kidomborítja a polgári leányiskolák nemzeti jellegét.

Az *Állat- és növénytan* gyakorlatibb, a szemléltetést a tanterv jobban hangsúlyozza s a szemléltetés alapján a rendszer felépítését kívánja, de a tanítás anyagát azokra a növényekre s állatokra kívánja szorítani, melyek «az ember háztartásában vagy az iskola vidékén gyakoriak».

A *vegytan és ásványtan* szorosabban simul a gyakorlati, az iparban és háztartásban fontos ismeretekhez, az anyag pontosabb kijelölése egyenesen utalja a tanítókat, hogy csak azon ásványokkal és vegytani tüneményekkel foglalkozzék, melyeknek gazdasági és ipari jelentőségük elég nagy, míg a fizika tanításában a gyakorlatiság szemmeltartása mellett azt a nagy képző erőt is kellőképen figyelemre méltatja a tanterv, melynek a fizika a törvényszerűség felfogásával tesz szolgálatot; a tanítási anyagot épen ebből a célból nagy körültekintéssel válogatja össze a tanterv.

Sokkal részletesebb az *egészségtan* tanterve a réginél, mely épen anyagának gondos megválogatása által jelentőségben is sokat nyert s a testi nevelés legfontosabb kérdéseit is felöleli; kitünően egészíti így ki a *nevelési és háztartási ismereteket*, melyek az új tantervben jelentékenyen megbővülve foglalnak helyet. Nem hiába helyezték e tárgyat eggyel magasabb osztályba, s nem hiába gyarapították óraszámát. Jelen alakjában e tárgy a leányok hivatásszerű kiképzésének legfontosabb eszköze, mert az egészségtan anyagával együtt magába foglalja mindazt, amit a neveléstani ismeretekből a fiatal lányok az iskolában megtanulhatnak s onnét az életbe magukkal vihetnek. Ha e két tárgy egy kézbe — s kitünő tanítónő kezébe — kerül, nagyon sokat fog a leányok helyes irányítására és nőiességük kifejtésére nézve használni.

De nemcsak a fentebbi tárgyak tanuskodnak arról, hogy a tanterv kitünő gyakorlati érzékkel készült. A számtan és mértan tárgyalását is, a család háztartása, a polgári és kereskedelmi szükségleteinek megfelelő példák alapján gyakorlatilag

kívánja a tanterv tanítani. A *rajzot* pedig nem alacsonyítja le a mértani oktatás segédeszközévé, de nem is követi a modern rajzoktatás módszerének szélsőségeit. Közvetlen szemlélet alapalapján, de a gyermek képességeinek megfelelő egyszerű sík és testformák rajzoltatásán keresztül vezeti a növendékeket, hogy síkdiszítmények alakítása és színezése által rajztudásában a kézimunkához segítséget és — a műremekek jobb — megértése által gyönyörűséget találjon.

Modern szellemben alakult át a *kézimunka* tanterve is, mely az egészségtani és háztartási ismeretekkel az iskola női jellegét megadja. Míg a régi tervben mindenütt ott kisértett még a «minták» és «mintaszalagok» kedvet-ölő, unalmas szelleme, addig az új tanterv minden munkanemet valamely hasznos tárgyon tanít meg és gyakorol be s ezzel kedvet ébreszt a munkához; a magyar művészi motivumok diszítési formákul való használatát megkövetelvén, a nemzeti izlés fejlesztésére hat. A gyakorlati és a hasznos, a széppel karöltve, s a gyermek teljesíthetési képességének figyelembe vétele szolgáltatta a vezető fonalat itt is a tanterv anyagának összeállításánál.

Ha kiemelem, hogy az ének és torna tantervében is érvényesülnek a fentebb említett vezéreszmék s hogy a gondos simító, egységesítő kéz munkája is végig megiátszik rajta: nem is kell külön hangsúlyoznom, hogy a tanterv a régihez képest haladást jelez. Nem német tantervek kópiája ez már, hanem a magyar kultura szükségleteinek megfelelő, magyar fej és magyar szív által létrehozott alkotás. Ha polgári leányiskoláink teljes mértékben hasznukra fordítják e tanterv nemes intencióit, még fokozottabb mértékben érvényesíthetik hazai nőnevelésügyünk fejlesztésében eddig is számottevő munkásságukat.

Budapest. *Szigethy Karolina.*

BERECZ ANTAL.

1836—1908.

A magyar felsőbb leányiskoláknak gyászuk van. Berecz Antal, az állami felsőbb leányiskolák miniszteri biztosa, a felsőbb leányiskolák ügyének kezdettől fogva legjelentékenyebb és legbuzgóbb munkása, hosszú időn át irányítója és felügyelője szept. 14-én 72 éves korában, örök álomra hunyta le szemét.

Régen betegeskedett már és mégis nehéz elképzelni annak, aki őt ismerte, hogy az a látszólag örök tevékenységre alkotott energia végleg elpihenjen, az a minden nehézségen keresztül törő akarat ne intézze többé a reábízott iskolák sorsát. Kora és egészségi állapota régóta kívánatossá tették rá nézve a nyugalmat; de ő szivósan ragaszkodott a munkához, míg a halál ki nem csavarta kezéből a tollat, mellyel a vidéki felsőbb leányiskolák munkásságának irányt szabott akkor is még, mikor a személyes érintkezésre — az utazás fáradalmai miatt — ereje többé már nem lehetett.

A magyar felsőbb leányiskolák méltán öltenek gyászt. Nemcsak erős kezű vezetőjüket, céltudatos tanítómesterüket: atyai jóbarátjukat is vesztették Bereczben, ki erős egyéniségének lelkesült szeretetével dolgozott egy hosszú emberéleten át a felsőbb leányiskolák felvirágoztatásán, fejlesztésén. Tanári és igazgatói munkásságának javarésze a felsőbb leányiskolák szolgálatában telt el, s hogy milyen eredménnyel, arról folyóiratunk olvasóit még Berecz életében több izben tájékoztattuk.* Midőn

* L. többek között: A budapesti állami felsőbb leányiskola és Berecz Antal. Sebestyén Gyulától. 1885. októberi füz. Berecz Antal. Miklós Clemértől. 1906. juniusi füzet.

ezúttal koporsójára a megemlékezés és elismerés pálmaágát boritjuk, csak röviden soroljuk fel munkás életének nevezetesebb mozzanatait.

Berecz Antal 1836-ban született Boldogon, Pestmegyében; gimnáziumi tanulmányait a pesti piarista gimnáziumban végezte és 1853-ban be is lépett a szerzet tagjai közé. Tanult és tanított s mint tanár csakhamar jelentékeny hírnevet szerzett. Szakmájául a math. és természettudományokat választotta s ismeretei bővítésére a bécsi egyetemen is töltött két évet (1856—60). Tanári munkássága mellett a természettudományok népszerűsítésének szentelte lelkesedését, 1868-ban alapította a «Természet» című folyóiratot (1868—1878), ma is használatban levő tankönyveket szerkesztett (Math. és fiz. földrajz). Egyre fokozódó tevékenységi vágya — melyet a szerzetes-rend kötelékében csak nehezen elégíthetett ki — végre arra kényszerítette, hogy a szerzetes-rendtől kilépjen (1871). Tanári hivatásához azonban hű maradt s az «Országos Nőképző-Egyesület» nemrég alapított iskolájában s a Bayer Karolina-féle jó nevű magánnevelő-intézetben tanítgatott, később emellett az evang. főgimnáziumban töltött be rendes tanári állást. A nőnevelés kérdései iránti érdeklődését mutatja, hogy ekkor szerkesztette a «*Nők Lapját*» (1871—72), melyet azonban anyagi pártolás hiányában kénytelen volt megszüntetni. Nem tiszta véletlen tehát, hogy a Trefort által 1875-ban alapított első felsőbb leányiskolába Molnár Aladár maga mellé kérte tanárnak, s hogy a korán elhunyt Molnár Aladár helyébe Trefort 1878-ban Bereczre bízta kedvelt intézetének igazgatását s a vidéki felsőbb leányiskolák szervezését. Ez időtől kezdve testestől-lelkestől a felsőbb leányiskolának élt ugyan, de óriási tetterejéből jut több tiszteletbeli állás méltó betöltésére is. A Természettudományi társulat, a földrajzi társulat, az orsz. középiskolai egylet, évlapjaikon érdemes titkári és elnöki munkásságának emlékét örökítették meg.

A budapesti felsőbb leányiskola igazgatóságától 1893-ban vált meg, hogy a nőnevelés ügyét a minisztériumban tovább

szolgálhassa s mint miniszteri biztos a vidéki felsőbb leányiskolák felügyeletét gyakorolja. Neve összeforrott ez iskolákkal. Hogy e minőségében milyen érdemekre tett szert, annak tanujelét láthattuk a felsőbb leányiskolák 30 éves jubileuma alkalmával. Az összes magyarországi felsőbb leányiskolák összefogtak, hogy ez ünnep alkalmával Berecz Antal iránt szeretetük, tiszteletük és hálájuk nyilvánításával tüntessenek. 26 intézet küldte el képviselőit s hozta a szívből fakadó és szívhez szóló üdvkivánatokat s azt az alapító-okiratot, mellyel «Berecz» alapot létesítettek a felsőbb leányiskolák érdemes tanulói jutalmazására, mintegy 5000 korona értékben. Bizony szem nem maradt szárazon a Bereczet üdvözlő beszédek s az ünnepeltnek arra adott válaszának elhangzásakor.

És nem maradt szem szárazon ma sem, mikor a küldöttségek, a munkatársak, barátok és tanítványok serege a koporsót körül állották. A könnyek a szeretetreméltó egyéniség elmulásának szóltak, de könnyezve is bizony jól esett arra gondolnunk, hogy közéletünk e jelese nem élt hiába s megfutott pályájának minden fordulóját tetteinek emléke őrzi. Nem elmulás az, ha valaki maradandó alkotásokba lehelte életét. Berecz eltávozott; de emléke tovább hat, alkot és tanít mindnyájunkat!

Budapest. *Sebestyénné-Stetina Ilona.*

GOETHE IPHIGÉNIÁJA.*

(Fischer Kúno után.)

I. Az Iphigénia keletkezése.

1. Az 1779. év. Goethe világhírű drámai alkotásai közül kettő a költő weimári életének és pedig weimári élete első, még fiatalos korszakának köszöni eredetét. E művek: Iphigénia Taurisban és Torquato Tasso. Ezek egyike sem keletkezhetett volna a Sturm- és Drangkorszak idejében, ama frankfurti években, melyeknek élményeit Götz- és Wertherben, Prometheuszban és a legrégibb Faustköltéményben, Clavigo- és Stellában, valamint az Egmont-tragédia bevezető jeleneteiben öntötte ki a költő.

Keletkezésük történetére nézve Iphigéniának és Tassónak közös sorsuk volt: Weimár volt első hazájuk, Olaszország a második. «Az én titáni eszméim csak légies alakok voltak, melyek kisértetekként hirdettek egy komoly korszakot.» Ezt írta

* Fischer Kúno, a heidelbergi egyetemnek a mult év nyarán elhunyt jeles tanára, 50 éven keresztül szolgálta a tanügyet. Mélységes, remek formába öntött irodalomtörténeti és filozófiai tanulmányain, előadásain kívül nemes egyéniségének, emberszeretetének melegével hatott tanítványaira, kik nemcsak oktatójukat, hanem valóságos szellemi vezetőjüket, erkölcsi irányítójukat tisztelték, szerették benne. A rokonszenves tudós pedagógusnak egy buzgó magyar olvasója, a kegyelet adóját rója le az elköltözött emlékével szemben, midőn a «Nemzeti Nőnevelés» szerkesztőjének engedelmével közli Fischernek a Goethe-egyesület frankfurti közgyűlésén Goethe Iphigéniájáról mondott ünnepi beszédét, melyet leányiskoláinkban már csak azért is szivesen olvashatnak, mert a benne kifejezésre juttatott eszméket az Iphigenia előírt tárgyalása alkalmával évről-évre értékesíthetik.

Goethe 1788. január havában olaszországi naplójába, nehány héttel Rómától való búcsúja előtt, midőn innen élete utolsó tizenöt évére visszapillantott.

A komoly korszak nem állott be legott az első napon, amint Goethe Weimárban megjelent; lassankint tört magának utat, még kitombolandó viharok valamint nehéz küzdelmek és feladatok súlya alatt. Az 1779. esztendő jelzi ezt az úttörést, a jelentős határvonalat a weimári Goethekor első időszakán belül, a költő megérkezésétől olaszországi útjáig.

Ebben az esztendőben töltötte be Goethe első életkorát; állami ügyek vezetésére vállalkozott s átvette nehány kezelési ágnak igazgatását; majd következett második svájci útja; elkisérte a herceget, akivel négy hónapon keresztül úgyszólván egyedül volt. Útközben nagyon komoly és megható természetű emlékeket él át, melyekkel mintegy búcsúzik ifjúkorától; ilyenek: az utolsó Istenhozzád Sesenheimban, nővére sírja Emmendingenben! Amaz óriási benyomások után, melyeket a herceggel közösen élt át Savoya jéghegyei között, másodszor áll már a Gotthárd magaslatain, feltárul előtte az Itália felé vezető út: de vágyainak hazája nem csábítja; jobbnak, tanácsosabbnak tartja, hogy hazatérjen fejedelmi barátjával. Weimári állását, Károly Ágosthoz való személyes viszonyát neki szánt *küldetésnek* érzi, melyet be kell töltenie s nem csupán költői művekkel. «Nincs szerető szó, mely föltárná lelkét, nincs dal, mely csillapítaná a magas hullámokat.» Szereti az ifjú herceget s hivatva érzi magát vezetésére. «Jóllehet mélyen vonzódik az igazsághoz, szenvedéllyel tévelyeg még.»

Már ekkor élt Goethe lelkében ama fenséges hangulat, melyben weimári élete fontos küldetésként lebeg előtte; annak az országnak szenteli magát, mely második hazája lett, különösebben pedig a herceg személyének, a kinek lényét megérti és szerettel teljes részvéttel kiséri. Négy évvel később ünnepi vallomásképen fejezte ki ezt a hangulatot a leggyönyörűbb udvari és születésnapi költeményben:

Itt hallgatok, itt szenvedek immár.
Honnan jövök, ki küldött ide
Azt néked meg nem mondhatom.
Idegen földöv vetett erre
S barátság köt le, vonzalom.

Az 1779-dik esztendő legnagyobb költői alkotása az Iphigénia volt, és a költő komoly alaphangulata, melyben egy nagy és üdvös misszió lebegett előtte, némileg rokon ezen költői mű alapeszméjével.

Mindama hasonlóság mellett, mely fejlődésük történetét tekintve Iphigénia és Tasso között fennáll, keletkezésük menete és módja mégis nagyon különböző. Míg Tassót a költő Weimárban kezdte és végezte be, miután műve Olaszországban átalakult és megérett — Goethe szép hasonlata szerint «lassan nőtt, mint a narancsfa,» — addig az Iphigénia-dráma a maga egészében a fejlődési és kialakulási formáknak egész sorát futotta be; ötödik és utolsó alakja csak Itália ege alatt érett meg.

Felette kedvező sors adott szárnyat e mű megalkotásánál a költő erejének, úgy hogy rendkívül gyorsan jött létre. Egy csapásra készen van, egyöntetűen, összes lényeges vonásaiban sikerülten, akármennyit kellett is rajta egyes részleteiben változtatnia, csiszolnia és javítania. 1779 február 14-én kezdte, március 28-án fejezte be. Emberi Jupiternek valamivel több időre van szüksége az isteninél; a Goethe Iphigeniája úgy született meg mint Minerva! A negyedik felvonást a Schwalbensteinon, Ilmenau mellett, egy nap alatt írta meg Goethe.

2. Az Iphigénia-monda. A taurisi és a delphi Iphigénia. Meddig tartott az előkészület, meddig tünődött Goethe az Iphigénia-monda tárgyán s annak alakításán, azt nem tudjuk. A tárggyal, melyben a taurisi Artemisnek Görögországba való átültetésről szóló hitrege a trójai hősi mondával, a Pelopidák borzalmas tetteinek, Agamemnon hazatérésének és Orestes sorsának elbeszélésével testvéri egyetértésben olvadt össze, a görög tragikusok, Aeschylus Orestiája, Sophokles Elektrája, Euripides Iphigéniái és Hyginus római mesekönyve révén ismer-

kedett meg és géniuszának, Weimárban megérett és mélyült életnézetének megfelelően alakította azt át.

A hitrege alapvonását Euripidestől vette át, hogy azt majd saját költői alkotásában kiirtsa. Az anyagyilkos megtisztul bűnétől, ha a tauris-i istennő szobrát Görögországba hozza. Euripidesnél ez a cél Athenæ, Goethénél Delphi. Apolló testvére után vágyik, jóslata kétértelmű:

> Ha a testvért, aki Tauris partján
> A szentélyben akarata ellenére időz
> Görögországba hozod, akkor megtörik az átok.

A bűnös ezt a szózatot az isten testvérére magyarázza, holott a jóslat Orestes testvérét érti. Az átkot nem egy, az istennek tetsző, vallásos cselekedet, hanem a testvér tisztasága és szeretete oldja meg. «Minden emberi gyarlóságot kiengesztel a tiszta emberiesség.»

A római mesekönyvben Goethe az Iphigénia-mondának egy további alakítására is akadt, melynek színtere Delphi. A tragikus anyag trilógiává bomlott szét: Iphigénia Aulisban, Taurisban, Delphiben. Ide ment volna Elektra, hogy a jósdától megtudja öccse sorsát, miután hírül vette, hogy azt Taurisban feláldozták az istennőnek; magával hozza azt a bárdot, mellyel Klytemnestra Agamemnont, Orestes pedig anyját ütötte agyon; a szentélyben akarja elhelyezni, hogy pihenjen. Iphigénia Orestessel és Pyladessel, akiket megmentett, Delphibe jön; itt úgy jelölik meg őt Elektrának, mint ama papnőt, aki az áldozatot végrehajtotta. Elektra már-már emeli tőrét, hogy öccsét megtorolja, midőn a testvérek egymásra ismernek és egyesülnek.

Bizonyára ez a monda birta Goethét arra, hogy a jóslatot, mely Orestest Taurisba küldi, akként alakítsa át, hogy Orestesnek az istennő képét Delphibe kell hoznia. Ezzel a taurisi Iphigeniában mintegy alapozta és indokolta a delphi Iphigéniát, ami teljesen megfelel Goethe modorának, aki tagot tagba illeszt. Ezen vázlat szerint Elektrának, aki a jóslatot és a küldetést ismeri, Delphibe kellene mennie, hogy ott bevárja öccsét és ezen második Iphigénia-drámának ötödik felvonása tartalmazta volna

az *egymásra ismerést.* 1786 okt. 18-án ezt írja Bolognából weimári barátnőjének, Stein bárónőnek: «Ma reggel Centóból ide kocsizásom közben az a szerencse ért, hogy félig álomban; félig ébren megtaláltam delphi Iphigéniám tervét. Ötödik felvonása is van s egy felismerési jelenete, melynek nem lesz egyhamar párja. Magam is úgy sírtam rajta, mint egy gyermek.» «Ha ez a jelenet sikerül,» mondja később olaszországi útja elbeszélésében, melyben a tervet valamivel közelebbről vázolja, «akkor ennél nagyobbat és meghatóbbat nem láttak egyhamar színpadon.»

Ámde Goethe taurisi Iphigéniájában a jóslat, mely Delphire utalt, egészen más értelemben teljesedett, mint a hitregében. Az istennő szobra Taurisban maradt, a testvérek Mykenébe mentek s nem volt többé miért Delphibe menniök, legalább nem azért, amiért Elektra ott öccsére várakozott. Miután ily módon azt a köteléket, mely a delphi Iphigéniát a taurisival volt összekötendő, elvágta, sokkal könnyebben találhatta meg Goethe a delphi Iphigeniának ötödik, mintsem első felvonását.

3. Iphigenia Taurisban. Milyen különös pályafutást élt át a német Iphigénia! Első, ritmikus prózában megjelent alakját legott követték az első bemutatások a hercegi működvelő színházban, a harmadik 1779 július 12-én ment végbe a Weimar melletti Ettersburgban. Schröter Corona adta Iphigéniát, Károly Ágost Pyladest, Goethe Orestest. Egy szemtanú így írja le a felejthetetlen látványt: «Goethe görög viseletben Apollóként szállott le, hogy megtérítse és szavával életre keltse Görögország szépségét. Sohasem látott egyesülése volt ez a szellemi és testi tökéletességnek.»

Az első prózai feldolgozás hat hétig tartott, az utolsó metrikus formájúnak, melyben a világ ezt a költői művet olvassa és hallja, négy hónap kellett. Költői kialakulásának hazája Goethe kerti laka, a dornburgi kastély, Apolda városka, Buttstädt, Allstedt, a Schwalbenstein és Weimar. Végleges, formailag tökéletes alakjának hona a Gardató, Verona, Vicenza, Venezia, Bologna és Róma!

Goethe ujoncokat soroztatott be s az utak építésére ügyelt

fel (ide tartozott a weimári követ is), midőn Iphigéniáját alkotta. Újoncoktól körülvéve látta őt Knebel őrnagy, asztalán a sorozási ívekkel, melyek alatt az Iphigénia kézirata hevert!

Bolognában meglátogatta a költő szent Ágota képét: «Jól emlékembe vésték,» írta barátnőjének, «ennek az eszményi alaknak olvasom majd fel Iphigéniámat s hősnőmmel nem mondatok ki olyan szót, melyet ezen szentnek ajka ki nem ejthetne».

II. Iphigenia vallásos jelleme.

1. Küldetése. Nincs az a formai tökéletesség, mely Goethe Iphigeniájának a szent nő jellegét adhatta volna, ha jellemének alaphangulata és alapiránya nem olyan, hogy minden szavából fenség és nyájasság, csöndes, megközelíthetetlen nyugalom és szeretettel teljes szelid részvét sugárzik, mellyel a legcsekélyebb keménység vagy ridegség össze nem fér. A kedélynek ilyen tökéletessége csak lassankint érik az életben épúgy mint a költészetben. Iphigenia gyorsan született meg, kialakítása azonban lassan, a frázisok egész során ment át, miközben a költő előtt állandóan ott lebegett célja, míg végre a bolognai szentet hívta segítségül.

Ami Iphigénia lényére nézve áll, az áll az egész költeményre nézve is, melynek ő a középpontja. A dráma húsz jelenete közül Iphigénia tizenhatban jelenik meg, ezek között pedig öt magánbeszédben (monológban). A vallásos alapvonás, mely rajta és az egész költeményen uralkodik, olyan hatalmas, hogy elhallgattat minden erotikus érzést; nem is ez vezeti s még kevésbbé ragadja magával a királyt Iphigenia kezének kérésében. Ezen *vallásos* jellemnek közelebbi megvilágítása célja jelen beszédemnek. Nem mondhatnánk sokat, ha Iphigeniánknak csakis igaz voltára mutatnánk rá; Euripidesével ellentétben árulásra, csalásra képtelen. Igaz a szó legmagasztosabb értelmében Antigone is Kreonnal szemben, igaz vagy legalább azzá lesz. Neoptolemos Philoktettel szemben is ellentétben Odyssesusszel.

Budapest. *Tocsek Helén.*

(Folytatjuk.)

AZ ARADI NŐI KONGRESSZUS.*

Sehol sem olvastam pontos és elfogulatlan tudósítást a «Magyarországi Nőegyesületek Szövetségének» IV. közgyűléséről, mely 1908. év jún. 7. és 8-án Aradon folyt le, azért a «Nemzeti Nőnevelés» hasábjain kérek tért, hogy ezt az impozáns és nagyjelentőségű asszonygyűlést híven leírjam.

A fogadás, melyben Arad város közönsége a Magyarországi Nőegyesületek Szövetségét részesítette, rendkívül szíves, az érdeklődés, mellyel gyűléseit kisérte élénk és kitartó volt. Az ünnep szombatján ismerkedési vacsorára gyűltek össze a Magyarországi Nőegyesületek Szövetségének Aradon megjelent tisztikara, a delegátusok, a gyermekmenhely főorvosa, az aradi iskolák tantestületének több nő- és férfi tagja, a megye és város nehány tisztviselője és az érdeklődő közönségből többen.

Pünkösd vasárnapján reggel 9 órakor a városháza tanácstermében folyt le a zárt ülés. Résztvettek benne: a M. N. Sz. alelnöke, titkára, jegyzője és 10 delegátus, kik összesen 26 szavazatot képviseltek.

Alapszabálymódosítás csak annyiban történt, hogy ezentúl az egyesületek csak oly hölgyet delegálhatnak, ki tagja is annak az egyesületnek. A közgyűlés idejére vonatkozólag pedig megállapították, hogy az ne okvetlenül tavasszal, hanem vagy tavasszal, vagy ősszel tartassék meg. Alelnök felszólította a de

* Midőn a «Nemzeti Nőnevelés» utolsó száma megjelent, még folyt Aradon a M. N. Sz. közgyűlése. Beható tudósításokat tehát nem adhattunk. Mivel azonban egy-egy ilyen ülés históriai fontosságú, a mai közleménnyel pótoljuk a mulasztást. *Szerk.*

legatusokat, minden befolyásukkal hassanak oda, hogy egyesületeik a Szövetség minden szakosztályába egy-egy delegátust küldjenek, mert így értesülnek legközvetlenebbül a Szövetség munkásságáról, viszont ezen az úton képesek leginkább ahhoz hozzájárulni.

Zárt ülés után a társaság még a Baross-park egy részét járta be.

Közös ebéd után a tisztikar s a delegátusok a vértanuk szobrához vonult és piros rózsacsokorral rótta le kegyelete adóját. Azután Leitner dr. főorvos vezetésével megtekintette az Állami Gyermekmenhelyet; felkeresett néhány állami gyermeket otthonában és örömmel tapasztalta, hogy a telep részéről az ellenőrzés minden tekintetben kifogástalan. A társaság még a Városi Árvaházat, a népkonyha és a napközi otthon helyiségeit és az Ereklye-Múzeumot is megtekintette.

Este hét órakor tartotta Jászai Mari előadását az Emberírtóról. A szép számú érdeklődő közönség, mely a termet megtöltötte, lelkesen ünnepelte az előadót, ki az alkohol elleni küzdelemnek egyik lelkes harcosa.

A nyilvános közgyűlés június 8-án, pünkösd hétfőjén volt reggel 9 órakor ugyancsak a megyeháza dísztermében. A közgyűlést a főispán, gróf Károlyi Gyula és neje Károlyi Melinda grófnő is megtisztelték megjelenésükkel, utóbbinak különben szavazata is volt, mint a Tulipán-Szövetség-Magyar-Védő-Egyesület delegátusának. Nemkülönben kitartó és érdeklődő tagja volt a közgyűlésnek Varjassy Lajos polgármester. A nagyszámú hölgyközönségen kívül részt vett a gyűlésben a megye és város több tisztviselője, a tanári testületek sok tagja is.

Az elnök grf Batthyány Lajosné nevében az alelnök üdvözölte a jelenlevőket. Varjassy polgármester viszont a Szövetséget köszöntötte a város falai közt és annak nevében.

Rosenberg Auguszta megnyitójában főleg azon szociális kötelességeket hangoztatta, melyeket a nő családja körén belől is teljesíthet.

A hivatalos teendők elvégzése után, a mik közé tartozott

Buzogány Anna jegyző jelentése a Szövetség ez évi működéséről, a közgyűlés érdemleges részére került a sor.

Szemere Ilona volt a Tanácsnak a pálinkás boltok vasárnapi munkaszünetére vonatkozó előterjesztésének előadója.

A Tanács javasolja a közgyűlésnek: Folyamodjék úgy a pénz- mint a belügyminiszterhez az iránt, hogy a pálinkamérések szombat esti hat órától hétfő reggeli nyolc óráig zárva tartassanak vagy legalább is köteleztessenek a pálinkás boltok tulajdonosai, hogy a rendes vasárnapi munkaszünetet megtartsák, mert az alkohol a szervezetet aláássa, az erkölcsi és szellemi züllést előidézi, az utódok elkorcsosulását okozza, a bűnre csábít, elmebajokra hajlamosít, jobban pusztít a tuberkulozisnál s a venerikus betegségeknél. Leginkább a szegény néposztályt támadja meg erkölcsében, egészségében, megélhetésében. Statisztikailag bebizonyított tény, hogy a pálinkafogyasztás a szeszfogyasztás 80%-át teszi ki hazánkban, mert a legkevesebb pénzért ebből kapni a legtöbbet, az is bebizonyított dolog, hogy a munkaszünet ideje alatt vagyis szombat estétől hétfő reggelig a szeszfogyasztás a legnagyobb, ép ezért szükséges, hogy a pálinkás boltok vasárnapon át zárva legyenek.

A javaslathoz hozzászóltak: Leitner dr. a pálinkafogyasztás megakadályozására szombat helyett a hétfői bérkifizetést javasolta, Vadász Armand dr. a szesz állami monopolizálása érdekében emelt szót, Végess Sándorné a kis üstök érdekeit védte, Földesné pedig a népet kívánta felvilágosíttatni a szeszes italok romboló hatásáról.

Alelnök a felmerült eszmékért hálás köszönetet mondott és ősszel az alkoholellenes szakosztály is fogja ajánlani az egyesületeknek tüzetes tanulmányozásra a megpendítetteket.

A Tanácsnak II. előterjesztését is Szemere Ilona ismertette. Ebben a M. N. Sz. arra kéri a vallás- és közoktatásügyi minisztert, hogy ezentúl ne csak esetről-esetre kérje ki egyes nők szakvéleményét, hanem nevezzen ki a nők közül is *rendes* tagokat a Közoktatásügyi Tanácsba. Mert míg a Közoktatásügyi Tanácsban a fiúiskolák minden fő- és mellék tantárgyának van

külön szakreferense, addig a leányiskolai tanítás és nevelésnek a háztartástan, gazdaságtan, testgyakorlás, a női egészségtannak stb., melyekben véleményt mondani első sorban a nők illetékesek, nincsenek nőkkel képviselve.

Pedig a nőtanítók ezrei között, kik már évtizedek óta jelesen, sőt kitűnően felelnek meg hivatásuknak, bizonyára van, akit ez a kitűntetés méltán megilletne. Úgyis oly kevés módja van az erkölcsi elismerésnek a tanítósággal szemben. Bizonyosak vagyunk benne, hogy a közoktatásügy legfőbb intézője örömmel teljesíti kérésünket.

Úgy ezt, mint az előző előterjesztést Végess Sándornénak a gazdasági iskolákra vonatkozó kibővítésével a közgyűlés magáévá tette.

A Tanácsnak az anyaság védelméről és biztosításáról szóló előterjesztését Rosenberg Auguszta indokolta hosszabban. Ismertette a Szövetségnek erre vonatkozó téli szaktanácskozmányából leszűrődött tanulságokat és azt ajánlotta a közgyűlésnek, kérje meg a belügyminisztert, hívjon össze az anyaság védelme és biztosítása érdekében szaktanácskozmányt.

A maga részéről a Szövetség a következőket ajánlja a szaktanácskozmány figyelmébe:

a) Találjon a törvényhozás arra módot, hogy a betegség esetére való biztosítás ne csak az ipari, hanem a mezőgazdasági, háztartási, napszámos és otthoni munkásnőkre nézve is kötelező legyen.

b) Az anyaság biztosítását csak a létező betegsegélyzőpénztárak keretében tartják a szakemberek megvalósíthatónak;

c) tegye megfontolása tárgyává a 2 + 6 heti *munkatilalmat*, (2 hétig a gyermek születése előtt és 6 hétig a születés után, de okvetlenül 8 hétig);

d) Tegye a szaktanácskozmány megfontolás tárgyává, mint lehetne arról gondoskodni, hogy a munkatilalom ideje alatt a keresetképtelen nők kárpótlásban részesüljenek, még pedig az eddigi táppénz helyett, mely a heti keresménynek csak felét, vagy legfeljebb $^2/_3$-át juttatta a biztosítottak kis csoportjának,

a napi, heti vagy havi keresménynek teljes egészét kaphassák meg biztosítási összegül.

Az anyaság védelmére vonatkozólag előterjeszti ugyancsak a belügyminiszterhez intézendő ama kérelmet, hogy szüntesse meg a II-od rendű bábák intézményét és fejlessze a rendes bábaképzést.

A közgyűlés mind a két előterjesztést magáévá tette.

Előadó ezzel kapcsolatban ismertette a vándorkosár és a háztartási gondozás (Hauspflege) intézményét, melyek társadalmi úton megvalósítandó mozzanatai az anyaság védelmének.

Végül felolvassa a Tanács ama folyamodványát, melyben a Szövetség a kisegítő bába kurzusok megszüntetését és az öt hónapos tanfolyam kibővítését kéri az illetékes minisztertől.

A Tanács előterjesztését a cselédügyi szaktanácskozmány tárgyában Cserháti Margit ismertette. A javaslat cselédügyi szaktanácskozmány sürgős egybehívását kéri a belügyminisztertől s kéri, hogy ott a M. N. Sz. cselédügyi szakosztályának és a cselédügyekkel foglalkozó nőegyesületek képviselőinek szavuk legyen.

A szaktanácskozmány tárgyául a következő, szakosztályának körében megvitatott és leszűrődött reformok megvitatását ajánlja:

1. A cselédtörvény revizióját.

2. A meglévő Gazdasági cseléd- vagy Betegsegélyző és Balesetbiztosító munkáspénztár keretében a házi cselédpénztár létesítését, betegség, baleset vagy rokkantság idejére.

3. A cselédkönyv szerzésének megnehezítését.

4. Cselédnevelő intézetek és cselédotthonok felállítását, főleg a 15 évet meghaladott állami gyermekek számára.

5. Cseléd-pragmatica megállapítását.

A közgyűlés e javaslatot is Végess Sándorné felszólalása után magáévá tette.

A Tanács következő előterjesztése az adómentes létminimumra vonatkozott. Előadója Perczelné, Kozma Flóra volt.

A Tanács ebben az előterjesztésben azzal a kéréssel járul

a Törvényhozó Testület elé, hogy az adó novella tárgyalásakor, a törvénybe iktatandó adómentes létminimum megállapítása alkalmából különbséget tegyen a gyermektelen, három, négy és négynél több gyermekkel biró családok közt olyformán, hogy míg az adómentes létminimum a gyermektelen házaspároknál 800 korona lenne, addig a 3, 4 s 4-nél több gyermekkel biró családoknál az fokozatosan emelkedjék, s míg végül a 4-nél több gyermekkel biró családoknál 1200 kor.-ban állapittassék meg. A kérés indokolására felhozza hazánk elnéptelenedését, melyhez a kivándorlás és tüdővészen kívül az egyke-rendszer is járul.

Ez erkölcstelenség ellensúlyozására, illetőleg a több gyermekkel biró családok életének megkönnyítésére szolgál a létminimum fokozatos emelése.

E javaslathoz hozzászólt Schwimmer Rózsa, aki a 800 korona létminimumot keveselte és a legalsóbb fokon kívánja az 1200 koronát; e felszólaláshoz Glücklich Vilma is csatlakozott. Miután a nézetek e tárgyban megoszlottak, szavazásra került a sor; a közgyűlés 20 szavazattal 6 ellen az eredeti javaslat mellett döntött.

Alelnök az I. C. W. = a Nők Nemzetközi Szövetségének szervezetét s múlt évi munkásságát ismertette, kiemelvén, hogy világszerte gyűjtik az adatokat, hogy 1. mi történik az egyes országokban a gyermek- az asszony- és a nép egészsége érdekében. 2. Adatgyűjtés folyik egy központi, nemzetközi, nevelésügyi tudakozó iroda számára, amely hivatva van minden iskolai és nevelésügyi kérdésben világszerte felvilágosítással szolgálni, ennek eddig elért eredménye az, hogy sok államban belátták, hogy a nemzetközi nevelésügyi irodának első feltétele a különböző államok országos ilyennemű irodájuk, s most ilyen központi irodák szervezésén dolgoznak.

Magyarországon erre vonatkozólag a Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége és a Feministák egyesülete gyűjti az adatokat, sőt a Feministák Egyesülete már keletkezésekor életbeléptetett egy nevelésügyi felvilágosításokkal is szolgáló gyakor-

lati tanácsadót. 3. A harmadik kérdés, melyet az I. C. W. a Nemzeti Szövetségekhez intéz, arra vonatkozik, hogy mi történik az egyes országokban a «Nők biztosítása» érdekében.

Az I. C. W. a következő három eszme propagálásán és keresztülvitelén dolgozik leginkább. Ezek:

1. A világbéke és választott bíróság eszméje.

2. A leánykereskedelem elleni küzdelem.

3. Népképviselettel biró országokban a nők választójogának elnyerése.

A béke és választott bíróság terén kifejtett munkásságának elismerését az I. C. W. abban látja, hogy az 1907-iki hágai békekonferenciának elnöke csak két küldöttséget fogadott, az egyházi férfiakét és a Nők Nemzetközi Szövetségét. A nők választójogát Norvégia és Finnország nyerték el, utóbbiak 19 nőt küldtek a képviselőházba, akik fontos szociális törvényjavaslatokat nyújtottak be és kiknek sikerült a parlament rövid élete alatt is hármat törvény erejére emeltetni. Ezek: 1. a leányok törvényes házassági korának a 15. évről a 17. évre való emelése; 2. a bábaképzés mélyítése; 3. szigorúbb büntetés kiskorúak ellen elkövetett erkölcsi kihágás alkalmával. Dániában községi választói, Németországban pedig szabad gyülekezési jogot nyertek a nők.

Előadó jelenti, hogy a Nők Nemzetközi Szövetségének öt éves pártoló tagjául ez évben egy magyar asszony, Zipernowsky Károlyné is jelentkezett.

Felhívja továbbá a M. N. Sz.-nek figyelmét az I. C. W. ez idén szeptember havában Genfben tartandó rendkívüli közgyűlésére, mely a jövő évi Torontóban (Canadában) tartandó rendes, öt évi közgyűlést megelőzi.

Zipernowsky Károlyné, a Szövetség béke- és választott bírósági szakosztályának elnöke, a közgyűlésen nem jelenhetvén meg, a szakosztály évi jelentését özv. dr. Herich Károlyné olvasta fel.

Gaál Jenőné a munkásnő-védelmi szakosztály munkáját ismertette röviden.

A többi szakosztály munkásságának ismertetésére vonatkozólag a közgyűlés elfogadja Glücklich Vilma javaslatát, hogy a szakosztályok elnökeinek távollétében az idő előrehaladottsága miatt e jelentéseket leveszi a napirendről s azok a legközelebb megjelenendő hivatalos lapban fognak közzététetni.

Alelnök a közönség kitartását és érdeklődését megköszönve, a gyűlést bezárja.

Zempléni Gyuláné alelnöknek mond köszönetet a Szövetség és a közönség nevében.

A tisztikar s a vidéki delegátusok a délutáni gyorsvonattal hagyták el Aradot, melynek figyelmes közönsége vendégeit az indóházig is elkisérte s ott mondott szivélyes Istenhozzádot.

Budapest. *a. a.*

MODERN LEÁNYNEVELÉS.

«Midőn a nőkről akartok írni, tollat munkátokhoz angyalnak szárnyából faragjatok; mártsátok azután a szivárvány színeibe, és arany- vagy ezüstlapra róván a betűket, a legszínpompásabb pillangó szárnyporát hintsétek a sorokra: mert csak úgy fogtok a nőkről kellő méltánylattal és tapintattal írhatni.» Így inti az írókat Diderot s ezen intés dacára, ha színházaink jelenlegi műsorán végig tekintünk, alig találunk oly darabot, melyben korunk asszonyai nem volnának kivetkőztetve tiszta nőiességükből, vagy nem lennének oly gyenge jelleműeknek feltűntetve, mintha a legkisebb kisértésnek sem volnának képesek ellentállni. Pedig — hála az Égnek — ma is vannak még magyar asszonyaink között és igen nagy számban — olyan fennkölt és nemes jelleműek, kik a hitvesi hűség és szülői szeretet példaképei lehetnek s kik képtelenségnek, vagy a költő fantáziája túlcsapongásának tartják azt a könnyűvérűséget, mely az annyira felkapott francia darabok hősnőit jellemzi. Képtelenségnek tartják, hogy egy nőt a nagyvilági élet ilyen kicsapongásai kielégítsenek, mikor a nő hivatása, mint hű hitves és gondos anya oly fenséges és boldogító, hogy legfölebb sajnálni lehet azt a nőt, ki — mint a színpad és néha a «nagyvilág» hősnői a családi boldogságot bármily pillanatnyi más gyönyörért fel tudja áldozni.

Az igazi nő lelkét kielégíti a hitvesi és szülői kötelesség hű teljesítése. Az igazi nő boldog, ha mint jó feleség férjét a mindennapi élet gondja és nyomorúsága közepette vígasztalni, bátorítani és buzdítani tudja, ha megoszthat vele minden örö-

met és bánatot; mint anya nem csüng majomszeretettel magzatján, hanem helyén dorgál és fenyít, ha gyermeke szivébe belecsepegteti a szorgalom és erény iránti lelkes szeretetet, ha felkölti lelkében az isteni gondviselésbe vetett megrendíthetetlen hitet és lelkébe vési, hogy minden jó és nemes emberi szívnek megvan a maga passiója és Golgothája, de feltámadása is; és boldog az igazi nő, ha fiát úgy neveli, hogy az minden pillanatban kész utolsó csepp vérét odaadni a hazáért, leányát pedig úgy, hogy legfőbb büszkeségének tekinti, hogy magyarnak született és ha igaz szeretetet csepegtet gyermekei szivébe a nemzeti nyelv iránt.

A megváltozott társadalmi és gazdasági viszonyok láttára gond fog el bennünket, hogy eleget tesz e a család és iskola arra, hogy ezeket a női ideálokat kiveszni ne engedje? És panaszt hallunk is eleget.

A legtöbb leány — így szól az ének — bár sokszor a szülők anyagi helyzete nem engedi — viszonyai feletti nevelést kap; később — pazar toiletteben — minden mulatságon ott van és míg az apa álmatlanúl tölti éjjeleit, mert üldözik az anyagi gondok, s a mama a konyhában gyakran talán a cseléd munkáját végzi, a leány — ki előtt félve rejtegetik zilált anyagi helyzetüket, ki tehát az őt környező fényűzést szinigazságnak tekinti s e szerint válogat kérőiben is — a szalonban fest, zongorázik, vagy modern francia és angol regényeket olvas. Hogy vegyen el egy ilyen leányt szerényebb jövedelmű férfi? Miből elégítse ki annak magasabb igényeit? És ha aztán a meggondolatlan költekezés biztos kisérői, a súlyos anyagi gondok nehezednek a férfi vállára, az ilyen feleség nem fogja tudni azokat gyöngéd szeretetével eloszlatni, nem fog férje mellé lépni küzdőtársúl, hogy egyesült erővel állitsák helyre a megbomlott egyensúlyt, mert senki sem tanította meg arra, hogy «igazi nő csak az, aki övéiért önönmagát feláldozza», (Nietsche) s azért férjében csak boldogsága szétrombolóját, ifjúkori ábrándjainak meghiúsítóját fogja látni, kitől mindenáron válni akar.

Régi panasz, hogy a legjobb és leggondosabb háziasszo-

nyoknak vannak a legháziatlanabbúl nevelt s a legszorgalmasabb anyáknak a legröstebb gyermekeik, mert mindent a legjobban, tehát a légszívesebben maguk végeznek s azért leányaikra nem is igen szeretnek valami munkát bízni s az rendszerint asszonnyá lesz, mielőtt még fogalma volna egy háztartás vezetéséről. Sok férfi okulva szomorú példákon, nem is mer házasodni, hisz a megélhetés takarékos feleség mellett is mind nehezebb-nehezebb.

Sok nőt viszont előitélete — mely megint a mai társadalom ferde felfogásában gyökeredzik — tart vissza a házasságtól; inkább vén leányok maradnak, semhogy *rangjukon alúl* mennének férjhez, vagy hogy a kisebb háztartások fárasztó gondját magukra vennék.

Ezekhez sorakoznak még az elvált asszonyok és az özvegyek, kiknek aztán nemcsak a maguk, hanem még gyermekeik számára is meg kell keresni a mindennapi kenyeret. Szóval napról-napra gyarapodik a maguk keresetére utalt nők száma. De mihez fogni, mikor fiatal korukban semmi olyat nem tanúltak, amivel kenyeret lehetne keresni, éhséget csillapítani?

Ez az oka, hogy korunk leánynevelésének két irányban kell haladnia; először — a közös konyhák és központi háztartások dacára — jó háziasszonyokat kell belőlük nevelni, másodszor pedig elő kell őket arra készíteni, hogy, ha az élet úgy követeli tőlük, fenn tudják tartani nemcsak magukat, hanem esetleg családjukat is. Ezt a két feladatot a leányok nevelésében vagy *egymás mellett,* vagy *egymás után* kell elvégezni. *Egymás mellett* lehet, ha az iskolai szüneteket használjuk fel szorgalmasan erre a célra, vagy ha a leány olyan pályát vagy foglalkozást választ, melyet otthon végezhet, mert ebben az esetben mindig marad még annnyi ideje, hogy körültekintsen a háztartásban. *Egymás után* készítjük pedig el a kettős hivatásra, ha a gyermeket nem küldjük mindjárt 14 éves korában intézetbe vagy magasabb kurzusra, hanem 1—2 évig otthon tartjuk, mialatt mindazt begyakorolhatja, amire a jövőben — mint jó háziasszonynak — szüksége lesz.

Mert hát sokat is követelünk ma a jó háziasszonytól. Legyen takarékos, ki a férjtől szerzett pénzt gondos gazdálkodással gyarapítja, legyen házias, ki igazi boldogságát csak családja körében leli fel és legyen egyszerű, ki ruházkodását, a társaságba járását, lakásberendezését vagyoni helyzetéhez tudja alkalmazni.

De jaj annak a nőnek, aki *csak* takarékos, házias és egyszerű, kinél ezen erények a szellem minden magasabb röptét megakadályozzák s nem engedik a feleséget felemelkedni férje oldala mellé. A házias erényeket kétségkívül bele kell oltani a leány lelkébe, de ezenkívül oly műveltséget is kell neki adni, hogy férje eszméit megértse, terveit elősegítse, hogy az benne, vele gondolkodó, vele érző, vele küzdő társat lásson, ki minden búját, baját, gondját megosztja, kitől tanácsot, támogatást, buzdítást várhat, szóval, ki küzdelmeit megérti, megsegíti.

Sajnos azonban, sok anya még ma is azt mondja, «engem sem tanított anyám semmire és mikor férjhez mentem, megjött minden magától; saját kárán tanul, saját tapasztalatán okul az ember.» De míg a saját tapasztalat jó háziasszonyt csinál valakiből, hány kellemetlenség éri a fiatal menyecskét, mit a férj eleintén megbocsát kis felesége mosolygó szemeiért, édes csókjáért, de aztán, ha megsokallja, ha házi perpatvar lesz belőle, és a szép szemek pirosak a sírástól, nem tesz-e a leány méltán keserű szemrehányást édes anyjának, mért nem avatta be a háztartás vezetésének titkaiba? Az ilyen nemtörődömség mindig keserű gyümölcsöket terem.

Hogy igazán jó háziasszonyt és feleséget neveljünk gyermekünkből, nem lehet elég korán munkára szoktatni, szükséges, hogy már kis korában is fejlesszük lelkében mindazon erényeket, melyek később őt, mint asszonyt ékesítik. Mily örömmel segédkezik már az apró gyermek is anyjának, ha az valamit rábíz, mily szívesen szalad ide is, oda is, mily boldog, ha kötelességét teljesíteni tudta. Ezt a fogékonyságot fel kell használnunk, hogy ügyességet fejlesszünk. Majd — amint a gyermek ereje és értelme fejlődik — fokozatosan mind nagyobb és

nehezebb munkát bízhatunk rá, miből több haszna lesz, mintha már 6—7 éves korában iskola után mindjárt zene- nyelv- vagy táncórába küldjük. Ekkor kell a leánnyal már a kézimunkát is annyira megszerettetni, hogy ezt a hasznos foglalkozást mindig legkedvesebb és legkellemesebb szórakozásai közé sorozza.

Az iskola a gazdaság-, a kertészet- és háztartástan elméleti tanításával és a kézimunka rendszeres gyakorlásával (bárha kevesebb drága piperemunkát és több varrást és foltozást végeztetne!) támogatja a szülők fáradozását. Ezért tartom az új felsőbb leányiskolai tanterv legnagyobb, végzetes tévedésének, hogy a gazdasági és háztartási ismereteket szűkebb körre szorította! Elősegítik azonban a szülők törekvését a természettudományi tárgyak, mert ezen ismeretek által a nő gondolkodó és önérzetes munkása lesz kis birodalmának. A többi tárgyak pedig megadják neki azt a szükséges műveltséget, mely férje oldala mellé emeli. Az iskolában szerzett útmutatások alapján családja egészségének fenntartására és helyreállítására is képes lesz, de igazán csak akkor, ha az elméleti ismereteket otthon gyakorolja, ha nem tartjuk a fiatal leányt távol a konyhától, a betegágyaktól, hogy megőrizzük a munka fáradságától, a fájdalom látásától. Nem árt a fiatal kedélynek, ha megedződik a munkában, ha megismeri a szomorúságot és bánatot, a nyomort és aggodalmat, hisz «az ifjúság olyan fényes, hogy még a halál sötétségét is megvilágítja».

Ha a fiú az apa mesterségét folytatja is, tanulónak mégis a legtöbb esetben idegen mesterhez adják, mert az apa nem bízik magában, hogy pártatlan szigorral tudna ítélni fia munkája felett és a mamák mégis azt hiszik, hogy ők erre képesek, a minek azonban gyakran bebizonyul az ellenkezője. Azért jó, ha leányainkat — ha csak tehetjük — háztartási vagy főzőiskolába küldjük,* vagy valamely jó háziasszony ismerősünk-

* Ma már nyílik erre is alkalom hazánkban. Ott van a kassai gazdasági iskola, ott van az Ami'oni leánynevelő intézet Budapesten, (Amerikai út 19) és a Háztartási Egylet iskolája Budapesten a Damjanich utcában. *Szerk.*

höz adjuk egy időre (milyen alkalmas erre a csere!) hogy ott kitanulják a háztartás minden csínját-bínját.

De, mert nem minden leány megy férjhez, minden anyának arra is kellene törekednie, hogy leányának olyan nevelést adjon, hogy az — arra az esetre, ha magányosan kénytelen az életet végig élni, — ne szoruljon — mint tűrt rokon — a gazdagabbak kegyére, kik aztán minden munkára alaposan kihasználják azért a darabka kenyérért, melyet neki nagy kegyesen nyújtanak.

Azért adjunk leányaink kezébe kenyeret! Sok szülő ezt meg is teszi, de a hivatalt vagy állást, melyet leánya elfoglal, csak olyan közbeeső állomásnak tekinti, honnan az út könnyebben vezet a végállomás felé: a házasság révébe.

Nem így kell azt tekinteni; az állás nem eszköz, hanem cél és örülhetünk, hogy ma már annyi pálya áll nyitva leányaink előtt. Mert a nő tud dolgozni, azért dolgozzék. Dolgoznia kellett a nőnek az emberiség fennállása óta, sőt ha *nem kellett* dolgoznia, dolgozott a maga jószántából. A műveletlen barbár ember barmának tekintette feleségét, kivel a legnehezebb, legdurvább munkákat végeztette. De hogy nemcsak kényszerűségből dolgozik a nő, arra elég példa van. Mikor a kereszténység a nőt felemelte alárendeltségéből és a férj oldala *mellé* állította és még inkább később, mikor a trubadurok és minnesängerek a nőt majdnem elérhetetlen piedesztálra állították, ahol körülfonták a hűség és gyöngédség, a szűziesség és ártatlanság, a nőiesség és kedvesség, a szerénység és áldozatkészség, a vallásosság és szeretetreméltóság örökzöld koszorújával, mellyel még hibáit is eltakarták és feldiszítették a házi erények minden virágával: a nő fel volt mentve minden munka alól; de mivel nélküle meg nem lehetett, környezetét és az őt annyira dicsőítő férfinemet díszítette fel gyöngéd keze finom munkájával.

És amint a nők kiképzésére mind nagyobb gondot fordítottak s mind magasabb szellemi munkára érezték magukat hivatva: vitatni kezdték a nők munkajogát és megindult a nők

állandó harca helyzetök javítására. A helyes és jogos nőmozgalom tulajdonképeni célja az, «hogy a szegénysorsú nők előtt egyengesse az utat, a kenyérkereset útjait, nem pedig az, hogy a nő és férfi között lerombolja a természetalkotta válaszfalakat és a két nemet jogilag egymással egyenlővé tegye; hisz Carmen Sylva szerint «a nőknek ma már annak tudatában kellene lenniök, hogy helyzetök sokkal ideálisabb, semhogy a férfiakkal való egyenlőség után törekedjenek; nekik mindig a férfiak *felett* kell állaniok.»

A nőmozgalom története mutatja, hogy a harc gyakran a legműveltebb országokban is heves s mindenütt jogosulatlan, ahol nem a nemzeti kulturállapotoknak megfelelő jogokért folyik. Nekünk kevés részünk volt a küzdelemből, mert nem is követeltünk semmit, amire gazdasági és társadalmi helyzetünk nem kényszerített. Ezt aztán szívesen meg is adták nekünk.

Leányaink ma már válogathatnak a pályák között, de míg fiaink pályaválasztásánál sok mindenfélét veszünk tekintetbe, addig a leányoknál — sajnos — csak egy dolog a mértékadó: *hogy jövendőbeli állásuk lehetőleg a család rangjához illő legyen;* s mivel ezen pályák száma aránylag csekély azért özönlenek leányaink százával a tanári, a tanitónői pályára.

Aki nem járhat az egyetemre, az legalább tanitónő, vagy óvónő akar lenni, vagy a rövidségével kecsegtető kereskedelmi kurzust végzi, akár van hozzá kedve és tehetsége, akár nincs, és azért van annyi állásnélküli tanitónő és még több óvónő. A fáradsággal szerzett diplomának azonban a képesített nők igen nagy percentje nem veheti hasznát, mert alkalmazást minden igyekezete mellett sem talál.

Annyira vagyunk, hogy még azok a leányok — kiknek előreláthatólag nem lesz szükségük kenyérkereső pályára — még azok sem teszik helyesen, ha a tanitónőképzőt végzik, mert nem tudhatni, mit rejt a jövő magában, s a ma még boldog feleség, holnap talán már gyászoló özvegy, a ma még jómódú háziasszony holnap talán már maga kénytelen kenyérkereset után nézni; mi haszna van akkor a tanitónői vagy

óvónői oklevélből, ha állást nem kap? «mert az élet komoly, a konkurrencia nagy és a konkurrenciának nincs szive».

A pályaválasztásnál különösen négy szempontot kell a szülőknek szem előtt tartaniok. Legyen mértékadó a család *vagyoni állása*, (nehogy a leány félúton legyen kénytelen tanulmányait abbahagyni), a leány *testi szervezete* és *lelki erőinek fejlettsége*, továbbá, hogy érez-e *vonzalmat a pálya iránt* és hogy *nincs-e* az máris *túlzsufolva*.

De sajnos, nagy akadály itt az úrhatnámság, hogy is merne manapság egy jómódú, vagy legalább annak látszó család leánya esetleg egy ilyen táblát kifüggeszteni: «X. Y. szabónő», vagy «N. N. himzőnő». S míg barátnőjének szivességből a legszebben feldiszit egy kalapot, a legjobban megvarr egy derekat, a világért sem tenné ezt pénzért, hanem inkább elmegy a képzőbe, hol tehetség hiján kín az élete; később rossz, vagy legalább gyenge tanitónő lesz belőle, ki a jobbak elől elveszi a kenyeret. S míg egy tanitónő bármely társaságban nyiltan beszél fizetéséről, az irónő büszkén emlegeti tiszteletdíját, a művésznő önérzetesen mondja el művei elkelését, addig a társaság egy másik tagja, ki talán himzéssel keres pénzt, a világért sem vallaná ezt be, mert resteli, és varrónő, szabónő csak azért nem lett, mert ezeket a munkákat nem lehet titokban végezni. Pedig az ipari pálya már csak azért is nagyfontosságú a nőre nézve, mert sok esetben munkáját otthon, családjában végezheti.

Itt is úgy vagyunk, mint a fiúknál. Ez, ha nem halad a tanulásban, már legzsengébb korában fenyegetésképen azt hallja, hogy mesterségre adják. Oh, hogy iszonyodik ettől, hogy gyűlöli a mesterembert! Pedig talán jobb lett volna, ha derék, szorgalmas mesterember válik belőle, minthogy mint igen csekély fizetésű irnoknak (mert magasabbra szellemi tehetség hiján az ilyen fiú ritkán viszi,) cifra nyomorúság legyen az élete. A leánnyal is meg kellene szerettetni a «mesterséget» az iparűzést és ipari, műipari pályákra kellene nevelni őket a társadalom előitélete dacára. Mindjárt nem volna oly nagy túl-

zsufoltság a szellemi munka terén, mindjárt jobban megtalálnák a leányok is a természetüknek, hajlamuknak megfelelő foglalkozást s pedig gyakran anélkül, hogy hivatal kedvéért hosszabb időre el kellene hagyniok családjukat. Mert az ma már kétségtelen, hogy leányainkat két irányban kell nevelni. Úgy, hogy azok becsületesen megállják helyüket azon a téren, a hová a kenyérkereset kötelessége hívja, de hogy onnan minden nehézség, és kellemetlenség nélkül bármely pillanatban követhessék a szeretett férjet a boldog otthonba; de viszont úgy is, hogy, ha igazi hivatásuk, hitvesi és anyai kötelességeik hű teljesítése közben éri őket váratlan csapás, ne kelljen kétségbeesve fűhöz-fához kapkodva könyörületért esedezniök, hanem, hogy a balsorssal bátran szembeszállva, minden nehézség nélkül mindjárt hozzáláthassanak kenyérkereső munkájukhoz.

Igló. *Kintzlerné Solcz Inez.*

NEVELŐNŐ-KÉRDÉS.

(Szentpétervári levél.)

Talán semmi tekintetben sem hangzik fel annyi panasz, mint a nevelőnő-kérdéssel szemben. Panaszkodnak a szülők, mert nem kapnak nevelőnőt, vagy ha kapnak ritkán kívánságaiknak megfelelőt. Panaszkodnak a nevelőnők, mert nem kapnak őket megillető fizetést, nem részesülnek nekik megfelelő elbánásban és véges-végül sorsukat nem látják biztosítva. És végül panaszkodik a magyar közönség, hogy előkelő családainknál idegen nevelőnők idegen szellemet terjesztenek.

Bizony, sajnos, a panaszok jórészt jogosultak. Kevesen vagyunk magyar lányok, kik nevelőnői pályára lépni merünk: mert sorsunk oly felette bizonytalan. Még az állami tanítónőképzőkben alkalmazott nevelőnőknek sincs nyugdíj-igényük és fizetésük kisebb az ugyanott alkalmazott szakácsnők fizetésénél. A «Mária Dorothea Egyesület» kezdett már egy ízben üdvös mozgalmat a nevelőnők nyugdíja ügyében. Nem lehetne az elejtett fonalat ismét felvenni, s a mi sorsunk biztosítására társadalmi és állami támogatással tenni valamit? Mindjárt megszűnne a nevelőnők minősége iránt való panasz is, mert akkor *nem csak a kénytelenség* terelné a magyar leányokat a nevelőnői pályára. *Tökéletes nevelőnő* persze akkor is ritkaság számba menne, mert az *tökéletes embert* követel, s bizony az ritka. De legalább többen törekednének a nevelőnői ismeretek megszerzésére, több lenne a képzett magyar nevelőnő s kiszoríthatnók az idegent.

Akkor aztán magától következnék a jobb elbánás, jobb fizetés. Szóval a nevelőnők sorsának biztosítása; szerintem azon

fordul meg az egész nevelőnői kérdés. Hiszen a megfelelő képzettséget ma már otthon is megtalálhatják a magyar lányok, de meg ha sorsukat biztosítva tudják, szívesen töltenek egy-két évet külföldön is azért, hogy az idegen nyelvekben tökéletesítsék magukat, melyre a mi helyzetünkben bizony nagy szükség van.

Mert, hogy megfelelő elbánásban nem részesülnének a hivatásukat kellően átértett és jól betöltő nevelőnők, arra mind kevesebb és kevesebb az adat. Volt társnőim közül többen töltenek be főúri családoknál nevelőnői állást s helyzetüket többnyire kellemesnek, néhol határozottan kitűnőnek mondják. És mennyi alkalom a tapasztalat szerzésre, a tanulásra. Engem ez a szó-szoros értelmében boldoggá tesz és hazámtól való távollétemben megvigasztal. A kedves szerkesztő szíves felszólítására be is számolok oroszországi benyomásaimról. Örömmel teszem, annál is inkább, mert meglehetős izoláltan élek, s nem igen van kivel közöljem észrevételeimet, melyeket pedig egy-egy magányos sétámról olyan nagy számmal hozok mindig haza.

Egy évi ittlét után, még most is szinte hihetetlen nekem, hogy a nagy orosz birodalom fővárosában vagyok. Szeszélyes, de átlag kemény telünk van. (A levél márciusban kelt. Szerk.) A hideg engem azonban nem riaszt vissza; járok, kelek mindenfelé, s élvezem mindazt, mit Szentpétervár érdekeset és szépet zár magában.

Legtöbbször a Néva partjára visz az utam. Nemcsak azért, mert itt van a császári képtár, az Ermitage, hanem mert imponál nekem ez a hatalmas, befagyott, fehér folyó, melynek jegén most élénk utcai élet van, s mert érdekel az a színes, tarka kép, mely a folyam partján elém tárul. Egymásután siklanak el mellettem szélsebességgel a kicsiny szánkók, mindegyikben nagy urak ülnek fényes uniformisokban, drága, prémes bundákban. Közbe-közbe egy-egy «izwostschik» (bérkocsis) szerénykedik, alázatosan kitérve a sajátságos alakú tarka sapkás, a sok bundától mozdúlni is alig tudó büszke urasági kocsisnak. Csillog minden: a lovak szerszámai, melyeken sok a lánc és a rézkarika, a fényesre simított havas út, a jégcsapok a házakon

és palotákon, a járókelők tarka-barka öltözete, a messziről feltűnő tornyok és kupolák s mindez oly jól beleillik ebbe a hótól fehér városba. Hanem nem hiába van az erős fénynek sötét árnyéka! Nem is képzeli kedves szerkesztő micsoda megdöbbentő ellentétekkel találkozunk Pétervár utcáin. Ez lepett meg mindjárt az első alkalommal, midőn az utcára mentem és egy bizonyos kiváncsisággal párosúlt megdöbbenéssel nézem ezt még ma is. Amíg a havas kocsiúton a legragyogóbb jólét tűnik szemünkbe, a paloták árnyékából a legnagyobb nyomor képviselői nyújtják felénk kezeiket alamizsnáért. S itt a nyomor talán még rettenetesebb mint máshol. Nemcsak a nagy hideg, nemcsak a nyomorgók megszámlálhatatlan sokasága miatt, hanem mert egyenesen, közvetetlenül szemben all a bőséggel, a jóléttel, anélkül, hogy meg volna a különböző rangú embereknek az a harmonikus színskálája, mely nálunk is például összeköti a föld színét az arannyal. Pompa, gazdagság s a legborzasztóbb nyomor. És nincsen ami ezt a kettőt áthidalja. Mintha a jobbmódú szegényeknek s az egyszerű polgári embereknek megelégedett osztálya teljesen száműzve lenne a városból. Ez Pétervár külső, utcai képe. Érdekes város. Van még benne nemzeti eredetiség. Lakói oroszok, nem kozmopoliták. Ezt már külsejükkel, öltözetükkel is elárulják. Jó kedélyű, készséges nép, ki hűségesen elvégzi a reá bizott munkát, de azt keresni, abba ambiciót fektetni nem fog soha.

Kora délutáni utamon mindig találkozom a tanulók seregével, kik élénk beszélgetés között akkor hagyják el az iskolát. Minden iskolának meg van a maga uniformisa, s ez a tarka kis sereg, amint elvegyül a járókelők között, még jobban megszínezi az utca képét. Az iskola itt a kiváltságosaké. Oroszországban nincsen általános tankötelezettség, s ha vannak is állami népiskolák, a tanítás seholsem ingyenes. Nem sok a tandíj, sokszor csak fél rubel; de a szegény ember szívesen otthon tartja gyermekét, vagy koldulni küldi őt. Rongyosan, dideregve járnak utcáról-utcára, s a hideg hamar megmutatja nekik az utat a korcsmába. Hány részeg gyermek került már az

utamba! S mi lesz ebből, a városban ide-oda lézengő sok kis analfabétából, kiket még csak napi pár órára se vesz körül az iskola jobb levegője? Legjobb esetben egy izwostschik vagy a házak kocsibejáratának kapuját őrző dwornik, (minden háznak van külön bejárata a kocsik számára) két typusa Szentpétervár városának, méltó bizonyítékai annak, hogy az embernek nem kell szükségképen szellemi életet is élnie. Egész életük, éjjelük, nappaluk ott folyik le egy kicsiny szánkó, vagy kocsi keskeny ülésén, illetőleg egy szük, sötét kapu aljában, s monoton existentiájukat még csak egy újság elolvasásával sem tehetik változatosabbá, Egykedvüen, egyáltalában semmit nem mondó tekintettel nézik a járókelőket. Vajjon mit is gondolhatnak egész nap ezek a szük látókörü emberek? Vagy talán vannak közöttük nagy filozófusok! ki tudja? Mindegy. A melegen és a mindennapi kenyéren kivül, legfeljebb a babona látszik érdekelni őket. Mi tompíthatta így el bennük az emberi vonásokat? Talán a kiméletet nem ismerő hideg, vagy az evszázados tudatlanság következménye ez? Akármi legyen is az oka, rosszúl érint, mert nagyon is szembetünő, s mert nagyon is éles ellentétben áll avval a mozgalmas szellemi és irodalmi élettel, melynek az utóbbi időben gócpontja lett Pétervár. Ez a nép még aligha lesz kapható arra a mozgalomra, melynek indító, sokszor erőszakos eszméit az orosz egyetemi ifjúság képviseli, mely most egyenkint, hallgatagon jár az utcákon. Veszedelmes volna ezeket az eszméket hangoztatni most, midőn a Péter-Pál erősség börtönei telve vannak a legutóbbi napok foglyaival.

Mikor így sétálva el-elnézem, megfigyelem az embereket s összehasonlítom a körülöttem levő világot avval, melyet már ismerek, az a gondolatom támad, hogy talán csak azért látok én itt mindent élesebb konturokkal, mert egy előttem teljesen ismeretlen világba kerültem. De nem azért látom másnak ezt a világot, mert idegen, hanem azért idegen mert másnak látom, s mert tényleg más is. S talán ez természetes is. Egy még alig öntudatra ébredt ország fővárosa alig nyújthat más képet. Sok idő telik abba bele, míg az akár anyagi, akár szellemi téren

legfelsőbb néposztály megtanul, leereszkedni a néphez, illetőleg míg fel tudja emelni a legalsó néposztályt magához annyira, hogy e közeledésből előálljon az a bizonyos középosztály, melyet én Pétervár utcáin hiába kerestem.

Bizonyára sok érdekes tapasztalatot fogok még itt szerezni, melyet alkalmilag örömest fogok elmondani, de a legérdekesebb szemléletek közben is felötlik szememben a kérdés: hát aztán? És ha az én sorsom nem is oly bizonytalan, milyen a többié? Kérem, nagyon kérem ne feledkezzenek meg rólunk, hisz a mi sorsunk is társadalmi fontosságú s még annyira sincs szervezve, mint a cselédeké. Odaadás, lelkesült munka várható-e oly bizonytalan jövő mellett. Vagy dolgozzunk gépiesen s adjuk meg magunkat sorsunknak, mint az orosz «izwostschik»? Azt hiszem erre nem lesz szükség. Meleg szív és okos elme sok van odahaza; ezekbe vetem reményemet. Ugy-e nem fogok csalatkozni?

Szentpétervár. *Nendtwich Ilona.*

AZ IDEGEN NYELVEK TANÍTÁSA A FELSŐBB LEÁNYISKOLÁKBAN MAGYARAJKÚ VIDÉKEN.*

Mióta idegen nyelveket tanítanak, állandó vita tárgya a követendő módszer. Újabban a direkt-módszer szerint tanítunk, amely az eddigiek között a legtermészetesebbnek látszik. Eredményt azonban így sem igen érünk el, aminek oka általánosságban az óraszám csekély volta. Különösen nagy nehézséget okoz azonban nálunk, magyarajkú lakosság közepette, az idegen nyelvek tanítása. Ezekben a tősgyökeres magyar városokban ugyanis alig hangzik vagy hangzott el idegen szó s így a gyermekeknek se öröklött, se szerzett dispositióik nem lehetnek idegen nyelvek tanulására. Ezek dacára a 11—12 éves leánykát már két idegen nyelv tanulására fogjuk II. osztályos korában.

Ilyen helyeken teljesen elég volna egy idegen nyelv tanulása vagy legalább is egyiket fakultativvá kellene tenni. Miután azonban egy ily intézkedés iskoláinkat mintegy a jellegétől fosztaná meg, érjük be mérsékelt követelésekkel.

Vegyük először is a német nyelvet, amelyet tantervünk — gyakorlati szempontból helyesen — elébe helyez a francia nyelvnek, mert tanítását már az I. osztályban elrendeli.

* Hogy az idegen nyelvek tanításáról ismételten s a jelen számban ime két munkatársunktól is közlünk cikket: nem véletlenségből történik. Iskoláink nyilt sebe az idegen nyelvek tanítása. Így tanév elején méltó tárgya az elmélkedésnek s esetleg a magyar nyelv sikeresebb tanításának is útját egyengetheti a nem magyarajkú iskolákban, melyről hála Apponyi nemzeti politikájának, most szükségszerűen gyakrabban esik szó.

Szerk.

Ennek tanítása elé a következő célt tűzi: *a)* Jártasság a német nyelv szóbeli és írásbeli használatában, *b)* újkori irodalmi művek megértése.

A reáliskolák tanterve ugyanezt tűzi ki célul.

Más most hasonlítsuk össze az utat és az időt.

Nálunk 6 év a tanulási idő, a reáliskolában 8, nálunk kezdjük heti 3 órával, a reáliskolában heti 5 órával, s folytatjuk a II., III., IV. osztályban 3, az V. és VI. osztályban 2, a reáliskolában ellenben a II. osztályban 5, a III., IV., V. osztályban 3, a VI., VII., VIII. osztályban 2 órával. Szóval nálunk a heti órák összege 16, a reáliskolában 25.

Valószínű tehát, hogy reáliskolában több eredmény érhető el a német nyelv tanításában. A gyakorlatomból mondhatom, hogy nem sokkal. S mi ennek az oka? Véleményem szerint az, hogy ép a felsőbb osztályokban, ahol már tudatosan, kedvvel, sőt bizonyos célból is tanulhatnák az illető nyelvet, az óraszám nevetségesen csekély. Heti 2 órában nem lehet valakit valamely élő nyelvre megtanítani. Ezt bátran kimondhatjuk.

Követelnünk kell tehát a két felsőbb osztályban az óraszám felemelését. De hogyan? Minden tárgynál szükség van a megállapított órákra, több órát pedig nem iktathatunk a tantervbe, mikor úgyis váltig hangoztatjuk a túlterhelést. Véleményem szerint az V. és VI. osztályban a vallástanra egy óra is elég volna. Így van ez az ausztriai felsőbb leányiskolákban is, pedig Ausztria klerikális állam. A VI. osztályban azonban a főzés komplikálja a dolgot, ami úgyis 3 óra megterhelést jelent a tantervi óraszámmal szemben.

Mindenesetre le kell szállítani a tanítás elé tűzött célt, mert különben humbug az egész törekvésünk. Még pedig ilyen helyeken ez legyen a cél: *Törekvés az egyszerűbb nyelv szóbeli és írásbeli elsajátítására és a könnyebb írásművek megértésére.* — Térjünk át a francia nyelvre.

A felsőbb leányiskolai tantervek már a 70-es évek óta bizonyos ingadozást mutatnak, hogy melyiknek adjanak előnyt, a németnek vagy a franciának. A német nehezebb, de nem is

tanulja szívesen a magyar gyermek, s ezenfelül tanításával kitesszük magunkat a germánizmus veszedelmének, ami úgyis eléggé megrontotta már nyelvünket s hova-tovább ragályként fertőzteti meg a nép nyelvét is. Igen ám, csakhogy helyzetünk inkább ezen nyelvre utal bennünket, gyakorlati szempontból nagy szükségünk van rá.

A francia nyelv könnyebb, szebb s nem állja útját az az öröklött ellenszenv, mellyel a német lépten-nyomon találkozik; de meg nincs is nálunk úgy elterjedve, mint a német s így annak tudása az előkelőség látszatát adván, már csak hiúságból is szívesebben tanuljuk. Csakhogy kevesebb a gyakorlati haszna mint a németnek, különösen nálunk.

Sokkal szívesebben tanulnánk mi franciául, de mikor a németet nem nélkülözhetjük!

Így érthető meg a tantervek ingadozása, melynek eredményeképp egyik nyelv sem tudott túlsúlyra vergődni: amit egyiknek adtak évfolyam tekintetében, azt megadták a másiknak heti óraszámban és megfordítva. Jelenleg a német nyelvet heti 16, a franciát heti 17 órában tanítjuk, csakhogy a németet az I. osztályban kezdjük, míg a franciát a II. osztályban. Ausztriában szintén két idegen nyelvet tanítanak a felsőbb leányiskolákban: a franciát és az angolt. Csakhogy az ő helyzetük kedvezőbb, nekik nem kell habozni, hogy a két nyelv közül melyiknek adják az elsőbbséget. Természetesen a francia jutott előtérbe s ennek megfelelően majdnem kétszer annyi heti óraszámot kapott, mint nálunk az idegen nyelvek. Ott ugyanis az I., II. és III. osztályban heti 5, a IV., V. és VI. osztályban pedig heti 4 órában, vagyis összesen heti 27 órában tanítják a franciát. A másik idegen nyelvet ellenben, az angolt, csak a IV. osztályban kezdik tanulni heti 3, azután 4—4, összesen heti 11 órában. Így legalább az egyik nyelvben eredményt is tudnak elérni, mert nem markolnak sokat. Igaz ugyan, hogy annak a szabadságnak, mely a mi tervünket jellemzi, az övékben nyoma sincs, pedig majdnem egyidőben készültek. Sablonok, megpenészedett módszerek kötik ott az előadót.

Csakhogy a német nyelv világnyelv, akik beszélik, beérhetik *egy* másféle nyelv tudásával. Nekünk magyaroknak, akik külön kis nyelvszigetet alkotunk, szükségünk van több idegen nyelvre, mert a magunkénak csak egymás között vehetjük hasznát. Ezért mi inkább kelet felé tekintsünk. Ismernünk kell pl. Románia leányiskoláinak tantervét. Bizonyos, hogy a francián kívül ott is igyekeznek németül megtanulni, habár nem helyeznek arra annyi súlyt, mint nálunk. Oroszországban is első sorban franciául tanulnak, azután németül.

A reáliskolákban az újabb tanterv szerint a francia nyelvi óraszámok elosztása osztályonként igen helyes, s különösen elismerést érdemel azon körülmény, hogy a VIII. osztályban több a heti óra, mint az előtte levőkben, vagyis 4. S gyakorlatból mondhatom, hogy így egész tisztességes eredményt lehet elérni. Voltak VIII. osztályos tanítványaim, kik dicsekedve emlegették, hogy utaztukban franciákkal kerülvén össze, el tudtak velük beszélgetni, míg németek között alig tudták magukat megértetni. Megjegyzem, hogy a németet is tőlem tanulták.

Ép ebből látszik, hogy mennyire tarthatatlan nálunk is a eti 2 óra a francia nyelvből a VI. osztályban, abban az osztályban, amelyben megfelelő óraszám mellett igazán lehetne már valamit produkálni. Így ellenben szomorúan kell tapasztalnunk, hogy a VI. osztályban felejtik el, amit addig tudtak. Okvetlenül szükség volna legalább még egy órára.

Egyébként a tanítás célja, amely itt is ugyanaz, mint a németnél, ép úgy leszállítandó, mint azt ott említettem.

Különben a tanterv felhatalmazása alapján az ilyen városokban a következő tananyagot hoznám javaslatba:

Német.

Cél: Törekvés az egyszerűbb nyelv szóbeli és írásbeli elsajátítására és a könnyebb írásművek megértésére.

Tananyag: *I. osztályban:*

I. félévben: A német írás és olvasás tanulása. (Egyebet észszerű tanterv nem is vehet fel az I. félévben, mert ma már az elemi iskolákban nem tanulnak németül.)

II. félévben: Beszédgyakorlatok az iskola és család köréből. Kis, könnyű versikék betanulása karban. Egy-két könnyű olvasmány feldolgozása. Itt már lehet havonként egy dolgozatot is írni. (Másolás, szótagolás, másolás emlékezetből.)

II. osztályban.

Beszédgyakorlatok a tanuló életköréből s az olvasmányokkal kapcsolatban. Olvasmányokul kis mesék, elbeszélések, rövid természetrajzi leírások.

A tanuló figyelmének felhívása az elemibb nyelvtani tünetekre, (névelő, nem, conjugatio), de csak az elemiekre.

Havonként egy iskolai dolgozat az olvasmányok és beszédgyakorlatok reprodukálására.

III. osztályban.

Beszédgyakorlatok az előbbi körök kibővítésével.

Olvasmányok: Német népmesék, anekdoták, pl. Hebel's Schatzkästlein, melyek élő nyelven az iskolában tanulandók meg. Egy-két természeti leírás, könnyű költemények.

Nyelvtan: Módszeresen a declinatio és conjugatio.

Havonként egy iskolai dolgozat a tanultak reprodukálására.

IV. osztályban.

Beszédgyakorlatok folytatása az eddig szerzett szókincs alapján, annak kibővítésével.

Olvasmányok: Német elbeszélések, pl. Aurbach és Aurbacher kisebb elbeszélései, föld- és néprajzi leírások, mesék. Lenau, Heine, Baumbach, kisebb költeményei.

Nyelvtan: U. a. folytatólag, mint a III-ik osztályban.

Havonként egy iskolai dolgozat a tanultak alapján.

V—VI. osztályban.

Beszédgyakorlatok gondos folytatása a mindennapi nyelv gyakorlására.

Olvasmányul: Nibelungének meseszerűen, Gudrunlied, valamely modern, prózában írt színmű vagy regény egyes részletei. Novellák. Újabbkori lyra és epika, Goethe, Schiller, Heine, Baumbach, (Truggold) költeményeiből.

Dolgozatok: Havonként egy (mindig iskolai) összefoglalásul.

Francia.

Cél: U. az mint a németnél.

Tananyag: *II. osztályban.*

I. félévben: Elemi beszédgyakorlatok a fül gyakorlására, később ugyanezek leírása a táblára.

II. félévben: A beszédgyakorlatok folytatása a család és iskola köréből; az olvasás gyakorlása könnyű, érthető szövegen, kis versikék betanulása karban. Havonként egy iskolai dolgozat (szövegmásolás, szótagolás, leírás emlékezetből).

III. osztályban.

Beszédgyakorlatok. Könnyű olvasmányok feldolgozása és betanulása beszédgyakorlatok formájában, kisebb költemények.

Módszeres nyelvtan: Igeragozás, névszó, nem.

Havonként egy iskolai írásbeli dolgozat, a tanultak összefoglalására.

IV. osztályban.

Beszédgyakorlatok folytatása. Olvasmányok beszédgyakorlatokká feldolgozása.

Lafontaine meséi, kérdések és feleletek alapján képekkel, továbbá összefoglalásuk prózában. Könnyebb versek.

Nyelvtan: Rendhagyó igék, névszók folytatólag.

Írásbeli dolgozat havonként egy iskolai, a tanultak összefoglalására.

V. osztályban.

Beszédgyakorlatok a mindennapi élet köréből.

Olvasmányúl: Népmesék könnyű feldolgozásban. Prózai részletek néhány jelesebb XVII. és XVIII. századbeli íróból. Bruno: Le tour de la France. Költemények jelesebb íróktól.

Írásbeli dolgozat havonként egy a tanultak összefoglalására.

VI. osztályban.

Beszédgyakorlatok folytatása.

Olvasmányúl: pl. Daudet könnyebb Contes-jai, Le petit Chose, Theuriet: Contes, V. Hugo regényrészletek, P. Loti regényeiből részletek. Költemények jelesebb íróktól.

Írásbeli dolgozat havonként egy iskolai, összefoglalás.

Egyáltalán az írásbeli dolgozat, ne külön elkészített valami, hanem a tanultak összefoglalása legyen.

Aki sokat markol, keveset fog: ezt a keveset talán — kellő megfontolással — valahogy felmarkolhatnánk.

Mezőtúr. *Otrok Mihály.*

NYELVTANÍTÁS GRAMOFON ÉS FONOGRAF SEGÍTSÉGÉVEL.

A Nemzeti Nőnevelés 1907. évi folyamának április—májusi füzetében igen figyelemreméltó cikk jelent meg Reuss Zsófia tollából a következő címen: «A fonográf szerepe a modern nyelvek tanításánál.» Ezt a cikket már akkor nagy érdeklődéssel olvastam és nagyon örülök, hogy magam is megismerhettem az idegen nyelvek tanításának ezen újabb módszerét Párisban, hol már két év óta gyakorolják az «Alliance française» szünidei tanfolyamainál. A kurzus hallgatói mind idegen nemzetiségű tanárok vagy tanítónők, kiknek főcéljuk a tiszta francia, a valódi párisi kiejtés elsajátítása. És erre különös tekintettel vannak a kurzus vezetői. A nyelv- és irodalomtörténeti előadásokat a párisi egyetem és más főiskolák kitünő tanárai tartják. Ezen kívül igen sok alkalmat nyújtanak a kiejtési és előadási gyakorlatokra.

A kisérletekkel egybekapcsolt fonetikai előadásokat M. Rousselot, a Collège de France fonetikai kisérleti laboratóriumának igazgatója, ismert nevű tudós tanár tartja és ugyancsak az ő vezetése alatt vannak a gramofonkurzusok a kiejtés és előadási képesség tökéletesítésére.

Ezeken a kurzusokon egyszerre csak 10—12 hallgató vehet részt és így az eredmény bámulatos gyors.

A gramofon reprodukálja a legkitűnőbb recitátorokat, a párisi opéra és Théâtre Français művészeit és művésznőit, kik a legváltozatosabb műsorral (költemény és próza) gyönyörködtetik a hallgatókat, kik ugyanakkor lassúbb vagy gyorsabb

ütemben, a szabályozható gramofon előadása szerint, együtt olvasnak és mintegy észrevétlenül, rendkívüli gyorsasággal elsajátítják a helyes kiejtést és a tetszetős előadást.

Az idegen nyelvek tanításának, illetve a helyes kiejtés elsajátításának megkönnyítésére nagyon alkalmasnak bizonyúlt a gramofon, ezt bizonyítja alkalmazásának gyors elterjedése. A kezdeményezők ebben is, mint sok másban, az amerikaiak voltak. Az Egyesült Államokban már több év óta gyakorlatban van ez a tanítási módszer, míg Európa némely államaiban csak most tesznek kisérletet. Angolországban már nagyon általános a gramofon használata a felsőbb iskolákban. Legelőször Skóciában az aberdeeni egyetemen kisérleteztek vele, s miután a módszer jónak bizonyúlt, elterjedt nemcsak az egész országban, de még külföldön is.

Németországban például szintén egy angol filológus, M. Varhagen sürgette ennek a módszernek behozatalát, s nemrég tekintélyes összeget szavaztak meg a költségvetésben erre a célra.

Ismerik és használják ezt a módszert Kopenhágában is, hol Yespersen professzor alkalmazta először.

Németországban valószínűleg a közel jövőben már minden felsőbb iskolában alkalmazni fogják a gramofont, illetőleg fonografot, melynek már külön folyóirata is van, a «Phonographische Zeitschrift», mely Berlinben jelenik meg.

De nemcsak nyilvános iskolákban könnyíti meg a nyelvtanulást a gramofon, illetve fonográf használata, a magántanulás céljainál is kitünőnek bizonyult. Vannak erre a célra berendezett fonográf-készülékek, melyek szükség esetén egészen nélkülözhetővé teszik az idegen nyelvmestert.

Ez az érdekes készülék bármely fonográfhoz alkalmazható, vagyis azok a hengerek, melyek az egyes leckékhez készültek.

A párisi École Pigier (53, rue de Rivoli) terjeszti ezt a nyelvtanulási módszert fonográfjaival. Eddig a francia, német, angol és spanyol nyelv tanulására készítettek hengereket és hozzávaló könyveket a természetes vagyis «direkt» módszer szerint.

Ha nem is a legtökéletesebb módja ez a nyelvtanulásnak, de mindenesetre érdekes és kényelmes, mert a fonográf-professzor türelmes, fáradhatatlan és bármikor elővehető.

Minden nyelvtanulás 30 leckére oszlik, melyeket a tanuló tetszés szerint átismételhet. A leckék szövege egészen a gyakorlati élethez alkalmazkodik, s a társalgási gyakorlatokat a következő eszmekörből meríti: a természet, légköri tünemények, az időbeosztás, számolás, család, ruházat, háztartás, élelmiszerek, ásványok, növények, állatok, város, falu, ipar, kereskedés, tudomány, művészet, haza, vallás stb.

Minden leckének külön hengere van, melyeket egyenként is meg lehet rendelni. Körülbelül 4—5000 szó kiejtését tanulhatja meg ily módon a tanuló, s ez elég arra, hogy az illető nyelvben jártasságot szerezzen magának.

A fonográf, a direkt módszer szerint csak az idegen nyelven beszél, de a tanuló ugyanakkor figyelemmel kisérheti az anyanyelvén a könyvben levő szöveget, mely magyarázatúl szolgál az idegen nyelv szövege mellett. A fül azonban csak az idegen nyelvű kiejtést hallja és ebben áll épen a lényege ennek a nyelvtanulásnak, hogy a helyes kiejtést mester nélkül is megtanulhatja vagy gyakorolhatja a magántanuló falun vagy kis városban, hol esetleg nincsen alkalma valamely idegen nyelvet tanár segítségével megtanulni.

Ezt a módszert szintén használhatják egyszerre többen is, de persze korlátolt számú hallgatók.

A fonográf, illetőleg a gramofon sajátságos zúgásához hamar hozzászokik a fülünk, úgy hogy utóbb már a szavaló hangjának legtisztább árnyalatait is könnyen kivehetjük.

Egyébként a kellemetlen zúgásnak megszűntetésére s a gramofon tökéletesítésére törekesznek a gyárosok is és ezt némileg elérték újabban az úgynevezett «auxetofon» előállításával, mely komplikáltabb szerkezetű, s a fúvóhangszerekhez hasonló módon, egészen tisztán, minden mellékes rezgés nélkül adja ki a hangot, s egyaránt használható kisebb és nagyobb termekben.

Bizonyára vannak hazánkban sokkal hivatottabbak nálamnál, kik a nyelvtanítás ezen érdekes segédeszközének, a gramofon használatának behozatalával komolyan foglalkoznak, azért azzal az erős reménnyel zárom soraimat, hogy ha ezen módszernek használata valóban oly sikeres, mint amelynek tényéről a külföldön már többfelé meggyőződtek, úgy hazánkat sem fogja elkerülni ez az újítás, melynek nagy jövőt jósolnak külföldi apostolai s melyet a magyar nyelv tanítására is sikeresen lehetne használni a nemzetiségi vidékeken.

Páris. *Buday Jolán.*

ANYÁK ISKOLÁJA.

Két évvel ezelőtt, mikor megalakult a Hölgyosztály az Országos Közegészségi Egyesületben — nem álmodtuk, hogy olyan messzeható munkára vállalkozhatunk és hogy az a munka olyan áldásos lesz. Két télen át tartottuk az Anyák Iskolájában a hatsorozatos előadást 1000 asszonyfő előtt. A terem szűknek bizonyult, álltak az asszonyok órákig és nem mozdult egy sem ki, míg az előadó utolsó szava el nem hangzott.

A nők ezelőtt neki indultak a házasságnak, anyaságnak gyér kitanítással, vagy épen tudatlan. Mi összehívtuk őket, nem is nagy dobszóval, elzártuk az ajtókat a férfiak előtt és fontolás latolás után elővettük az úgynevezett kényes kérdéseket, melyek természetesen kezelve komoly céltudatossággal nem is kényesek és tárgyaltuk behatóan, magas színvonalon, azaz tárgyaltattuk. Meghívtuk az orvosi tudomány legjelesebb embereit, kik teljesen önzetlenül jöttek és nem bánták meg, mert egészen felmagasztalva az örömtől beszéltek hosszan lelkesen, pozitiv tudománynyal, a legmodernebb álláspontokról.

Az idő lerántja a fátyolt sok eddig vastagon leplezett dologról; — a lepel alatt penész fogamzott és fertőzés, — az új idők szellőztetnek, mosdatnak. Heine mondja: ha jól meggondoljuk, mindnyájan csupaszon bujkálunk a ruházatunkban. Vajha jobban szivlelnők meg ezt a cinikusnak látszó gondolatot, mely egy egész programmot rejt, mit a jelenkor lejátszani készül. A gyermek a bölcsőben finom pihés testével a kezdő ember. Nő a gyermek, fejlődik az ifjú, érik az asszony és végre beköszönt a ráncz, a romba dőlés. Mindegyik stádiumnak meg-

van a maga végtelen érdekessége. A ruha takarja, így követeli a konvenció, már az egészségünk is, hisz puhultunk. De a test változatlan törvények szerint él, működik minden szerve és hal el végre kérlelhetlen pontossággal. Az élet nehéz nagy keserűségeiben talán a legsúlyosabb a kór, a testi bántalom; szenved benne lélek és test, és végre sötét komorságot borít a kedélyre, — meghalunk, még mielőtt a halál végzett volna velünk. Az életünk folyama pedig olyan röpke, mint a meteor hullása. Előrobban a sötétségből, világosság éri, repül sebesen és hanyatlik ismét az örök sötétségbe, — a kölcsönvett napfürdőzés után, örök homály borítja. Tehát egy perc ez ne fájjon! De a nemfájás mesterségét is meg kell tanulni. Ez az orvostudomány feladata. Minden vonalon foly a munka serényen, vetélkedésben. A hygiénia, mely a betegséget megelőzni igyekszik megőrizvén az egészséget, most már a leendő vagy már tényleges anyát vette szemügyre. Hogy egészségesebb nemzedék váltsa fel a mostan eléggé gyöngültet, az anyát kell ápolásba venni és ő benne és általa a gyermeket, ennek edző testi nevelését az anyának kell vezetnie és így kölcsönhatásban anyát és gyermeket kell a kórtól óvni.

Nincsen annyi név, a hány betegség van, de majd mindenre van már részletező tanulmány, megfigyelő, kisérletező gyakorlat. Népszerűsítéssel igyekszünk hidat verni a tudós műhelyéből át a nagy emberi község házába. Kikit megtanítunk, a mire a legnagyobb szüksége van. Az anyát arra, miként ismerje saját állapotát, miként tartsa csecsemőjét. Ismertetjük a természetes vagy mesterséges táplálást, nevezetesen a szoptatást a gyermekbetegségek korai és helyes felismerését, az embert körülvevő tisztaságot félgyógyítás gyanánt, a helyes eljárást anyai bajban és gyermekveszedelemben. Valóban egy nagy, a felvilágosítással járó mindnagyobb terület.

Szolgálnak a jó könyvek, de jobban szolgál az élő szó, esetleg kórházi gyakorlat, kórágyak látogatása, ápolás.

Ezért tettek nekünk olyan fontos szolgálatot az orvosok, mikor kérésünknek engedtek. Ha nem tévedünk, nálunk terem-

tették meg ezt a kitanítást más városok előtt. Az anyák hálálkodnak, mi megelégedéssel látjuk művünket, az előadók nemes, élénk kedvvel tanítottak. Az eszme jó időben pattant ki. — a siker meglepő.

Most már szervesen dolgozva, az Anyák Iskoláját meg kell előzni megfelelő leánytanítással, a tudatlan leányt nem szabad belevinni a házasságba, anyaságba. De még a pártába maradó leány is hadd tudja alaposan, hogyan óvja magát ebben a nem egészen természetes magában maradásban, a viruló testének épségben tartással, ruganyos erőben a korai hanyatlás ellen, a tespedés, unalom és életmegvetés ellen. Mindezt a tudomány megadja. Ezért szives tudósaink tanácsára célba vettük a Lányok Iskoláját. Itt avatjuk be saját fejlődésének egészsége feltételeinek megértésébe, női rendeltetésébe és szintén a gyermeknevelésbe. Mint nővér, nevelő, óvó, tanító, önkéntes segítő, minderre szüksége van.

Irtsa ki a babonát, szeresse meg az embertant, tanulja értékelni az anyaság örömeit és fájdalmait, a vénleányság sajátos életmódját, hogy lélekben sohasem vénüljön. — A gyermekgondozás mint önálló hivatás is kitanításra szorul; hivatott mesterre.

Úgy gondoljuk a mikor a leányt a középiskolából elbocsátják, avassuk be a legszükségesebb tudnivalókba. Gyönyörű tanulmány az ügyes tanár és tanuló kezében.

Az Országos Közegészség Egyesület bennünket elévülhetlen hálára kötelezett, midőn sorompóit nekünk megnyitotta és tudós készletének egész tárházát nekünk szives rendelkezésünkre bocsátotta. Még csak az elején vagyunk, de már nagy az elért eredmény és még nagyobb a megújuló távlat. Felkeresnek bennünket úgy a közönségből, mint orvosi körökből tervekkel, kérelmekkel, felszólítással. A város messzebb eső részei külön tanítást kérnek, a munkás-szakszervezetek bevonását tervezzük, az iskolát meg akarjuk hódítani tannal, edzéssel, felvilágosítással, a vidék várja a magyarázó mintatanítást és így pontról-pontra előre hatolva meg akarjuk teremteni a külön magyar

egészséget a nőnek, kisdednek, mert hisz van elég külön bajunk is, bizonyára több mint másutt (morbus hungaricus).

Szép a magyar nő változatos tipusával, délceg a termete, ragyogó a szeme, dús a haja, ruganyos a járása, — ha egészséges. Torzító városainkban látjuk a vézna, szükkeblű, sápkóros nőt, elfűzve, magas sarkon tipegve, vasnehéz, hihetetlenül megrakott kalappal. Ez a nő nem való anyának, nem ilyennek látták a Madonnák festői. Tudnia kell ismét, milyen az igazán szép női alak, melyből sarjadzik egy boldogabb nemzedék. A nő sokfelé gravitál manapság, a normális nő életének koronájának, mindig az anyaságot fogja érezni.

Ezek a vita kérdések sokkal metszőbbek, mintsem hogy fejtegetésükbe bocsátkozunk, — de anya sok van; tudnia kell az anyaság terhét viselni, gyümölcsét fejleszteni, saját és családja egészségét őrként oltalmazni. Egy meggátolt betegség, egészséges gyermekek felnevelése önbizalmat fog önteni a mai csüggedt félő asszonyainkba. Az anyaság magasztos és hálás feladat, — de készületlen gyakran súlyos bajjá válik. Tanuljunk anyák lenni, járjunk csapatosan az «Anyák Iskolájá»-nak ismeretterjesztő előadásaira.

Budapest. *Vidéky Apollonia.*

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

A Revue Pédagogique és a nemzeti kooperativ munka. A modern szellemi életben alig van az egész művelt világon olyan nevezetesebb mozgalom, melynek legnagyobb ellentéteire, végső eredményeire és fontosabb kezdeményező terveire röviden és egyszerűen irányítóan és megnyugtatóan pedagogiai szempontból rá ne mutatna a *Revue Pedagogique* februáriusi és márciusi száma.

Mindjárt a februáriusi számban, Alfred Croiset olyan tárgyról elmélkedik, mely különösen ma, különösen a társadalomtudományba belefoglalható és abba összefoglalható humaniorákban lépten-nyomon megérezteti a nagy erejét. A haza eszméjéről — a l'idée de patrie-ról — elmélkedik. Ez a legfőbb gondolatait világosan összefoglaló értekezése csak bevezető, de szükségszerűen bevezető, alapvető fontossággal biró része egy nagyobb, felsőbb szocialis oktatású tanulmánysorozatának. Elmondja itt, hogy alaposan és a mai elvont s tapasztalati tudás minden fegyverével kell tanulmányozni azokat az eszközöket, melyekkel egy modern és demokratikus nemzet védekezhet minden romlás és megtámadás ellen, melyekkel életét sikeresen fenntarthatja, ha egyáltalában fenn akarja tartani. Elmondja, hogy épen ma, nemcsak a haladás ujabb vívmányainak az alkalmazó felhasználása végett kell a haza eszméjével foglalkoznunk, hanem magának az eszmének a megvédelmezése végett is, mert noha nincs eszme a világtörténelemben, melynek a rajongó szeretetében eddig jobban egyetértett volna minden kor és minden fejlődési mozzanat, mely jobban s változatlanabbul, öröklődött volna az egész emberiség minden generációján át, azért mégis megbomlott ujabban ez a közös emberi összhang is és akadnak a különböző modern mozgalmak között olyanok, melyek azt hirdetik, hogy az osztályharc a leghatalmasabb irány a kor törekvéseiben; hogy ennek a harcnak a küzdelmekben, a fejlődésben, a sikerekben első sorban internacionálisnak kell lennie és hogy az osztályharc magasabb válaszfalakat emel a különböző nemzetek egyes tagjai közé, mint maguk a nemzeti kü-

lönbségek; akadnak, akik a nemzetközi érintkezések és az általános emberszeretet legujabb nagy értékeit is lefokozzák avval, hogy a hazafiasságot lejártnak tekintik és még azokat az értékeket is ennek e hátrányára, sőt egyenes elemésztésére fejlesztik, akadnak, kik az osztályharcok nagy eredményeit előre is lerombolják heves, világfelforgató, a legszentebb hagyományokat s a legszebb életfeltételeket sem tisztelő anarchikus törekvéseikkel; akik ilyen irányú káros hangjaikkal morális veszedelmeket, kellemetlen erkölcsi érzelmeket téves ingadozásokat támasztanak és gyengítik a közvéleményt! Fájdalmasan panaszkodik, hogy ma vannak, akik minden ujabb szocialis téma fejtegetése előtt szinte provokálják még azt a kérdést is, hogy egyáltalában mi a haza és egyáltalában szükséges-e, hogy a haza éljen, mert náluk ma még ez a kérdés is vita tárgya lehet, ha elmulasztják rá jó eleve megkapni az igenlő feleletet erősen megalapozott védelemmel, jól megcáfolt ellenvéleménnyel és öntudatos, a megpróbáltatásoknak is helytálló biztos érzelmekkel! Ezek után rátér arra, hogy a haza fogalma és szeretete minden általános emberi vonásai mellett sem nyilatkozik meg mindenütt egyformán, egyforma világossággal és szeretettel, egyforma egyszerűséggel és mélységgel, egyforma példaadó hatalommal. Szerinte ebből a szempontból első sorban csak azok az idealis birodalmak, amelyekben nincsenek izgága, zavaró, szétválasztó elemek, olyanok, akik politikai és anyagi előnyökért még felsőbbségért küzködve, az erők jótékony eloszlását és tömörülését megzavarják; ahol nem állítják szembe az egyest olyan lélekölő küzdelmekkel, melyek megkülönböztetnek egy kisebb és egy nagyobb hazát, egy szűkebb és egy tágabb érdekkört; melyek nem sugalnak egymásnak ellenmondó lelkesedéseket és törekvéseket. Azok az ideális országok, melyekben az egyesnek és a közösségnek az érdeke és boldogulása az emberileg elérhető legnagyobb harmóniában, meghatározott utakon-módokon, kölcsönös segítséggel fejlődhet; melyekben a polgárok állami, családi és egyéni lelkiismerete megrázkódtatás nélkül megerősödhet a különböző kötelességek találkozásában, melyekben a hazafiatlanok a haza kézzelfogható ellenségei, mert a következmények mindjárt kétséget kizáróan mutatnak rá minduntalan minden tettnek és egész felfogásuk nagy hibáira; melyekben a hazaszeretet megtagadása mindjárt üres elméletnek, légből kapott fantaziálásnak, a valóságban semmi tekintetben sehol meg nem állható, lényegesen hamis feltevésnek bizonyul! Lelkesen hangoztatja, hogy ilyen szerencsés ország például Franciaország, hol az internacionalis megtámadások is csak arra valók, hogy a haza biztos jótéteményeinek az elvitázhatatlan nagy értékét a saját határain belül és kívül egyaránt élénk világításba helyez-

zék, abba helyezzék még akkor is, ha a megszokás és a biztonság érzése egy-egy pillanatra el is homályosítja iránttuk a fogékonyságot. Bizonyítja, hogy Franciaországban olyan fejlettek a közállapotok, hogy a haza szemmelláthatő áldásai magyarázzák magát a haza fogalmát is. Ott látjuk jól, hogy az a haza, az a hazának a nagy áldása, hogy szerves, békés, egyetértő szóval mindenképen harmónikus nagy egésszé fűzi össze az embereket; hogy olyan közösséget létesít, mely fennhatósága ellenére is nemhogy elnyomná, hanem inkább védi és megerősíti az egyest s képessé teszi arra, hogy tevékenysége és életereje szabadon fejlődjék, önállóan nyilatkozzék meg és jól érvényesüljön; mely lehetségessé teszi, hogy ki-ki megnyugvására elégíthesse ki anyagi szükségleteit és örömére, boldogságára szellemi, érzelmi kívánságait! Ott meglátjuk azt is, hogy ami az ilyen szervezetnek a természetes és a társas élethez okvetetlenül szükséges keretet megadja, az kölcsönösen a mai nagy érintkezések mellett nem is annyira a fajnak, a vallásnak vagy a nyelvnek a tiszta egysége, hanem inkább a gyakorlati érdekek, az érzelmi javak és a szellemi törekvések olyan szorosan egybeforrott találkozása, melyet a történelem fontos tanulságai és az öröklődő hagyomány régi időkbe visszanyuló kipróbált szokásai megszenteltek és amelyek előbb-utóbb rávezetik az embereket arra, hogy a hazai társaságba jobb, boldogabb, emberibb és egyéniségüknek jobban megfelelő életet élhetnek, mint a külföldön! Hangsulyozza továbbá, hogy ahhoz, hogy a közösség ilyen jótékony legyen az egyesre, egész természetesen szükséges az is, hogy az egyes és egyesek is jótékonyak legyenek a közösségre; hogy azok is, annak a javát is szem előtt tartsák; hogy ne vezettessék magukat túlzott és jogtalan önzéstől; hogy az élvezett javak fejében szivesen alávessék magukat azoknak az esetleges kellemetlen vagy nehéz feladatoknak is, miket viszont a közérdek tőlük megkiván! Mivel mindez így van, azért tartja olyan fontosnak, hogy épen a jól szervezett államban már az iskola, már a fiatalkori nevelés is már idejekorán elejét vegye az önzésnek vagy leküzdje azt annál is inkább mert szerinte is ez gyakori, természetes, veleszületett ösztönszerű megnyilatkozása az emberi természetnek, olyan megnyilatkozása, melyet csak az ész és a szív művelése, a világos társadalmi belátás, a szélesebb látókör és a mások érdekeinek a hozzáértő felismerése küzdhet le. Annál is inkább fontos a különböző foglalkozások és a különböző érdekkörök felismerése s ezeknek közelebb hozása már az iskolai életben is akár legnagyobbrészt csak a fantáziában is; mert ez minden egyébb mellett még az egyéni pályaválasztásra, az életbeosztásra, az egyéni hajlamok, tehetségek helyes értékelésére is nagy segítség lehet!

Épen azért azonban, mert az ilyen nemzeti arányokban működő egyesítést olyan nagyon áldásosnak látja, viszont nem győzi eléggé kiemelni azt sem, hogy épen mindaz, ami a nemzeti életen belül a közösséget ilyen jótékonnyá teszi, az ellenmond a közösség olyan tágkörű kiterjesztésének, mely a nemzeti életen túl is olyan szorosan összefűzi az embereket, hogy elfojtja a nemzeti különbségeket, a nemzeti érzelmeket és a hazaszeretetet. Ellenmond ennek mindez akkor is, ha a mindent szeretettel egymáshoz ölelő, a szivet legjobban megvesztegető és legveszedelmesebb egyetemes testvériség szent jelvénye mellett vonul is ki! Ellenmond ennek nemcsak az egyéni és a nemzeti, hanem az egyetemes emberszeretet nevében is! Igaz már mindjárt az is, hogy ma, sőt különösen ma, megvannak és érvényesülni kívánnak a nemzeti sajátságok; ma megvan és szeretetet kíván a haza; ma a legönfeledtebb és legfanatikusabb internacionalista szocialisták is még tudtukon kívül is, még hazájuk ellen vívott elkeseredett harcaikban is akaratuk ellenére tele vannak oly sok nemzeti vonással, nemzeti tradicióval, sőt nemzeti hazaszeretettel, hogy egyik nemzet fiai a másiktól minden közös foglalkozás és közös elv mellett is különböznek és épen ezért csak különbözően érvényesülhetnek és boldogulhatnak. De még ha összeolvadhatnának is az idők folyamán, még az sem volna semmiképpen sem jó; ésszel és szívvel nem lehet az ilyen méretű összeolvadás a jövő feladata sem; még a nagy változásokban és a nagy átalakulásokban sem lehet ez követésre méltó cél! Minél több ugyanis egy-egy hazának a saját tudása, az erénye, az anyagi és szellemi gazdagsága, annál többet adhat az emberiségnek is, annál jobban boldogíthatja azt is! Minél nagyobb egy ország önállósága, annál jobban kiveheti a maga részét az egész művelt világ egymást támogató, egymást felemelő, egymást kiegészítő közös szocialis munkájából és annál jobban megtalálja a helyes eszközöket a békés és folyton haladó együttélésre. Kifejti végre Croiset, hogy a haza eszméjének és a haza szeretetének az eleven élete nemcsak eszme, nemcsak gondolat és érzés, hanem önmagában is, a maga örömeivel és fájdalmaival, büszkeségével és sérelmeivel hatalmas élettényező; munkásvezető magának a hazának a fennmaradásában és előmenetele módjainak, eszközeinek a megtalálásában és az mindabban ami közvetve, előbb-utóbb emelheti az emberiséget is!

E mellett most rámutatok az egész művelt világra nézve érdekes vívmányra. Párizsban a *Collège de France*ban a munka történetének külön előadói állást szerveztek. Ennek az állásnak a jelentőségéről, céljáról és előadásainak a tárgyáról ismertetést közöl a *Revue Pédagogique*-ban ugyanebben a számban

Georges Renard. Kijelenti, hogy ennek a bámulatosan fontos emberi érdeknek az eddigi csodálatos elhanyagolását csak az magyarázhatja meg, hogy a történelem sokáig csak a kiváltságos kiválasztottak, csak a nagyon szembeötlő nagy események és csak a véletlenül előtérbe helyezett végső változások külső történetével foglalkozott, hogy elhanyagolta az előkészítő okokat, a nagy tömegeket a lassú, rejtett, de folyton munkáló, igazi világirányító, a világ fennállása óta soha nem szünetelő nagy erőket. Ennek az ősrégi, fejlődésellenes mulasztásnak a mai helyrehozásától várja ő is mind annak a tiszteletét, amelyet a Magyar Országos Szabad Tanítás Kongresszusán a történelem egyéb céljával szemben olyan találóan neveztek el a munka hagyományának; ettől várja a munka eredményeinek igazi világmegváltoztató, kényelemszerző szellemkimélő, szellemfejlesztő és szellemedző hatását, ezen hatás eszközeinek a megismerését és megbecsülését; ettől várja az elmult idők tanulságainak a leszűrődését és tiszteletének az ujjászületését és ettől várja a jövő idealis feladatainak a világosabb látását! Ezen történeti érték mellett remél tőle a jelen életre is erkölcsi és anyagi hasznot egyaránt. Erkölcsi szempontból reméli, hogy az emberek többet megértenek majd egymás lelkéből, jobban bele tudják magukat élni egymás életébe, jobban megismerik és jobban értékelik a különböző munkaköröket; jobban felérik ésszel-szívvel, hogy minden egyes munkakörnek milyen fontos szerepe van és lehet az egész emberiség jólétében; jobban és határozottabban felismerik a különböző foglalkozásnak természetes egyéniségét, tiszteletreméltó erényeit, megbocsátható hibáit egymástól eltérő és mégis közös emberi céljait! Gyakorlati szempontból reméli, hogy így majd jobban észreveszik és jobban értékesítik mindazokat az eszközöket, melyek uralkodnak a munkában az időn és távolságon, a természeten és az anyagon; melyek a létfeltételeket kedvezőbbekké, a munka ideait s idealjait szebbekké és könnyebben megvalósíthatókká teszik; melyek a munka módját és eredményeit javítják, a munkaerőt jobban felhasználják és mégis kimélően megerősítik és amelyek gyorsítják az emberi műveltség fejlődését annak a történeti célnak megfelelő irányban, hogy ki-ki mentül több munkát mentül több eredménnyel és minél kevesebb fáradsággal végezzen! Mind ennek az elérésére is azt a kutatási módszert használja, mely egészen apróra elemzi a történeti tényeket; mely a cselekvényeknek és az eseményeknek az okaiban nemcsak az egyes szerveket, hanem a legapróbb, legfinomabb szálakat is megvilágítja, mely épenséggel nem elégszik meg a végsőig felaprozó elemzéseknek az elkülönített eredményeivel, hanem egész munkakedvével s egész tudományos készültségével fordul a szinthezis

felé is és az egyes részletigazságokat rendezi, csoportosítja s olyan egyetemes társadalomtudományi törvények alá foglalja, melyek mentek a lázas, sokszor nagyan belátó, de sokszor meg nagyon csalódó és ritkán tartós, érzelmi felhevülésektől. Ennek a módszernek az alkalmazásához a legmegfelelőbb történeti tárgyat a florenci köztársaság történetében látja, mert ebben megtalálja a tanulságot az alapvető közgazdasági élet minden ágának és minden irányának a fejlődésére, forradalmaira, sőt nagy vívmányaira is. Szerinte itt tanulmányozható a cselédnek, az alkalmazottnak a gazdasága is és ennek központja: a patriarkalis urasági birtok, az urasági lak! Itt élénk világításban látható az egy város területére és érdekeire szorítkozó városi gazdaság, de később szembeötlik az a nemzeti közgazdaság is, mely már egy egész állam minden vidékének földrajzi, szellemi és gazdasági területére kiterjeszkedik, továbbá felüti itt a fejét a nemzetközi élet is, mely megindul, majd átéli az első felszökkenéseket, azután tekintélyes erővel hullámzik tova, hogy hatalmas politikai szövetségek, óriási vámközösségek és az egész földkerekséget felölelő nagyarányú szervezetek alapját vesse meg és tanulságot adjon még több ilyen további, lehetőleg minden félre előnyös szövetséghez!

Hogy az ilyen komoly és széleskörű, hangadó helyen és hangadó egyéntől folytatott tanulmányok milyen nagy hatással lehetnek majd a mezőgazdasági, a háztartási és a kisipari munkában, de meg különösen a legjobban fejlődő női foglalkozások irányára és módjára és azok mechanikai részében a gépek felhasználására és tökéletesítésére, az ma még szinte kiszámíthatatlan. Hogy ezeknek a tudományos eredményeknek a gyors alkalmazása és népszerűsítése mennyire felemelheti a legszerényebb ilyen foglalkozásokat is, hogy mennyire egyesítheti a régi, elszigetelt, tapogatózó lelkiismeretességet és az öntudatlan, ösztönszerű, művészi lendületet a széleskörű tapasztalatokkal, a százados hagyományokkal s a legnagyobb történeti igazságokkal, azt ma talán még nem is érezhetjük igazán!

Alig sejtjük mennyire meg fogják változtatni a cselédek munkáját és helyzetét, akiket Amerikában inkább a jövő, mint a mai munkafelosztást jelezve már «dame assistante»-oknak hívnak! Az ilyen munka elméletének és gyakorlatának a fejlődésére milyen nagy hatással lehetne minden fokon az olyan női munkaközvetítő egylet helyes megalakulása és működése, mely Az Ujság lelkes sürgetése szerint, «ha kell, kötéllel fogná össze e tönkrement exisztenciákat és valami munkára tanítaná őket, mely törődne elhelyezésükkel és egyben megcsinálná azt, amire nálunk szintén égető szükség van, azt a bizonyos központot, ahol a koldulókat evidenciában tartják, ahonnan minden jótékony-

sági egylet megtudhatná, ki járt már ott, ki kapott és milyen segélyt!» Az ilyen egyesület számon tarthatná azokat is, akiknek van ugyan kenyérkeresetük, de méltán panaszkodnak, hogy az improduktiv és nehéz megélhetést biztosít! Az ilyen egyesület megbeszéléseket, vizsgaféléket is eszközölhetne a hozzáfordulókkal arról, hogy ki mit tud, miben használható fel, miben tanítandó és tökéletesítendő legjobban!

Ilyen tanulmányok olyan elterjedté, tisztelté és vonzóvá teszik azt a munkát, melyben az alkotás és a szabad emberi szellem gyönyörűsége érezhető, hogy hatása eljut az olaszok közé is és hálás, heves mozgalmat indít náluk is. Bámulatos néhány eredmény abból, amit ilyen tekintetben erről az intelligens és művészi hazáról ir *Roger a Revue Pédagogique* februári és márciusi számaiban: «Questions scolaires italiennes» címen a milanói kiállítás alkalmából. Érdekes, hogy ebben a világban, mely megteremtette Amicis mélységesen emberszerető irodalmát; mely a derült társasélet, a nagy idegen forgalom, a szép természet, a tartós, régi művészi hagyományok és a könnyed életfelfogás földje; hol a kiállításon is mindég csoport-csoporthoz, egyik érdekkör a másikhoz társult, ott a tanításnak sokáig kevés szerep jutott még a legelemibb fokon is, de mikor azután a *Mostra Didattica* megindította ezt is, akkor annál jobban belátták a fontosságát, annál jobban lelkesültek érte bel- és külföldiek egyaránt és noha egészen magánjellegű kezdeményezésre, megindult a nagy nyomornak és a nagy rendezetlenségnek olyan rohamos és olyan sok polgári s társadalmi önfeláldozással járó gyógyítása, mely minden hasonló törekvésnek mintául szolgálhat! Egyik szembeszökőbb eredménye a Mostra Didatticának is mindjárt az is, hogy már is rendkívül fontos szerepet visz Olaszországban a pszichofiziologia és hogy nagy teret juttatnak neki a pedagógiában is. Annyira jutottak már hogy szinte túlzásba mennek az eddigi sikerek örömében és meglehetős sok tanító van, aki szeretne minden iskolában ilyen kisérletekre berendezkedni és aránylag kevés olyan vezető akad, aki épen ennek a szépen fejlődő tudománynak az érdekében ugyancsak hangsúlyozza, hogy nem szabad a lehetőségeken és a beigazolt eredményeken túlcsapó követelésekkel fellépni; nem szabad az új módszert a teljes helyes kifejlődése előtt népszerűsíteni; nem szabad az eredményeit egyoldalú sikerekre is mindjárt alkalmazni s nem szabad a tanulókat kétes vagy izgató vagy haszontalanul időrabló kisérletekkel igénybe venni. Nem szabad ezt tenni annál kevésbé sem, mert minden kísérlettel szükségszerűen együtt jár némi több-kevesebb hideg számítás és képmutató tettetés is, mert a kísérlet könnyen alááshatja vagy legalább is megzavar-

hatja a kölcsönös bizalmat és az együttérző megbizó, meleg ragaszkodást azok között, akiknél az ilyen ragaszkodás a boldogulás és boldogság egyik legfőbb tényezője. Az olasz pedagógia fejlődésére és tapasztalati irányára vall továbbá a milanói pedagógiai intézet kitünő berendezése, mely felölel anthropologiai, lélektani, iskolaegészségügyi kollekciót, pedagógiai muzeumot, könyvtárt és fényképgyűjteményt, mindezt igen kényelmesen berendezve, gazdagon felszerelve s egy mintaiskolában elhelyezve, hol megfelelő kurzusokat, kísérleteket és értekezleteket is tartanak s hol a nevezetteken kívül még az orthofrinalogiából, a javító pedagógiából és a gyermeki pathológiából is hallhatók előadások, melyek legalább is nagyon sok gondolatot ébresztenek, ugyan sok jót kezdeményeznek és sok eleven impulzussal bocsátják útnak híveiket. Bámulatraméltó érdeme még ennek az egyesületnek az is, hogy nagy súlyt vett a napközi otthonoknak a megfelelő berendezésére. A *Mostra Didatticán* kívül meglepte a milanói kiállitás közönségét az a sokirányú és nagyszabású jótékonysági akció, mit az államiság ujabb rohamos fejlődése mellett is szintén magánkezdeményezésre, legnagyobbrészt társadalmi úton fejt ki három feltünően tekintélyes egyesület: a *Scuola e Famiglia*, a *Societa Umanitaria* és az *Unione Femminile Nazionale*. A Scuola e Faniglia a községi elemi népiskolákat igyekszik a hatóságok segítségével és a szülők útján egészségesebbekké, tanulságosabbakká és a rendes órákban is látogatottabbakká vagyis kötelezőbbekké tenni és szintén igyekszik a szegény tanulókról a rendes iskolai időn túl is gondoskodni. Jellemző rá, hogy 79 ezer lirát költ el évenként, hogy az adminisztracionáló és tanítási költségei a semmivel felérő elenyésző csekélységek s hogy intézményeiben a tanítvány tanító és előljáró között jókedvű, közlékeny hang uralkodik. Ami a Societä Umanitariát illeti, ezt Prosper Moise Loria ugyan csak 1893 körül, de minden tapasztalatot felhasználva alapította szintén azért, hogy egyesítse a jótékony erőket, hogy a szerencsétleneket kitanítva, őket is hasznos munkára és jóleső önerejükre utalja és hogy lehetőleg igazságtalan válogatás nélkül tegyen mindenkivel jót. Az alapító szellemében az egyesület, munkaadó házat tart fenn a koldulás és a kivándorlás csökkentésére; elhelyező és tudakozódó irodákban működik az elhelyezésen és az útbaigazításon kívül a munkaképtelenek elkerülhetetlen segélyének a biztosítására is, műipari, ipari és gazdasági iskolákat állit, melyekben sokan tanulják a szakismereteiket, a közgazdasági életelemeit és az együttműködés hasznát, gondoskodik a vidéki munkások javáról, hogy ne tóduljon mindenki a városokba és ne zsúlfolja ott túl az életpályákat; népkönyvtárakat, népegyetemeket és egyáltalában sok népművelő

intézményt kezdeményez a legegyszerűbb eszközök s minden meglevő gondos felhasználásával és tervezi egy társadalomtudományi muzeum felállítását. Összeköttetésben van egyesekkel és minden tekintélyesebb intézménnyel, egyesülettel és hatósággal; kér és ad mindenütt támogatást s tanúságot tesz lépten-nyomon kitünő szervező képességéről! Kivándorlási irodájában még a külföldre induló munkást is jól felfegyverzi az ott rá váró életküzdelmekre! Nemzetközi nagy jelentőséggel bír, hogy minden munkában sokat ad az egészségre s hogy úgy szólván minden művészetnek és mesterségnek megteremtette vagy legalább igyekszik megteremteni a maga egészségtanát, ami különösen akkor nagyjelentőségű, ha gondolunk rá, hogy épen az egészségtelen munka nagyon sokszor haszontalan és művészietlen is! — Mit érhetnek el hasonló szervezetek ott, hol a fejlettebb állami berendezkedésekben és a nagyobb nemzeti jólétben érezhetőbbek a sikerek!

Az Unione Femminile Nazionale hasonló eszközökkel hasonló célokra törekszik és összpontosító, a vidéken is fiókegyleteket nyitó megfontolt, életrevaló, előrelátó jótékony munkájával meghallgatást és megbecsülő tiszteletet igyekszik biztosítani a női hangnak és a női mánkának a kenyérkereső pályákon, a közéletben.

Ezeknek az egyesületeknek az itt vázolt működésében is van már sok találkozás az iskola és a felnőttek oktatása között. De hogy szétválik a fiatalság és a felnőttek tanítása és hogy idealis állami berendezkedések mellett ezentúl jobban szét kell válnia, mint ahogyan a gyakorlatban eddig szétvált, arra megint jó tanulság Olaszországban az a két nagygyűlés, amit ugyancsak Milánóban a tanítók és a népoktatás ügyében külön-külön tartottak. Az Unione Magistrale-nak a hatodik kongresszusa volt ez, azé az egyesületé, mely minden egyesületi és minden emberi tevékenységre gazdag tapasztalatokkal szolgálhat, mert átélte a kezdeményezés minden nehézségét, csalódását és kínját s mert csak a legnagyobb áldozatok és kitartás árán juthatott el oda, ahol most van. Amint a gyűlések célja is mutatja ez az egyesület nemcsak a tanítói érdekek védelmére, hanem a tanítói érdekeken túl is szemmelláthatólag hasznos célra alakult 1878-ban, arra, hogy az iskolákat reformálja, a tanítást terjessze, a közös munkát könnyebbé és eredményesebbé tegye, az iskolákat népszerűsítse és hogy az egész társadalomban felébressze az iskolákkal szemben a kötelességérzetet és a tevékeny polgári lelkiismeretet. Ez az egyesület nem lépte át soha a hatáskörét, nem tört soha neki meg nem felelő célokért és mindig csak olyan eszközökkel küzdött, melyek teljesen a hatalmában voltak; jóllehet folytonosan összeköttetésre törekedett

a munkásokkal, azért mégsem csatlakozott felszólításukra sem sem hivatalos, sem tagtársi szolidaritásban egy munkásszövetkezethez sem, avval indokolván tartózkodását, hogy a tanítóknak az osztályban, a gyerekekkel szemben kifejtett munkássága folytán más a politikai temperamentumuk és a meggyőzésre alapított tanítási módjuknál fogva mások az érvényesülési eszközeik, mint a munkásokéi. És mégis ez a tekintélyes szövetség, melynek az ország minden részéből ezerszámra mentek a tagjai, sokáig annyira küzködött a legnagyobb megbecsülési és megélhetési zavarokkal, hogy története legnagyobbrészt csak nagy erőkifejtések és nagy szenvedések foglalata!

Ugyancsak a *Revue Pédagogique* írja a hires regényíróról, Michel Joufret-ról, hogy tizenhárom éves korában átérezte azt a nagy szomorúságot, mely egész családjukat elfogta szegénységük miatt, abbahagyta a latint, felcsapott kőmíves inasnak és büszkén vitte haza édes anyjának a huszonöt szu napidíjat, akadt azonban két humanus, tehetségfelismerő orvosbarátja, akik megsajnálták a lemondó kis diákot és bevitték az avignoni kollegiumba úgy, hogy egyszersmindenkorra biztosították kiképzését. Azután megjegyzi, hogy evvel a sorsfordulattal a nagy regényiró pályája nemcsak mint regényiróé kelt érdeklődést, hanem gondolkozóba ejti ismertetőit avval is, hogy vajjon nincs-e egyes embereknek, egyes népeknek az életében egy egyetlen pillanat, melyben a fenséges győzedelmeskedik, melyben a kitörő és leküzdhetetlen életerő a legnemesebb irányba tér, melyben az egész lélek szinte észrevétlenül telik be annak a szépnek az első csirájával, melyet később kifejleszt és nagyranöveszt! Mentül több a jótékonyság, annal kevesebb ilyen nagy pillanat vesz kárba, sőt annál több is ébred életre és mentül több az egyetértő közös munka, annál több annak a tanulsága is s annál több az emberi öröm és boldogság, még pedig az olyan öröm és az olyan boldogság, mely az ujkor jó szellemének megfelelően erkölcsileg is felmagasztosul!

Budapest. *dr. Schmidt Mária.*

LEÁNYISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

I. Tanítónőképzők.

A tanítónőképző-intézetek értesítői közül csupán tizenkettő került szemünk elé, aminek oka leginkább az, hogy ez intézetek még mindig nem adnak ki évről-évre értesítőt. Némelyik, mint a pozsonyi, két évenként, mások még ritkábban jelennek meg értesítőjükkel a nyilvánosság előtt. De e néhány értesítőből is világoson láthattuk, hogy a tanítónőképzők színvonala az előző évekhez képest jelentékenyen emelkedett. Ezt nem a tanítási anyag mértékére értjük, mi ellen ezelőtt sem lehetett kifogást tenni, hanem mintha jobban hivatásuk tudatára ébredtek volna ez intézetek. Szemmel láthatólag több történik kivétel nélkül minden intézetben a leányok hivatásszerű képzésére s az a lelkesség, mellyel ez irányú munkásságukról beszámolnak, világosan mutatja, hogy ha a kezdeményezés ez irányban a kormányzat részéről történt és miniszteri rendeletekben gyökerezik is, az intézetek vezetősége nemcsak felfogta a kormányzat célzatait, de szívvel és lélekkel csatlakozva azokhoz, nemes buzgalommal dolgozik megvalósításukon.

A tanítónők hivatásszerű képzése érdekében nagyobb gondot fordítanak ez intézetek a *gyakorlati kiképzésre*. Minden tanítóképző külön megjelöli, melyik tanár hány mintatanítást tartott, a növendékek hányszor tanítottak és hányszor hospitástak; de e tekintetben a növendékek száma szerint jelentékeny eltéréseket találunk. Vannak intézetek, melyekben a növendékek nyolcszor, hétszer (Győr, Nagyszeben, Pozsony, Sepsi-Szentgyörgy, Szabadka), vannak olyanok, melyek csak háromszor-négyszer tanítottak (Ranolder-intézet, Buda). Csaknem minden intézetben osztott és osztatlan osztályokban is kísérleteztek a növendékek (Győr nem oszthatta szét az osztályokat), s az egyes leckék mellett a folytonos tanításokkal is (3—4 órán át egy tárgyból) megpróbálkoztak. A gyakorló iskolákban mindenütt megnyilt az V. és VI. osztály s az államiaknál a gazdasági ismétlő iskola, s a növendékek így a *teljes* népiskolával megismerkedhettek. Nagy gonddal alakították meg és vezették — ugyancsak a hivatásszerű képzés érdekében — az ifjúsági leányegyesületeket; jó részt a gyakorló iskola volt növendékei sorából kerültek ki a tagok, de több helyen más iskolák pl. a polg. leányiskolák volt növendékeit vagy gyári munkáslányokat is felvettek a tagok közé. Az elnök vagy az intézet igazgatója (Győr, Sepsiszentgyörgy) vagy valamelyik intézeti tanítónő.

(Budán Bibiczey Erzsébet, Pozsonyban Tabódy Ida, Szabadkán Csink Ilona). De a többi tisztviselők a gyűlések, előadások rendezői mindenütt a képzőintézetek növendékei voltak. Az ifjúsági leányegyesületeken kívül a képzőintézeti növendékeknek is volt önképző körük s abban számottevő munkásságot fejtettek ki (Buda, Debreczen, Győr, Nagyszeben, Pozsony, Szabadka, de különösen Sepsiszentgyörgy). A róm. kath. képzőkben az önképzőkörök mellett (Nagyszeben) vagy azok helyett Mária-Kongregáció működött (Pécs, Ranolder-int., Szeged, Veszprém).

Kisebb-nagyobb iskolai kirándulásra minden tanítónőképző-intézet eljuttatta növendékeit. Így a budai képzőintézet növendékei a pécsi kiállítást tekintették meg, s azonkívül tanáraik vezetése mellett tíz kisebb tanulmányi kiránduláson vettek részt az év folyamán. Győr három nagyobb kirándulásra vezette növendékeit (Gömörbe, Esztergomba, Budapestre) Nagyszeben a környékre 1—1 napos kirándulásokra, a «Ranolder-intézet» Beszterczebányára, Sepsiszentgyörgy Budapestre és Hetetelepre, Pozsony, Szabadka a város környékére.

Az állami képzőintézetekben az eddiginél sokkal nagyobb gondot fordítottak a kertészeti és háztartási gyakorlatokra. Kertészeti és gazdasági eszközök beszerzésére a kormány jelentékeny összegeket áldozott s lehetővé tette kis konyhaberendezések engedélyezésével, hogy a növendékek kisebb családok szükségleteihez mért főzésben gyakorolják magukat. Dolgozgattak is az összes növendékek kertben, baromfiudvarban, mosókonyhában s a IV. évesek részt vettek a főzési gyakorlatokban. Ez utóbbinak azonban inkább csak erkölcsi jelentősége volt: megismerték és megszerették e foglalkozást; az idő rövidsége és a nagy növendéklétszám miatt azonban egy-egy növendékre csak kétszer-háromszor került a főzés sora.

Az állami tanítónőképzők foglalkoztak a magyar nyelvnek idegenajkú iskolákban való tanításának kérdésével is, melyre a miniszter 12323. szám alatt hívta fel a képzőket. Az elrendelt 12 órás tanfolyam megtartásáról beszámol, de nem mindenik tarthatja meg ennek keretében a mintatanításokat, mert a város területén nem laknak idegenajkú növendékek (Győr). Az állandó tanmenetek készítése is foglalkoztatta a tanári testületeket. Ott, ahol helyi körülmények miatt az állandó tanmenetekkel még el nem készülhettek (Buda) ideiglenes tanmenetek szerint folyt a tanítás; A szokásos nemzeti ünnepeket minden intézetben (sokban a békenapot, fák és madarak napját) megtartották, ezeken kívül a vallásos vagy kegyeletes érzelmek fejlesztése céljából is tartottak ünnepségeket. (Karácsonyfa-ünnep: Buda, Nagyszeben, Pécs, Ranolder-int., Sepsiszentgyörgy. Magyarországi Szent Erzsébet ünnepe: Nagyszeben, Pozsony, Pécs, Ranolder int., Szeged, Ungvár, Veszprém. Főnöknőjének Mayer M. Petronellának 50 éves jubileumát ülte meg Nagyszeben.

Az állami tanítónőképzők ez évben kisérleteztek először bennlakó nevelőnők alkalmazásával, ami az intézetek szokott rendjét némiképpen megzavarta, mert a nevelőnők csekély díjazása sok személyváltozást okozott, aki jobb állásra tehetett szert, otthagyta az intézetet.

Az egyes intézetekre vonatkozó fontosabb történeti és statisztikai adatok a következők.

1. A budapesti II. ker. állami elemi tanítónő- és nevelőnőképző. Igazgatója *Geöcze Sarolta*, a tanári testület tagjai: *Bittenbinder Miklós, Bisell Margit, Bossányiné Edwards Ellen, Csanády Margit, Csiszár Sándor, Entz Jolán, Ferenczy Sarolta, Fuchsné Eitner Ludmilla, Hegedüs Paula, Héger Luiza, Jancsó Erzsébet, Lehoczky Róza, Kolumbán Samu, Lépesné Baur Irén, Lubinszky Emília, Nagy László, Palotainé Békei Józsa, Palágyi Lajos, Renez Ilona, Bibiczey Erzsébet, Slachta Margit, Szőllősiné Szántó Erzsébet, Tordai Grail Erzsébet, Zsenaty Emília.* A III. és IV. osztályok párhuzamosak voltak. A növendékek létszáma volt: 31+37+(33+30)+(34+34)=199. Anyanyelv szerint: magyar 190, német 5, olasz 3, szerb 1. Vallás szerint róm. kath. 134, gör. kath. 1, gör. kel. 2, ág. ev. 14, ev. ref. 43, izraelita 15. Nagy esemény volt az intézet történetében az igazgatóváltozás. Katonáné Thuránszky Irén, ki közel 30 éven át fáradozott hazai nőnevelésügyünk és 17 éven a budai tanítónőképzőintézet javára s kit király Ő Felsége ez érdemeiért a koronás arany érdemkereszttel is kitüntetett, saját kérelmére nyugdíjaztatott s helyette Geöcze Sarolta neveztetett ki igazgatóvá, ki a tanítónőképzés terén már évek óta teljesített kiváló szolgálatokat. Az intézet tanári testületének tagjai közül elhunyt Cros Adelin francia tanítónő, Kolumbán Samu rendes és Nagy F. Károly nyugalmazott tanár. A tanév befejeztével az intézetben 14 napra terjedő «szünidei tanfolyam» állott fenn.

2. A győri m. kir. állami elemi tanítónőképző-intézet. Igazgatója *Karsay Jolán.* A tanári testület tagjai: *Berényi Irén, Holczmann Ferenc, Mészáros Anna, Révffy Gizella, Ruppenthal Lajos, Ribiczey Etelka, Steitz Palina, Vlaszatyné Kiss Mariska, Watzesch Gizella, Watzesch Janka.* A tanári testület tagjai közül elhunyt *Szabó Zsigmond* ev. ref. hitoktató. *A növendékek létszáma volt* (31+33+35+36)=135. *Anyanyelv szerint:* magyar 124, német 8, tót 1, szerb 1, román 1. *Vallás szerint:* róm. kath. 87, gör. kel. 2, ág. ev. 19, ev. ref. 17, izraelita 10. Az igazgatótanács kötelékéből áthelyezés folytán megvált *Kuliszky Ernő*, s helyette a tanfelügyelőségben is utóda, *Ember János* lett az igazgatótanács elnöke. Az igazgatótanács egyik tagját dr. Kautz Gusztávot elhalálozása folytán vesztette el az intézet.

3. A debrezceni (Svetits-féle) róm. kath. elemi tanítónőképző. Igazgatója *Gróh Ferenc*, prépost-kanonok. A tanári testület tagjai a hitoktatók kivételével mind a *Miasszonyunkról* nevezett szegény iskolanővérek szerzetes rendjéhez tartoznak, kik az értesítőben csak keresztnevük szerint vannak felsorolva, valamennyien okl. polg. iskolai tanítónők. Az intézet főnöknője *Mária Margit. A növendékek létszáma* (20+22+33+16)=91. Anyanyelv szerint: magyar 89, német 2. Vallás szerint: róm. kath. 57, gör. kath. 8, ev. ref. 10, ág. ev. 7, izraelita 10. Az intézet, mely elemi, polgári és továbbképző leányiskolával kapcsolatos, pompás új szárnyépülettel bővült, melynek képét is közli az értesítő.

4. A nagyszebeni róm. kath., a sz. Ferencrendi nővérek vezetése alatt álló elemi tanítónőképző-intézet. Igazgatója dr. *Bilinszky Lajos.* Főnöknő *Mayer M. Petronella.* A tanári testület taní-

tónő tagjai *Bartha M. Helládia, Béres M. Mecrodóra, Geberl M. Felicitász, Hanekker M. Emerika, Liebl M. Milburga, Mayer M. Emilia, Nosál M. Menodora, Schmelzer M. Mederika* Ferenc-rendi nővérek. A növendékek létszáma volt: (44+36+31+36)=147. Anyanyelv szerint: magyar 126, német 5, román 16. Vallás szerint: róm. kath. 100, gör. kath. 9, gör. kel. 9, ev. ref. 10, ág. ev. 11, unit. 2, izraelita 6. Megvált az intézettől betegeskedése miatt Béres M. Mekrodóra növér. Az intézet óvódával, elemi és polg. leányiskolával kapcsolatos.

5. A pécsi róm. kath. elemi tanítónőképző-intézet. Igazgatója *Frantich Ágoston.* Az intézet főnöknője *Brunner M. Gabriella.* A tanári testület tagjai, a hitoktatót kivéve, mind a *Miasszonyunkról* nevezett szerzetes rend tagjai, névszerint: *Gritzmann M. Fareria, Máhl M. Auguszta, Mayer M. Ignácia, Szabó M. Xaveria, Tabelly M. Skolasztika, Vörös M. Valéria, Weber M. Aquinata, Weisz M. Antonia.* A növendékek létszáma (22+19+24+22)=88. Anyanyelv szerint: magyar 85, német 2, olasz 1. Vallás szerint: róm. kath. 85, gör. kath. 1, ev. ref. 2 Az intézet elemi, polgári és felsőbb leányiskolával kapcsolatos. Az értesítő elején értekezés van Tabelly M. Skolasztikától: «Az önismeret fontosságáról».

6. A «Ranolder-intézet» róm. kath. elemi isk. tanítónőképzőintézete. Igazgatója dr. *Magdics Ignác,* esztergommegyei áldozó pap. Igazgatófőnöknő *Holczmann Auguszta* irg. nővér. A tanári testület tagjai jórészt a Páli szt. Vincéről nevezett irgalmas testvérek szerzetes rendjébe tartoznak, névszerint: *Bécsy Kerubina* növ., *Bangha Klotild* nőv., *Bach Flóra* nőv., *Schieberna Klarissa* nőv., *Bély Gizella,* nőv., *Drevey Erzsébet* nőv., *Ékesy Amália* nőv., *Herczeg Monika* nőv., *Holzwarth Emilia* nőv., *Jellenz Róza* nőv., *Szabó Margit* nőv., *Szép Mária* nőv., *Vass Etelka* nőv. A növendékek létszáma: (46+39+40+45)=170. Anyanyelv szerint: magyar 158, német 7, tót 2, egyéb nemz. 3. Az intézet óvodával, elemi és polgári leányiskolával kapcsolatos. Az értesítő elején dr. Magdics Ignác értekezése van (Foerster után) «Az akarat neveléséről». Az intézet ez évben pompás épületekkel bővült ki, melyek képét szintén közli az értesítő.

7. A sepsiszentgyörgyi m. kir. áll. tanítónőképző. Igazgatója *Pálmay Lenke.* A tanári testület tagjai: *Borszéky Ákosné, Fábián Szilárd, Gál Ilona, Gál Mária, Hatvani Lajos, Hegyesi Jolán, Kardhordó László, Révész Györgyi, Sallai Györgyné, Nagy Mariska, Gernád Róza, Csépány Margit, Töttösy Éva.* A növendékek létszáma volt: (29+35+34+40)=138. Anyanyelv szerint: magyar 132, német 2, rutén 1, román 3. Vallás szerint: róm. kath. 36, gör. kath. 3, gör. kel. 1, ev. ref. 75, ág. ev. 7, unit. 12, izraelita 4. A testület tagjai közül elhunyt *Nagy Mariska.* Az intézet a növendékeket pályadíjak kitűzése által jelentékeny önképző munkásságra tudta ösztönözni.

8. A szabadkai m. kir. állami elemi tanítóképző-intézet. Igazgatója *Barkáts Mária.* A tanári testület tagjai *Beniczky Jolán, Borbáth Luiza, Csink Ilona, Fekete Mária, Imets Irén, Mezneritsné Kiss Ilona,* dr. *Novák József, Patyi István, Patyiné Láng Mária, Pákász Imre, Wolszky Emília* és a hitoktatók. A növendékek lét-

száma volt (30+29+35+43)=137. Anyanyelv szerint: magyar 121, német 3, szerb 8, román 3, olasz 2. Vallás szerint: róm. kath. 86, gör. kath. 3, gör. kel. 9, ev. ref. 22, ág. ev. 10, izraelita 6, unit. 1. A testület tagjai közül nyugalomba vonult *Udvarhelyi Ilona* hat és *Fábián Károlyné* 30 évi tanári munkásság után. Az utóbbinak a vall. és közokt. miniszter érdemei elismerését hivatalból fejezte ki.

9. A szegedi róm. kath. elemi tanítónőképző-intézet. Igazgatója *Galler Kristóf*. Az intézet a *Miasszonyunkról* nevezett szegény iskolanővérek vezetése alatt áll. Főnöknő *M. Sigismunda*. A tanári testület tagjai *Bezdán János*, dr. *Gyuritza Sándor, Niedermayer Antal, Pörzsölt Géza, Berényi M. Evariszta, Gaith Paulina, Ladányi M. Jozefa, Pápay M. Viola, Ravelhoffer M. Eleonora, Ulrich M. Paulina, Váczy M. Genovéva, Wagner M. Judith*. Az intézetet mély gyász érte nagylelkű alapítójának *Desseffy Sándor* csanádegyházmegyei püspöknek halála által. Az értesítő meleghangú megemlékezést közöl a kitünő egyházfő érdemeiről, s arcképével ékesíti fel a füzetet. Az intézet főpásztora és főfelügyelője *Csernoch János* csanádi püspök lett.

10. Az ungvári görög kath. tanítónőképző. Igazgatója *Melles Gyula*. A tanári testület tagjai *Boksay János, Csopey Mária Olga, Karczub Endre, Melles Géza*, dr. *Oszvaldné Gúthy Irén, Révész József, Roleizek Mátyás, Sima Gizella, Thern Auguszta, Vaszocsik Emma* (internátusi igazgatónő). *Volocsin Ágoston*. A képzőben II. és IV. oszt. váltakozik I. és III. osztálylal. A növendékek létszáma volt a II. és IV. osztályban (37+35)=72. Anyanyelvre nézve mind magyarok. Vallásra nézve gör. kath. 46, róm. kath. 24, ev. ref. 2, izr. 1. Az intézet az ungvári papárvalányházzal, elemi és polg. leányiskolával kapcsolatos.

11. A veszprémi róm. kath. elemi tanítónőképző. (Az angolkisasszonyok Sancta Mária intézete.) A képző intézet igazgatója *Engelhardt Ferenc*, az intézet főnöknője *Mater Sooky M. Karolina*. A tanári testület tagjai: *Udvarhely Gyula, Vaszary Béla, Groff József, Blázy Imre, Szanyi István*, óraadók *Soror Almássy M. Etelka, Mater Cherny M. Irén, M. Fittler M. Róza, M. Ghimessy Mária, M. Wienberg M. Olga, M. Zemplényi M. Irén* szerzetesnők, rendes tanárok. A képzőnek csak két felmenő osztálya van, a növendékek létszáma a II. és IV. osztályban volt (38+35)=63. Az intézet elemi polgári és továbbképző leányiskolával áll kapcsolatban, melyekben a bejáró és bentlakó növendékek számára külön-külön párhuzamos osztályok vannak.

12. A hódmezővásárhelyi óvónőképző intézet. Igazgatója *Steinitzer Vilma*. A tanári testület tagjai *Bakó Irma, Exner Leo, Gludovácz Emma*, dr. *Imre József, Szerényi Anna, Moravcsik Angela*. A növendékek létszáma (28+32)=60. Anyanyelvre mind magyarok. Vallásra nézve: róm. kath. 30, gör. kath. 2, ev. ref. 22, ág. ev. 5, izr. 1. A testület tagjai közül *Exner Leo* betegség miatt hosszabb ideig szabadságon volt.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Erzsébet királyné temploma. Tíz évvel ezelőtt gyilkos tőr által átdöfött szívvel örök álomra hunyta le szemét Magyarország legszeretettebb királynéja, Erzsébet. Az a bánat, mely akkor az árván maradt Magyarországot gyászba borította, azóta áhítattá fokozódott, mely Erzsébetet az örök nőiesség eszményévé avatta. Ettől az áhitattól megihletett magyar asszonyok templomot emeltek Erzsébet tiszteletére, az *Örök imádás templomát*, hogy oltára előtt leborulva imával és könyörgéssel tiszteljék az ő emlékezetét. Szeptember 10-én, a gyásznap tizedik évfordulóján szólalt meg először a templom imára hívó harangja s a nagy pompával tartott gyászisteni tiszteletre eljöttek gyászba borulva mindazok, akik valaha a királyné szívéhez közel állottak; eljöttek a királyi család tagjai is és maga a király, ki e kegyhelyen talán maga is átérezhette, hogy közé és a magyar nemzet közé milyen szoros kapcsot füzött az áldott emlékű királynő nemes rokonszenve.

A gyászoló királyi családot a gyászoló magyar asszonyok serege fogadta élükön Pallavicini Edéné őrgrófnéval, ki az Örökimádás templomát fillérenként gyüjtött kincsből megalkotta. Érzésben és akaratban vele voltak e kegyeletes munkában Magyarország asszonyai mind. de különösen vele dolgoztak: Cziráky Luiza grófné, Sennyey Pál báróné, Andrássy, Batthyány, Csekonics, Festetics, Erdődy, Hunyady, Károlyi, Eszterházy, Karátsonyi, Majláth, Wenckheim és Zichy főúri családok hölgyei, a férfiak közül különösen Zichy János gróf és Pallavicini Ede őrgróf. Velük buzgólkodtak az Erzsébet-bizottság hölgyei is élükön Teleki Sándor grófnéval, Emich Gusztávnéval és Pápay Istvánnéval. Jórészt főúri családok kegyeletes adományaiból kerültek ki a templom belső ékességei; a főoltárt maga a király adta s azt a szépséges fehérmárvány «Erzsébet szobrot» a templom egyik fülkéjébe a királynő hű magyar hölgyei Sztáray Irma és Ferenczy Ida állították. Zarándokoljatok el e templomba magyar leányok s fogadjátok lelketekbe Erzsébet királyné eszmévé finomult szent emlékezetét!

*

Az Amizon Károly-féle nőnevelőintézet megnyítása szeptember 1-én, szerény ünnepség keretében folyt le. Az ünnepségen jelen volt az intézet igazgatótanácsa élén az elnökkel Madách Emánuel, miniszteri tanácsossal, az intézet növendékei s nehány meghívott

érdeklődő. Az igazgató-tanácsot és jelen voltakat Végessné Bogya Irma az intézet igazgatónője üdvözölte s hosszabb beszédben vázolta az intézet keletkezésének történetét, melyből kiemeljük a következőket: Az Amizon Károly által alapított «Országos Magyar Gazdasági Leánynevelő Intézetnek» nagy gazdasági és kulturális jelentősége van. Amizon Károly budapesti kereskedő volt s az Erzsébet-téren a Miatyánk- és Deák-utca sarkán volt hatalmas bérpalotája, melyet a hetvenes évek végén a leányok gazdasági irányú oktatása céljából szervezendő leánynevelőintézet céljaira hagyott. Ablakából naponként szemlélete az Erzsébet-téren, a Cziráky palotában akkor keletkezett felsőbb leányiskolába ki- s bejáró növendékeket s akkor támadt az a jövőbelátó nemes gondolata, hogy a felsőbb leányiskolák csupán elméleti képzést nyujtó intézménye mellett olyan gyakorlati leánynevelő-intézetet alapítson, melyben a magyar leányok jó gazdasszonyokká és jó anyákká neveltessenek. Amizon Károly buzgó keresztény és jó magyar ember volt, s úgy intézkedett, hogy az alapítvány jótéteményeit csak magyar születésű keresztény leányok élvezhessék. Sok idő telt el a nemes alapító halála óta, mig az intézet megnyilhatott egyrészt, mert az alapítvány haszonélvezete az alapító özvegye részére volt biztosítva, másrészt mert az alapítvány nagy jelentőségének felfogására a kor nem volt eléggé érett. Csak most kezdjük igazán látni, hogy züllésnek induló gazdasági és társadalmi viszonyaink legfőbb orvosságát a nők gyakorlatibb nevelésében kell keresnünk, hogy a család kormányzására a nőnek több ismeretet és akaratot kell adnunk, hogy a magyar hazából megmentsük, ami még megmenthető. Gróf Apponyi Albert közoktatásügyi miniszterünk felismerte nönevelésügyünk eme szükségletét s a 12-ik órában szervezte az iskolát. A 12 órában, mert ha az intézetet ma meg nem nyithatjuk az alapítvány a Magy. Tud. Akadémiára száll, mint utóörökösre. Az intézet létrehozásában jelentős munkát végzett *Morlin Emil* miniszteri tanácsos, ki *Mosdóssy Imre* kir. tan. és tanfelügyelővel a szervezet és tanterv kidolgozását intézte. *Mosdóssy* lelkesedéssel dolgozott a szervezeten, melyen gazdag tudását és tapasztalását érvényesítette. A miatyánk-utcai ház nem volt alkalmas arra, hogy abban nyissák meg az intézetet, azt jobban lehet. mint bérházat értékesíteni, szükségessé vált, hogy a fővárosnak kertészkedésre alkalmas területén a célnak megfelelő telket vásároljon a miniszterium, ami *Bárczy István* székesfőv. polgármester úr szives közrejöttével megtörtént. Az Amerikai-út 32. száma alatt mintegy három holdnyi kertet vásároltak meg az intézet számára, melyen a növendékek kertészeti és baromfitenyésztési gyakorlataikat végezhetik s melyen a miniszter megbízásából a következő iskolaév alatt megfelelő háromemeletes palotát fog az intézet számára építeni *Sárkány Ervin* műépítész. Addig, míg az új épület elkészül, itt a szomszédságban (Amerika-út 19) egy csinos villaépületben talált az intézet kielégítő ideiglenes elhelyezést.

Az alapító végakarata szerint a miniszter *igazgatótanácsra* bízta az intézet vezetését és felügyeletét. Tagjaivá — ugyancsak az alapító kívánságára — a M. T. Akadémia tagjai közül nevezett ki hármat, névszerint dr. *Beöthy Zsoltot*, dr. *Heinrich Gusztávot* és dr. *Pauer Imrét*, míg a másik három tagot, *Mosdóssy Imrét*, *Kato-*

náné Thuránszky Irént és *Sebestyénné Stetina Ilonát* a nők gazdasági oktatása iránt érdeklődő pedagógusokból választotta a miniszter úr, az igazgatótanács elnöke *Madách Emánuel* miniszteri tanácsos, kinek vezetésével az igazgatótanács már korábban megkezdte munkásságát, átrevidiálta a tantervet és szervezetet s javaslatot tett az intézetnek tanerőkkel való ellátása tárgyában. Ez évben mivel csak az első osztály nyilik meg, az elméleti órákat jórészt óraadó tanárok fogják ellátni, csupán *Körmendy Mária* és *Jakab Bella* neveztettek ki bentlakó tanítónőkül.

Hogy mily égető szükség volt az intézetre, legjobban mutatja az, hogy minden reklám nélkül a legjobb családok *felsőbb leányiskolát végzett* leányai jelentkeztek növendékekül, sőt jelentkezett több okleveles tanítónő s egyetemet végzett s doktorátust tett fiatal leány is. Ezek közül 12 bentlakó és hat bejáró növendéket vettek fel, mert többet az ideiglenes otthonban elhelyezni nem lehet. Az intézet történetének rövid vázolása után *Végessné* az intézet igazgatója, ki mint felsőbb leányiskolai tanítónő is egész lelkesedését a nők gazdasági oktatása propapagálásának szentelte, köszönetet mondott mindazoknak, kik az intézet létrejöttét elősegítették s kérte az elnököt, hogy az intézetet megnyitottnak jelentse ki. Madács Emánuel meleg szavakban köszönte meg az igazgatónőnek, hogy a jelenvoltakat az intézet történetéről és feladatairól tájékoztatta. Isten áldását kérte a szép célú intézet fejlődésére és munkásságára s gróf Apponyi Albert vall. és közoktatásügyi miniszter, mint az alapítvány legfőbb őre és az intézet legfelsőbb hatósága nevében megnyította az Amizoni gazdasági irányú leánynevelő intézetet.

Ez után az intézet helyiségeinek és kertjének megtekintésével véget ért az intézet megnyításának ünnepe.

*

A tanítónők szünidei tanfolyamai. Az állami elemi iskolai tanító- és tanítónőképző-intézetekben a közoktatási kormány által rendszeresített tanfolyamok mind nagyobb és nagyobb szolgálatot tesznek a tanítók továbbképzésének. Gróf Apponyi Albert vall. és közoktatásügyi miniszter intentioinak megfelelően Neményi Imre osztálytanácsos, a képzőintézeti ügyek vezetője, ez évben úgy intézkedett, hogy lélektanból, módszertanból és az egyes szaktárgyakból nyújtott ismeretek mellett főként a tanítónak a *szociális feladatokra való kimivelése* lépjen előtérbe. A tanítónőképző-intézetek közül ez évben a *budai* és a *pozsonyi* tanítónőképző-intézetekben tartottak ilyen továbbképző tanfolyamokat. *Budán* a *néptanító* szociális feladatairól Geöcze Sarolta és dr. Czettler Jenő tartották a 12 órai tanfolyamom az előadásokat a következő tervezet szerint:

I. A bajok forrása. A 1. jobbágyság felszabadulásakor a nép tudatlansága; a telek elaprózás; Erdélyben a tagosítás; a váltó használata, az uzsora (pénz-, föld-, termény-, munkauzsora). 2. Egyéb okok: a háziipar elhanyagolása; az egyszerű erkölcsök kiveszése; a fényűzés terjedése; az alkoholizmus; a közegészségügyi viszonyok; a takarékosság hiánya. 3. A téli kereset hiánya; a városba özönlés; az abszintizmus. A kivándorlás (Romániába és Amerikába).

4. Az alkoholizmus, a vadházasságok, az egyke. 5. Az abszintizmus, a nép elvadulása. A társadalmi béke megbomlása, a városi tartózkodás. A nemzetiségi és szociálista izgatás.

II. Az orvoslás eszközei. 1. A szövetkezetek történeti fejlődésük. A magyar nagyipar kifejlődése, a proletáriátus keletkezése. A rochedalei takácsok, (Raiffeisen.) A szövetkezetek kialakulása: hitel-, fogyasztó-, termelő, munkás-, földbérlőszövetkezetek. 2. A külföldi szövetkezetek működése, (angol, olasz, dán szövetkezetek működése és gazdasági hatása). 3. A szövetkezeti eszme fejlődése mínálunk. A szövetkezeti törvény. A szövetkezetek egészséges működésének feltételei. A szövetkezetek vezetése. A szövetkezeti birtokvásárlás (parcellázás.) Szociálpolitikai törvényeink. 4. A nép gazdasági oktatása. Az állattenyésztés. A törzsöröklés. 5. A háziipar fejlesztése (szövés-fonás, kosár-, gyékényfonás, varottas, sütés-főzés.) A takarékosság fejlesztése. 6. Küzdelem az alkoholizmus ellen (daloskör, olvasókör, gazdakör.) a szövetkezetek erkölcsi hatásának felhasználása. Az intenzivebb erkölcsi nevelés. A nemzeti érzés fejlesztése. 7. A nép oktatása a gazdakörben, olvasókörben. A népkönyvtár okos felhasználása. A közegészségi ismeretek terjesztése. A nép bizalmának kivívása.

Az elméleti oktatás mellett a délutánokat pedig azzal tette a vezetőség értékessé, hogy a hallgatókkal a főváros különböző nevezetes pontjait, múzeumait, gyüjteményeit közházait, szövetkezeteit stb. ismertették meg. Így meglátogatták a királyi várlakot, Erzsébet ereklyemúzeumot, Mátyás-templomot és é vár egyéb nevezetességeit, a Szt. István-templomot, Országházat — melynek záróülésére jegyet is kaptak — és a Városligeti nevezetességeit. A múzeumok közül megtekintették a Nemzeti-, Mezőgazdasági-, Közlekedési-, Néprajzi-, Tanszer- és Szépművészeti múzeumot, melyek mind szakszerű magyarázat mellett történtek. Meglátogatták a kertészeti tanintézetet, mely alkalommal Molnár István min. tanácsos úr nyújtotta az érdekes és tanulságos magyarázatot. Meglátogatták a hallgatók dr. Czettler Jenő földmívelésügyi min. fogalmazó vezetése mellett a «Hangya» szövetkezet összes helyiségeit, a húsfagyasztó kamráit, hol a műjég előállítását is bemutatták, továbbá a tejcsarnokot és Háztartási kiállítást. Dr. Andreánszky Jenő vezetése mellett meglátogatták a kórházakat. Továbbá meglátogatták a Bokréta-utcai és Szarvas-téri Munkásnőotthonokat és a józsefvárosi népkönyvtárat is. Tanulságos és gyönyörködtető kirándulásokban is volt részük a tanfolyam hallgatóinak. Julius 19-én Gödöllőre rándultak ki a méhészeti és tyúkászati telep tanulmányozására. Megtekintették a királyi kastélyt és kertet is. Más délutáni kirándulásokon Budapest környékét ismerték meg a tanfolyamon részt vett vidéki tanítónők.

Pozsonyban a tanítónők szociális feladatairól 10 órán keresztül Tabódi Ida képzőintézeti tanítónő tartott előadásokat, melyeken a következő kérdéseket tárgyalta:

1. A tanítónő és a társadalom. Mivel tartozik a tanítónő a társadalomnak? Mivel szerezhet állásának tekintélyt, önmagának elismerést? A tanítónő példája. A tanítónő szociális munkája az iskolában és a társadalomban. 2. A munka fontossága erkölcsi, nemzetgazdasági és társadalmi szempontból. A népfoglalkoztatás nagy jelentősége főleg

a téli időszakban. Házi foglalkozások; házi ipar. 3. A fényűzés és nagyzás káros hatása a családi és erkölcsi életre a népnél s általában. Hogyan befolyásolhatja a tanítónő e tekintetben környezetét? A takarékosság és az egyszerűség haszna. 4. A kivándorlás. A szocializmus. A hazai föld és az otthon iránti ragaszkodás ápolása. 5. A cselédszükség. A cselédképzés kapcsolatban az ismétlő iskolákkal. A gazdasági munkás- és cselédsegély pénztár. Munkásházak. Gyermekházak. 6. A nép mulatságainak, élvezetének megnemesítése. Ifjúsági egyesületek és népkönyvtárak szervezése s azok szociális és kulturpolitikai jelentősége általában. 7. Az ifjúsági egyesületek vezetésének módja a faluban és a városban. (Összejövetelek, nemzeti ünnepek, kirándulások, szórakozások stb. daloskör) Patronage. 8. Az Ifjúsági könyvtár szervezése. Az ifjúsági olvasmányok megválasztása pedagogiai, valláserkölcsi és hazafias szempontból, a gyermek egyéni szükségletei és sajátságaihoz mérten. 9. Az ifjúsági irodalom rövid ismertetése. Újabb hazai ifjúsági művek és írók. Az ifjúsági könyvtár kezelése. (Gyakorlatban bemutatva külön órán.) 10. A népkönyvtár létesítésének fontossága és módja; kezelése a nép helyi körülményeinek, életviszonyainak figyelembe vételével. Népirodalom. Népházak.

Ez előadások kiegészítéseképen Horváth J. gazdasági egyes. titkár tartott előadásokat, s itt is megtekintettek működésük közben szövetkezeteket, gazdaköröket; megtekintették az Izabella háziipar egyesületet, s kirándultak Czifferre a himző tanműhely és a gróf Zichy Sarolta háztartási iskolájának megszemlélése végett. A tanfolyam iránt maga Izabella főhercegnő is melegen érdeklődött s oly kegyes volt, hogy a birtokában levő összes háziipari készítményeket elküldte a tanfolyamra, hogy a hallgatónők azokból okulást és buzdítást merítsenek. Kirándultak a hallgatónők Pozsony környékének nevezetesebb történeti emlékeihez a dévényi Árpád emléknél ünnepséget is rendeztek s lelkesen énekelték magyar Hymnust, amit azért is érdemes kiemelni, mert a hallgatónők közül — mind okleveles működésben levő tanítónő — hét vallotta be, hogy soha sem hallotta a magyar Hymnuszt. Természetesen idegen nemzetiségűek voltak. Ott tanulták meg a tanfolyamon s örömmel tanulták. Ismeretekben érzésben és törekvésben gazdagodva tértek falucskájokba vissza mind a két tanfolyam hallgatói s igérték is lelkesedéssel, hogy a hallott szociális feladatokat megvalósítani törekesznek.

*

A londoni erkölcsnevelésügyi kongresszus. Mikor e sorokat írjuk épen folyik Londonban az első nemzetközi erkölcsnevelésügyi kongresszus. Az érdekes programm a világ minden részéből vonza a pedagogusokat, sőt a politika és társadalomtudomány kiválóságait is. Mintegy 1000 résztvevő jelentkezett, kik közül sok akar felszóllalni előadásokat tartani. Sokan fognak is szóhoz jutni, mert a kongresszus három szakosztálya külön-külön helyiségekben fog tanácskozni. A 25-én kezdődő kongresszus programmjából kiemeljük a következőket, 25-én d. e. megnyitó ülés, üdvözlések és a morálpedagogiai alapelveinek tárgyalása, d. u. a tanítás célja és különféle módszerei a erkölcsnevelés szolgálatában. 26-án összes ülésben. «Hogyan lehet az

jellemképzésre hatni fegyelmezés, szuggestiv, környezet útján? D. u. az erkölcsi oktatás problemái. Este a magyar kiállítás megtekintése. 28-án *A.* szakosztály: a vallási és erkölcsi nevelés. *B.* szakosztály: Különleges problemák, *C.* szakosztály: a különböző etikai tárgyak tanítása. 29-én d. e. összesülés. Az erkölcsi és ettől különböző elveken nyugvó nevelésnek egymáshoz való viszonya. D. u. a határozatok kihirdetése; a *második* erkölcsnevelésügyi kongresszus, a nemzetközi iroda és a megindítandó folyóirat tárgyalása. *C.* szakosztály: az erkölcsi nevelés feladatai a különböző kornak és hivatásuakkal szemben. *D.* szakosztály: élettan és morálpedagogia. Magyarországot sok kiváló emberünk fogja e gyűléseken képviselni, kik közül többen megigérték, hogy a kongresszus eredményeiről folyóiratunkban beszámolnak.

Ott lesznek Molnár Viktor államtitkáron kívül, dr. Fináczy Ernő, dr. Schneller István, dr. Prohászka Ottokár, Gieszwein Sándor, dr. Gaál Jenő, dr. Zettler Jenő, dr. Pickler Gyula, dr. Balogh Jenő, dr. Kármán Mór, dr. Waldapfel Fülöp, Göcze Sarolta, Gineverné Győry Ilona, Glücklich Vilma, kik csaknem valamennyien felszólalásokra és előadásokra is vállalkoztak.

*

A női szavazatjogi kongresszus Amsterdamban. Június 15—20. napjain nevezetes asszonykongresszus volt, melyben hazánkból is többen vettek részt a választójogért lelkesedő asszonyaink közül. (Gergely Janka, Schwimmer Rózsi.) Napi lapjaink közül az Ujság hozta e kongresszusról a legrészletesebb tudósításokat, melyekből a magyar olvasók arról győződhettek meg, hogy az asszonyok — és sok helyen a férfiak — milyen széles rétegeit lelkesítő komoly propaganda az, mely a női szavazatjog mellett világszerte folyik, s mely iránt mi még csak azért nem tudunk igazán érdeklődni, mert érezzük, hogy sok sürgősebb és fontosabb nevelésügyi és társadalmi kérdés megoldásán kell szorgoskodnunk, mielőtt a választójog szükségességének kérdését előtérbe helyezhetjük. A történeti fejlődés feltüntetése kedvéért ideigtatjuk a kongresszusról a B. H. nyomán a következőket: A Hollandus szavazatjogi egyesület illő vendégszeretettel fogadta a világ minden részéből érkező küldötteket. A kongresszuson nagy örömet keltett, hogy két állam, amely már megadta az asszonyoknak a teljes politikai polgárjogot, nevezetesen Norvégia és Ausztrália, két hivatalos küldöttel képviseltette magát, akiknek kormányuk még az utiköltséget is megfizette. A norvég kormány nevében *Krog* Gina, az ausztráliai kormány nevében pedig *Dobson* asszony üdvözölte a kongresszust, amely távirat utján fejezte ki hálaját az illető kormányoknak. Rendkívül feltünést keltett az *egyetlen* férfi delegátus, *Driscal* dr., aki az angol férfi-ligát képviselte, amely a női választójogot írta zászlajára. A német asszonyegyesület 122 tagot küldött a kongresszusra.

A kongresszus első napján az egyes előadók megtették jelentésüket a női választójogért folytatott agitáció eredményéről. A világszövetség által 1907-ben kiadott lapjának, a *Jus suffragii*nak szerkesztője, *Kramers* Martona kisasszony (Németalföld) jelentést tett a folyóirat fokozódó elterjedéséről.

Az előadások nyelve fölváltva az angol, a német és a francia volt. Az egyik ausztráliai küldött, Mrs. Magde *Douchoe* elmondotta, hogy hazájában a nők választói joga milyen üdvös hatást tesz a közügyekre. Előadta a többi közt az *ausztráliai miniszterelnök* egy nyilatkozatát, amely szerint a női befolyás a törvényhozásra fölötte áldásosnak mutatkozik. *Fjurujhelm* Annie, finn hölgy, előadta, hogy Finnországban 1907 óta, mióta a nők megkapták a választói jogot, erősen fokozódott az asszonyok befolyása.

Az egyik vitakérdés az volt, hogy *miért szükséges a női választójog megadása az alkotmányosan kormányzott országokban?* Ehhez a kérdéshez a világszövetség csaknem mindegyik küldöttsége hozzászólt. A legnagyobb hatást azonban az ismeretes amerikai papnő, tisztelendő Anna Howard *Shaw* érte el. aki humoros beszédben bizonyította a női választójog szükségét és valósággal elragadta hallgatóságát. Egy további kérdés azt kutatta, hogy *a munkásnőnek miért van szüksége a választójogra?* Arra a kérdésre, hogy *a feleségnek, anyának és gazdasszonynak miért van szüksége a választójogra*, a fejtegetések abba foglalhatók össze, hogy az államok a családok életét nem rendezhetik az asszony befolyásának érvényesítése nélkül. A gyári munka rendezését (a férjes asszony számára) sem lehet keresztülvinni anélkül, hogy az érdekelt munkásasszonyok ne hallassák a szavukat. Végül az erkölcsi életnek és a mértékletességnek szüksége követeli a feleségnek és az anyának közreműködését a törvények megalkotásában.

Az egyik napon ifjúsági gyűlést hívtak össze. Egy másikon Pál apostol ama mondásával, hogy *mulier taceat in ecclesia* (az asszony hallgasson a gyülekezetben) szálltak szembe a női választójog apostolai, Krisztus mondásait idézve, amelyek a női mozgalom javára szólnak. Szives figyelemben részesült *a magyar küldöttség*, amelynek vezetője, *Schwimmer* Rózsika, az elnöklő *Carrie Shapman Katt* és az amerikai asszonyprédikátor, *Shaw* Anna mellett a kongresszus legünnepeltebb szónoka volt.

A kongresszus számos ünnepségben vett részt és junius 22-éig tartott. Hivatalosan azonban junius 20 án véget ért.

*

Kézimunka-tanfolyam. Az ujpesti állami polgári leányiskolával kapcsolatos női kézimunka-tanfolyamot a kereskedelmi minister az 1884. évi XVIII. t.-c. 101. §-a alapján azon tanfolyamok közé sorolta, amelyek elvégzése a női szabóiparban munkakönyv váltására, két évi gyakorlat beigazolása esetén pedig ezen iparág önálló üzésére is jogosít.

IRODALOM.

Leibniz: ÉRTEKEZÉSEK. Fordították *dr. Bauer Simon* és *dr. Vida Sándor*. A «Filozófiai Írók Tára» XX-ik kötet. Budapest. Franklin-Társulat 1907. 224 l. Ára 3 kor. 40 f.

A «Filozófiai Írók Tára» szerkesztői, ki a filozófia népszerűsítésére a filozófiai olvasmányok megkedveltetésére hazánkban eddig a legtöbbet tették, a «Leibniz» kötet kiadásával ismét hálára kötelezték a mélyebb olvasmányokat kedvelő magyar közönséget. A Leibniz kötetet valóban várva-vártuk. Descartes és Spinoza után már régen kellett volna Leibniznak következnie, hogy ez egymásra következő részben egymásból fejlődő, egymást kiegészítő és mégis annyira különböző filozófiai rendszereket a mi magyar közönségünk is egymás mellett élvezhesse, összehasonlíthassa, s mélyen járó gondolatait az egybevetés révén jobban felfoghassa, jelentőségüket az emberi gondolkodás fejlődésében jobban méltányolhassa. Mint sok nyelv tanulására utalt kis nemzet, igaz, eredetiben is olvashatjuk és olvassuk is e szellemóriások műveit; de sokkal közvetlenebbül hatnak ránk, ha édes anyanyelvünkön szólanak hozzánk, könyebben tovább élnek bennünk és termékennyé válnak lelkünkben gondolataik, nem idegenszerű szépségeiket bámuljuk többé, de vitára kelünk velük, vagy elfogadva álláspontjukat, ami gondolkozásunk alkotó elemeivé tesszük eszméiket. Sokkal jobban érezzük, hogy az egész emberiséghez szólván, hozzánk is szólottak, s megszeretjük őket, mintha a mieink is lettek volna. A szemünk előtt levő kötet Leibniznak csak kisebb értekezéseit foglalja magában. Nem ismerjük meg az egész Leibnizot, de megismerjük alapvető gondolatait, azokkal az ellenvetésekkel együtt, melyet e gondolatokkal szemben kora tudósai felvetettek s megismerjük azon iratok egyrészét, melyeket Leibniz megtámadott nézeteinek védelmére felhozott. A támadó iratokat természetesen csak az azokra adott feleletekből ismerjük meg, de épen ezekben élvezhetjük leginkább Leibniz világos meggyőző előadását s azt az utólérhetetlen művészetet, mellyel a vitában a támadók iránti tiszteletének kifejezése mellett igazságnak tartott nézetei védelmére kel. Az alapvető gondolatok közül néhány «elmélkedés» formájában jelenik meg a 22 kis értekezés között, amelyből a kötet áll, más gondolatok «levél» formát öltöttek, ismét mások «felvilágosítás» és «megjegyzések» neve alatt csoportosulnak. Egészen jól megismerjük ezekből Leibniz nézeteit a «substanciáról», mely akkor

oly mélyen érdekelte a filozófusokat, megismerjük a «test és lélek» kapcsolatáról szóló felfogását és a «monaszok»-ra vonatkozó elméletét. Halljuk vitatkozni Leibnizot, Lock, Descartes és Bayl filozófiai tételeiről, melyekben gyakran ő a támadó. Ha sokat tudunk is meg Leibniz filozófiai gondolatairól ez értekezések alapján s ha az egységes, gondos fordításban kellőleg élvezhetjük is azokat, nagyon töredékesnek kellene minősítenünk a kötet elolvasása után Leibniz filozófiai rendszeréről nyert ismereteinket, ha «Leibniz életéről és bölcsészetéről» szóló gondos tanulmány nem vezetné be a kötetet, s magyarázó «jegyzetek» nem egészítené ki azt. Mind a kettőt Vida Sándornak köszönhetjük, ki a legjobb források, szövegkiadások és fordítások felhasználásával lehetővé tette azt, hogy a Leibniz történeti jelentőségét megérthesse, filozófiáját egészben felfoghassa az is, ki Leibniztól más művet még nem olvasott, sőt filozófiatörténeti tanulmányokkal sem foglalkozott. Ezért ajánlhatjuk is e kötet olvasását mindazoknak, kik filozófiai gondolatokban gyönyörködni tudnak, még abban az esetben is, ha ez irányban mélyreható tanulmányaik nincsenek. Leibniz tiszta, világos gondolatmenetét, mély vallásos érzületét, ideális világfelfogását mindenesetre élvezni fogja. Vida jeles magyarázata mellett pedig megérti és megszereti. Azoknak, kik hasonló tanulmányok olvasásával szoktak foglalkozni, nem kell külön figyelmükbe ajánlani ez élvezetes művet, azok bizonyosan tudni fogják, hogy tanulmányaik kiegészítése, teljesebbé tétele végett e könyvet nem nélkülözhetik. (Tanárok, tanárjelöltek.) Ezek bizonyára velünk együtt örülnek a «Tár» szerkesztői azon igéretének, hogy a «Filozófiai Írók Tára», e kötettel Leibnizot a maga részéről elintézettnek nem tartja, s rajta lesz, hogy amit ezzel a munkával megkezdett, Leibniz nagy szelleme filozófia gondolatainak ismertetését, később folytassa.

*

ÉLETBÖLCSESSÉG. Irta *Schopenhauer*. Fordította dr. *Kelen Ferenc*. Budapest. Athenæum 161 l. Ára fűzve 2 korona, kötve 3 korona.

Szinte szokatlan dolog, hogy filozófiai mű fordítása kerüljön kezünkbe, melyben a fordítótól egyetlen bevezető szót, egyetlen megjegyzést sem találunk. Szükségesnek szoktuk találni, hogy a fordító vezessen bele a filozófus megértésébe, jelölje ki helyét és szerepét a filozofusok táborába, szóval hogy a fordításon kívül magyarázataival is hozza közelebb a filozófust lelkünkhöz. Kelen dr. ezt nem tette s nem gáncs, dicséret illeti őt ezért. Schopenhauer a legjobban ismert, legtöbbet olvasott, leggyakrabban citált filozófusok közé tartozik. Eredetiben is sokan olvassák hazánkban, mert gyönyörű világos stilusa könnyen felfoghatóvá, felvetett problemái izgatóan érdekessé teszik. De legfontosabb irataihoz magyar nyelven is hozzá juthatunk. Hogy többet ne említsek a «Filozófiai Írók Tára» is három Schopenhauer kötettel ajándékozta meg olvasóit. A halálról, a faj életéről, a tulajdonságok öröklésérőI, a szerelem metafizikájáról, az élethez való akarat igenléséről és az élet semmiségéről és gyötrelméről szóló értekezéseit Bánoczi kitünő fordításában és jegyzeteivel bírjuk (F. I. T. II. köt.). A XIX. század pesszimistái címen Alexander foglalkozik

klassikus szépségű tanulmányában Schopenhauerral (F. I. T. V. köt.) végül «az akarat szabadságáról szóló müvét Schopenhauernak épen Kelen dr. fordította gyönyörűen magyarra s látta el becses jegyzetekkel. (F. I. T. XVII. köt.) S a «Magyar Könyvtár» is adott ki két Schopenhauer füzetet. Nem volt tehát szükséges Schopenhauer tanulmánnyal bevezetni az előttünk fekvő kötetet, sőt tán nem is lett volna helyén Schopenhauernek e teljesen népszerű művéhez csatolni az ő mélyen járó filozófiai rendszerének ismertetését, annál kevésbé, mert ez a munkája, főművével ellentétben arra ad utasítást, hogy milyen legyen az élet, hogy lehetőleg boldog és kellemes legyen. Noha más műveiben tudományosan és többszörösen bizonyítja, hogy a nem lét kivánatosabb az életnél, itt arra a művészetre akarja az embereket megtanítani, hogyan éljenek, hogy érdemesnek tarthassák végig élni az életet. Eltávozik tehát mint ő maga mondja a «bevezető»-ben attól a magasabb metafizikai erkölcsi állásponttól, melyhez filozófiájának lényege elvezet. A «közönséges tapasztalati álláspontón marad, és ennek tévedését osztja». Ennek a lekicsinylésnek dacára, melyben ezen művét Schopenhauer részesíti, ragyogtatja benne teljes írói és logikai művészetét. A gyakorlati élet művészetére adott utasításaiban is mély gondolatokat vet fel, s ezeket utólérhetetlen, világossággal lopja bele meggyőződésünkbe. Az egyéniség, erő, egészség, tehetség kiművelését tartja a legfőbb szükségességnek, az igazi értelmi élvezeteket a legfőbb gyönyörűségnek, mi mellett az anyagi jólét jelentősége eltörpül. Csak annyink legyen, hogy ne kellessék a megélhetésért küzdve, baromi munkát végezni, hogy legyen módunk egészségünket ápolni és szellemi élvezetekre szert tenni. Ezen felül egészen közömbös a boldogságra, hogy két, tíz, vagy ezer annyival rendelkezünk-e?

A mi anyagi élvezeteken kapkodó társadalmunkat ez egészséges józan életelvekre figyelmeztetni igazán időszerű, s hogy Kelen épen Schopenhauert szólaltatja meg e részben, azt szerencsés gondolatnak tartjuk. Schopenhauertől úgy is elég beteges pessimizmust épített fel magában a mi éretlen fiatalságunk, s ha mástól talán nem szivesen olvasna pessimizmusával ellentétes, józan irányító gondolatokat, Schopenhauernok talán szivesen elhiszi, hogy a gyakorlati élettel meg kell alkudni, ahhoz alkalmazkodni és a boldogságra vezető utat keresni kell, és megtalálni lehet. Az élet semmiségéről szóló tan csak az a «magasabb metafizikai erkölcsi álláspont», melyet az életboldogság kedvéért a gyakorlatban mellőzni kell és lehet — még Schopenhauernek is. Ettől a Schopenhauer kötettől nem féltjük az ifjú olvasókat sem, ezért ajánljuk is minden rendű olvasóink figyelmébe, ifjú és öreg egyaránt élvezetet és okulást meríthet belőle, annál inkább, mert Kelen Ferenc dr. a tőle megszokott szép, világos magyarsággal ültette azt át irodalmunkba. *n. a.*

*

Nietzsche. «TÚL AZ ERKÖLCS VILÁGÁN.» Fordította *Vályi Bódog.* Budapest, 1907. Athenæum. 208 l. Ára fűzve 2 K 50 f, kötve 3 K 50 f.

Nietzschenek, e minden — gyarló emberek fogalmai szerint való — szépet és nagyot szétrombolni vágyó szellemóriásnak műveiből eddig

még semmit sem ültettek át magyar nyelvre. Ez nem azt jelenti, hogy nem olvasták nálunk. Sokan olvasták, sajnos olyanok is kik meg nem értették, vagy kik fejletlen világnézletüket könnyen alárendelték annak a kételkedő, önző irányzatnak, mely Nietzsche költői szépségekkel és szédítő filozófiai mélységekkel telt, beteg lelkéből fakadtak. Igazán eljött az ideje annak, hogy Nietzschével a mi filozófiai irodalmunk is foglalkozzék, hogy megértetését, helyes felfogását elősegítse, hogy azokat, akik félreértették és azokat, akik vakon követték, felvilágosítsa. Mindig vártuk, hogy a «Filozófiai Irók Tára» vállalja magára e feladatot, s örömmel látjuk, épen a szemünk előtt levő kötetből, hogy e feladat megoldása épen folyamatban van s hogy Fülep Lajos készíti is már a «Tár» számára a Nietzsche műveiből összeválogatott *szemelvényes* magyar kiadást. Megvalljuk azonban, hogy jobban szerettünk volna e művekből valami egységes egészet látni magyarul. (Hiszen lehet, hogy olyan lesz az, ami készül.) A Vályi Bódog által fordított kötet forgatása közben épen azt fájlaljuk, hogy az a maga nemében sem teljes. A fordító a kiadóra hárítja a felelősséget a mű csonkaságáért. Nem állott nagyobb tér rendelkezésére. Hát ez nagy kár. A Nietzsche-ismerő hiába keresi és sajnálattal nélkülözi az ismert aforizmákat, az új olvasó pedig még több okot talál arra, hogy félreértse. Igaz hogy olyan aforizma sorozatból, mint a szóban levő kötet, könnyű minden második, harmadik gondolatot kihagyni, de nehéz megszabni, melyiket lehet, melyiket nem szabad. Nekünk úgy tetszik, hogy kihagyni a félreértés veszedelme nélkül semmit sem szabad. Mert ha az aforizmák mindenike önmagában véve teljes egész és a másik nélkül világosan megérthető is, összességükben és egymásutánjukban az író intentioinak helyesebb felfogására vezethetnek. Szerintünk — hogy csak egy példát említsünk — hiba volt a 17-ik aforizmát kihagyni, amelyben Nietzsche a logikusok ellen fordul, s csak azokat közölni, melyekben az akarat filozófusait támadja (16, 19) mert így nem tünik ki, hogy Nietzsche boncoló szelleme a kákán is csomót keres. hanem csak annyi, mintha az akaratszabadság kérdéseiben akarna csúfolódni. És ilyenféle hiányérzetünk gyakran támad, végig az egész köteten, mely körülbelül a felét (146 aforizmát 196 helyett) foglalja magában a «Jenseits von Gut und Böse» című Nietzsche kötetnek. Azért ezt a fél kötet Nietzschét is köszönjük a fordítónak, annál is inkább, mert a fordítás — Nietzschét nem könnyű fordítani — legalább is élvezhető, egy kis simítással kiválóvá lehetett volna tenni, ha azt a fényes íróművészetet, amely Nietzsche sajátja volt, megközelíteni nem lehetett is, mint ezt a fordító maga kifejezi. Nem is lehet feladatunk a fordítást magát bírálni. Hogy «erkölcsös szándék» helyett «erkölcsös felfogást» mondtunk volna (6. af. 5-ik sor) hogy a 17-ik (ill. 22.) aforizmában meghagytuk volna az eredeti «filologus» szót a «filozófus» helyett, hogy IV. rész címébe «Mondások és aprójátékok» helyett valami mást írtunk volna, talán «szólások és közbeszólások»-at (Sprüche und Zwischenspiele) s hogy talán a főcímben is kifejezésre juttattuk volna azt, hogy Nietzsche a «jó és rosz» szóval az erkölcs világa *fölött* érezte magát, ez és sok más apróság szót sem érdemel. Vályi Bódog igazán érdemes munkát végzett, de — ismételjük sajnáljuk, hogy nem

végezte el egészen. Inkább olcsóbb köntösben juttatta volna a kiadó az olvasó elé e kötetet, de ajándékozta volna meg a teljes művel a magyar közönséget. Hálánk is sokkal teljesebb lenne. *n. a.*

*

«FREUND HEIN» von *Emil Strauss*. 9 B. S. Fischer's Verlag. Berlin.*

Érdekes nézni a német regény fejlődését az utolsó évtizedekben, valamint a regény fejlődését általában. Még nem is nagyon régen azt hitték az emberek, hogy a szegény nem szólhat másról, mint szerelemről és nem oldhat meg más kérdést, csak ezt az egyet: Jancsi elveszi-e Juliskát, vagy nem veszi-e el? A modern íróknak, különösen a modern németeknek nagy érdeme, hogy mintegy reformálták a regényt. A megszokott, tetszetős formába szinte belécsempészték a szokatlan, nehéz témákat és gondolatokat. Olyannyira, hogy a jó modern regény immár nem is regény többé, hanem egy darabka kulturtörténet, epikai alakban előadva. Ezekről a regény írókról, akik ezt a változást létrehozták, nem is mondhatjuk, hogy egytől-egyik ragyogó stiliszták volnának, vagy a nyelvnek és technikának ezermesterei. De munkásságuk átalakító sikerének titkát nem is ebben kell keresnünk, hanem egy más, sajátos jellemvonásban, amit *aktualitásérzéknek* lehetne elnevezni. Ez a vonás az, ami által a német regényírók naggyá lettek. Az aktualitás-érzék egy neme a művészi ihlet. Megsejti az uralkodó eszmét, mielőtt még uralkodóvá lett volna; megsejti, mikor még csak öntudatlanul szunnyadók a lelkek legmélyén, ahová senki be nem láthat, csak az Istentől való tehetség. És formába öntvén, feldolgozván a sejtelmet, ez eljövendő gondolatot, a költő látszólag megelőzi kortársait, de csak annyira, hogy munkája már örvendő visszhangra talál szerte-széjjel.

Alig van a modern életnek érdemes és érdekes kérdése, amit meg ne találnánk egy-egy új német regényben feldolgozva. A társadalomtudománynak, a vallásnak, a politikának minden nagyobb kérdéséből csináltak már regényt. Most pedig akadt egy író, aki pedagógiai tárgyat választott; és pedig, épp szerencsés aktualitás-érzékénél fogva, oly tárgyat, mely ma csaknem az egész művelt világot foglalkoztatja, az írót Emil Strauss-nak hívják és munkája («Freund Hein») a gimnáziumi tanulmányok és az *érettségi vizsga* kérdését tárgyalja. Nálunk is szoktak írni az érettségiről, minden esztendőben, úgy június-július táján. Szörnyű pontossággal, évről-évre megismétlődnek az ujságok érettségi cikkei, ilyenforma fölirásokkal: «A matura elől a halálba», «Egy diák tragédiája», «Egy gimnázista öngyilkossága». Mindig ugyanazt olvassuk ezekben a közleményekben, mintha csak a tavalyi cikk volna, éppen csakhogy más név szerepel benne. Egy nyolcadik osztályos vízbe ölte magát, mert félt, hogy megbukik; vagy főbe lőtte magát, mert megbukott, vagy félt, hogy megbukik. Az irodalom munkásai közzül nálunk csak az ujságírók foglalkoz-

* A korán elhunyt fiatal írónő emlékét óhajtjuk megujítani e hátrahagyott érdekes ismertetés közlésével. *Szerk.*

nak ezzel a témával. De ime Németországban akadt egy fiatal író, aki egy egész kötetet szentelt az öngyilkos maturáns élettörténetének. A kötetnek óriás irodalmi sikere volt és rövid időn több kiadást ért meg. Az egész német sajtó osztatlan elismeréssel fogadta és öles cikkekben ismertette. Noha egész röviden is elmondhatni a «Freund Hein» «meséjét». Olyan egyszerű és érthető az egész, olyan kegyetlenül logikus, hogy nem igen szorul magyarázatokra. Van egy kis diák, aki jobban szereti a zenét a matézisnél. Nemcsak a matézisnél — dehogy — minden egyéb tudománynál a világon. Ám a kis diák jó család gyermeke és megkívánják tőle, hogy elvégezvén a nyolc osztályt, letegye az érettségit. Ebből aztán nagy bajok lesznek. A kis diák megbukik a matematikai tárgyakból, megbukik az osztályvizsgán és rákényszeredik az ismétlésre. Okos fiú különben, érett és élénk eszű, a tanár is, a szülők is inkább hanyagságnak, rosszakaratnak tulajdonítják a bukását, mint gyöngeségnek. Meg aztán az örökös muzsikálás, az is hátráltatja a tanulásban. Kicsi gyerekkora óta egyre szalad a harmonikus hangok után. Hat éves korában egy éjjel úgy hozták haza, félholtan, a szomszéd faluból.

Valami sípládás után szaladgált, addig-addig, amíg a fáradtságtól összeesett. Most meg, 18 éves létére, nemhogy a tudás komoly kérdésein járna az esze. Mindegy neki a logaritmustábla, mindegy neki a legszebb egyenletrendszer, mindegy még habár a trigonometria is. Nincs a világon semmi, csak a zongora, a fuvola, a hegedű. Meg a tanulószoba asztalfiókjában egy csomó írott kótapapír: Opus 1.

«Apám — azt mondja a fiú — minek nekem a matézis? Nézd, apám, nekem a zene az életem. Az lesz a hivatásom, mert más nem lehet. És lásd, a zenétől eltiltasz és rákényszerítesz a matematikára. Pedig szent bizonyos az, hogy nekem sohse lesz szükségem a matematikára. De még ha volna is rá valaha szükségem, akkor se tudnám megtanulni. Tanulok, tanulok — meg is tartom a szavakat — 4—5 napig. Aztán, mintha elfujták volna.»

«Minden pályához szükséges az érettségi bizonyítvány» — mondja az apa. «Minden tisztességes ember leteszi az érettségit.» A fiú tehát magol, egyre magol, aztán neki indul az érettségének. És rajtaveszt, mert ujra megbuktatják a matematikából. Mitevő legyen most — haza menjen és újra kezdje a nyolcadik osztályt, hogy jövő évben ilyenkor újra megbuktassák? Vagy ne kezdje újra, hanem járjon az apai házban mint a család élő szégyene és bosszúsága? Nem jobb talán meghalni — szépen, romantikusan, mint a költők hősei. Sokat olvasott a fiú, kedvelte a félig elfelejtett romantikusokat, Hölderlin, a halvány, álmodozó, volt kedvenc költője. A halál képét megszerette a sok mélabús költeményben és nem félt tőle. Szelidnek és vigasztalónak gondolta az elmúlást, menekvésnek az élet kínjaitól, az elérhetlen vágyaktól, a lelki konfliktusoktól, a szerelem fájó rejtelmeitől és a matematikától.

A kis diák tehát, aki okos fiú volt ugyan és tehetséges, ám megbukott a maturán: vett magának egy revolvert, kiment az erdőbe és szíven lőtte magát. Éppen úgy, mint más kis diákok, akikről az ujságok cikkeket írnak.

Ezzel aztán vége a történetnek. Strauss, a regényíró, nem

ártja magát a pedagógusok dolgába. Nem nagyképüsködik és nem adja a tudományos megváltót; egyszerűen megírja a tényeket, alig hogy itt-ott elvétve, célozva elárulja saját gondolatait. Az öngyilkos diáknak van egy iskolatársa és barátja, egy fiú, aki verseket ír. Ebben az alakban megszólal itt-ott az író maga, subjectiv véleményével.

«Az úristen is azt mondja ennek a gyereknek: dalolj, hogy akinek nehéz a szíve, megkönnyebbüljön a hallásától! És maguk azt mondják: ne dalolj, hanem számíts logaritmusokat és több ismeretlenes egyenleteket. Hát nem vakmerőség ez? És van e valami értelme? Hisz ha a lelke megsínyli ezt a bánásmódot, az csak természetes. Az ördög vigye az önök lelkiismeretét és jó akaratát, ha az emberi természet szentségét nem tudják megbecsülni.»

«Mikor a gimnáziumba kerültem, reszketve vártam azt az időt, amikor először fogjuk a költőket olvasni. Aztán eljött az az idő. Olvastuk Virgilt, olvastuk Göthét. Elemeztük a hexametereket, bemagoltuk a versformákat, kikerestük a versekből a metafórákat és a metonimiákat. Amíg meggyűlöltük Virgilt és Göthét. Hát erre valók a költők — hogy metafórákra vadásszunk a műveikben, — arra való-e Virgil, hogy daktilusokat és jambusokat keressünk benne és semmi mást?»

Kissé heves szavakkal van mindez elmondva, de a versíró nyolcadik osztályosok heves szavakkal is szoktak beszélni.

És a fiatal regényíró lelkéből, bármennyire takargatja is az objectivitás, a feltétlen stílművészettel, fel-felcsillámlik még olykor a nyolcad osztályú lelkesedés, talán a legszebb lelkesedés a világon.

Hogy minden lelkesedése és művészetével meg nem oldja szakszerűen az érettségi vizsga pedagógiai kérdését, azért a szigorú kritika se tehet szemrehányást az írónak. Hiszen ád ő valamelyes megoldást, a saját lelke szerint valót.

«Száz meg száz gyerek kerül az önök kezei közzé, akikből csinálhatnak, amit akarnak: füszerest vagy ügyvédet vagy hivatalnokot vagy gabonakereskedőt, bankárt, ügynököt, miniszteri tanácsost, de megesik, hogy a sok száz között akad egy-, egyetlen-egy, akiből nem lehet se füszeres, se bankár, se semmi, csak éppen az, aminek az Uristen teremtette. És ezt az egyet — ezeket a ritka egyeseket — respektálniok kellene és engedniök, hogy menjen a tehetsége után.»

Ezt a passzust nem úgy idézzük, mintha a helyes megoldás bölcseségét vélnők benne feltalálhatni. De mégsem tagadhatjuk, hogy van benne némi igazság. Tudjuk ugyan, hogy az öngyilkos diákok nem mindannyian elnyomott tehetségek; de, mint az ujság-hírek statisztikájából megállapítható, többnyire nem is általában rossz tanulók, sőt gyakran az osztály legjobbjaiból valók. Ez arra vall, hogy a maturai félelemnek nem annyira az egyéni gyöngeség az oka, mint inkább az egyes tantárgyak túlzott nehézségei.

E napokban szóba hozták ezt a kérdést az országgyűlésen, mely alkalommal s vallás- és közoktatásügyi miniszter ő nagyméltósága a *kompenzacionális rendszer* behozatala mellett foglalt állást. A kompenzacionális rendszer szerinte az egy tantárgyból való bukás nem számít, ha a többi tantárgyakból jó osztályzata van az illető tanulónak. Eszerint tehát a kis diáknak nem kell magát főbe lőnie, ha matematikából ugyan megbukik, de a többi tárgyból megfelel. Ha a

kompenzacionális rendszert már bevezették volna meseországban is, a Strauss kis muzsikusának se kell szomorú fiatal halállal kimulnia. Hazamehet és lehet belőle még nagyon becsületes ember, akár füszeres is. De nemcsak ezt az egyet — Isten tudja hány öngyilkos maturánst menthetne meg ez az igazságos és humánus rendszer. S talán később éppen azok a diákok válnának hasznára a társadalomnak, akik nem tudtak megbirkózni a matézissel, mert jobban szerették a zenét a matézisnél, — a zenét, a művészetet, a költészetet, — vagy talán éppen az egyik vagy másik tudomány-ágat. Csak éppen a matézist nem. *Nemányi Erzsébet.*

*

A Magyar Könyvtár legujabb sorozata, mely az imént került szétküldésre, ismét néhány igen becses művet tartalmaz. Köztük első helyen áll *Schopenhauer* «Paraenezisek és maximák» című munkája, a nagy filozófusnak azok a geniális életbölcseleti oktatásai, melyek a legnépszerűbb formában világítják meg az emberi lélek és a társadalom legfontosabb kérdéseit. Nagy nyeresége irodalmunknak, hogy ez a világhírű könyv most ily olcsó áron és amellett oly kitünő átültetésben jut forgalomba, aminő a *Szemlér* Lőrinczé. Első sorban az iskolák szükségletéről gondoskodik a sorozat egy másik száma, mely *Ciceronak* egyik leghiresebb védőbeszédét, a L. Archias érdekében mondottat tartalmazza. Ez a szintén igen jeles fordítás *Szádaroszky* János műve, aki a szükséges bevezetéssel és alapos jegyzetekkel is ellátta a füzetet. A szépirodalom terén ismét egy *Conan Doyle*-füzetet kapunk, immár nyolcadik sorozatát az oly népszerűvé lett Sherlock Holmes történeteknek. A «Gloria Scott» és a Boscombevölgyi eset, melyek benne közöltetnek, a legérdekfeszítőbb detektivtörténetek közé tartoznak, melyek a nagy angol iró tollából kikerültek. Igen széles körű érdeklődésre tarthat számot a sorozat egy másik füzete is, a «Mester-játszmák» című, melyben dr. *Halász* Zoltán, egyike legjelesebb sakkozóinknak, egész tömegét egyesítette a legszebb és legtanulságosabb sakk-játszmáknak. A sakkjáték nemes szórakozása Magyarországon is annyira elterjedt, hogy az ilyen gyüjteménynek már nagy hiját érezték amatőrjeink. Ez a füzet annyival becsesebb, mert szerkesztője a legujabb sakk-versenyeket is jól kiaknázta, sőt már az iménti bécsi nemzetközi verseny egyik érdekes végállását is közli. A «Magyar Könyvtár» e füzetekkel az 526. sorszámig érkezett el. Az egész nagybecsű gyűjtemény részletes jegyzékét minden könyvkereskedőnél ingyen kaphatni; megküldi készséggel a kiadóhivatal is. (Wodianer F. és Fiai Budapest. Andrássy-út 21.) Egy-egy szám ára 30 fillér.